

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

А. Т. Чемерис
ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ
СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ

Конспект лекцій

Київ 2003

ББК 67.9(4УКР)305я73
Ч-42

Рецензенти: *В. Г. Федоренко*, д-р. екон. наук, проф.
Е. І. Андрющенко, канд. екон. наук.
В. К. Кучерук, заст. директора Держ. центру зайнятості

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 7 від 27.09.01)

Чемерис А. Т.

Ч-42   Організація діяльності служби зайнятості: Конспект лекцій. —
К.: МАУП, 2003. — 120 с.: іл. — Бібліогр.: с. 113–116.

ISBN 966-608-294-2

У пропонованому конспекті лекцій на основі сучасного законодавства України про зайнятість розкриваються мета, завдання та основні напрямки діяльності державної служби зайнятості як централізованого органу виконавчої влади, що відповідає за реалізацію державної політики у сфері зайнятості. Наводиться зміст основних нормативних документів, що стосуються діяльності служби зайнятості.

Для студентів спеціальностей “Соціальний працівник”, “Трудове та господарське право”, “Управління трудовими ресурсами”, викладачів і всіх, хто цікавиться питаннями роботи служби зайнятості.

ББК 67.9(4УКР)305я73

ISBN 966-608-294-2

© А. Т. Чемерис, 2003
© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2003

1 липня 2003 р. минуло дванадцять років з того часу, як у міських і районних центрах зайнятості було офіційно розпочато реєстрацію безробітних в Україні, тобто в державі почав формуватися і діяти ринок праці. Регулювання ринку праці, соціальний захист громадян у разі вимушеного безробіття — один із важливих обов'язків держави, яка будує керовану, соціально орієнтовану ринкову економіку. Саме тому наприкінці 1990 р. уряд України визнав за доцільне перетворити службу працевлаштування, що існувала в системі Міністерства праці України, на державну службу зайнятості, тобто централізовану систему спеціальних державних органів, які б комплексно вирішували питання, пов'язані з регулюванням зайнятості населення, професійною орієнтацією, перенавчанням, працевлаштуванням, соціальною підтримкою громадян, які тимчасово не працюють.

Закон України “Про зайнятість населення”, прийнятий Верховною Радою України 1 березня 1991 р. [3], низка положень щодо практичної реалізації цього закону, а також спеціальні постанови Кабінету Міністрів України створили правове поле діяльності державної служби зайнятості. На виконання зазначених законодавчих документів державною службою зайнятості було виконано велику роботу, пов'язану зі створенням і зміцненням матеріально-технічної бази, оснащенням центрів зайнятості обчислювальною технікою, підготовкою кадрів для всіх ланок служби зайнятості, нагромадженням досвіду організації різних форм роботи з незайнятим населенням, вивченням досвіду діяльності аналогічних служб інших країн.

Проте вже в 1994 р. постали питання про підвищення ефективності діяльності служби зайнятості у зв'язку із загостренням проблем працевлаштування громадян, які звернулися по допомогу до державної служби зайнятості. Було підготовлено пропозиції про зміни та доповнення до Закону України “Про зайнятість населення”, що неодноразово обговорювалися в комісіях Верховної Ради України, у державних органах за участю профспілок та інших громадських організацій, у тому числі й організацій роботодавців.

Указом Президента України від 3 жовтня 1997 р. № 1166/97 було схвалено основні напрями соціальної політики на 1997–2000 роки [5], один з розділів якого присвячений ринку праці та зайнятості населення. Верховна Рада України 21 листопада 1997 р. ухвалила чергові зміни і доповнення до Закону України “Про зайнятість населення”, а Кабінет Міністрів України відповідно до цих змін постановою від 27 жовтня 1998 р. № 578 затвердив низку положень про практичне застосування Закону України “Про зайнятість населення” і визнав такими, що втратили чинність, положення, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 1991 р. № 47. Принагідно зазначимо, що важливі соціальні гарантії у сфері зайнятості закріплені Конституцією України.

Слід зауважити, що відносини у сфері зайнятості тісно пов’язані з загальним станом економічного розвитку країни. У зв’язку зі складною ситуацією на ринку праці України і на підставі нової правової бази України діяльність державної служби зайнятості продовжує вдосконалюватися. Зокрема, з 1 січня 2001 р. набрав чинності Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” від 2 березня 2000 р. [6].

У пропонованому конспекті лекцій стисло викладено зміст основних нормативно-правових документів, які регулюють діяльність державної служби зайнятості, розкрито основні особливості нинішнього становища на ринку праці України, підбито загальні підсумки практичної діяльності органів служби зайнятості.

Діяльність служби зайнятості ще не дістала глибокого теоретичного узагальнення. Тому необхідно постійно стежити за змінами, що відбуваються у трудовому законодавстві і регламентації діяльності служби зайнятості.

Автор сподівається, що викладений матеріал допоможе отримати комплекс інформації про зміст документів, які регламентують діяльність державної служби зайнятості, та основні заходи нашої держави щодо здійснення соціальної політики у сфері зайнятості населення.

Тема 1

Мета, завдання та основні напрямки діяльності державної служби зайнятості

1. Державна служба зайнятості, її мета, завдання та структура.
2. Аналіз процесів, що відбуваються на ринку праці.
3. Основні принципи діяльності, функції й обов'язки державної служби зайнятості.
4. Права державної служби зайнятості.
5. Контроль за дотриманням законодавства про зайнятість населення.

Державна служба зайнятості України прийшла на зміну системі бюро з працевлаштування. Її діяльність регламентується Законом України “Про зайнятість населення”, прийнятим Верховною Радою України 1 березня 1991 р. з наступними змінами і доповненнями.

Крім зазначеного Закону діяльність служби зайнятості України регламентується нормативними актами Кабінету Міністрів України, Міністерства праці та соціальної політики України, Верховної Ради України, указами Президента України та локальними актами Державного центру зайнятості.

Служба зайнятості заснована відповідно до постанови Кабінету Міністрів України “Про створення державної служби зайнятості в Українській РСР” від 21 грудня 1990 року № 381. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 1991 року № 47 затверджено Положення про державну службу зайнятості, згідно з яким на неї покладене комплексне вирішення питань регулювання зайнятості населення, професійної орієнтації, працевлаштування і соціальної підтримки тимчасово непрацюючих громадян.

У ст. 18 Закону України “Про зайнятість населення” (далі — Закон про зайнятість) зазначається:

“Для реалізації державної політики зайнятості населення, професійної орієнтації, підготовки і перепідготовки, працевлаштування та соціальної підтримки тимчасово непрацюючих громадян у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України, створюється державна служба зайнятості, діяльність якої здійснюється під керівництвом Міністерства праці та соціальної політики України, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування” [3].

На сучасному етапі державна служба зайнятості діє як єдина цілісна система органів виконавчої влади з трирівневою структурою (рис. 1.1).

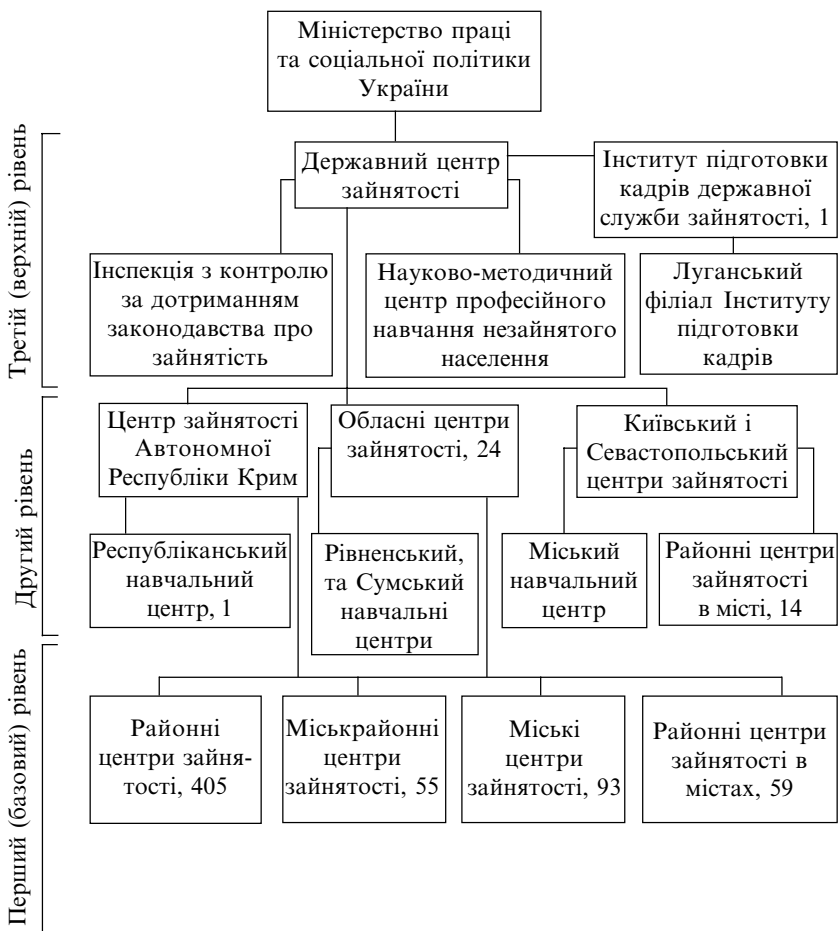

Рис. 1.1. Структура державної служби зайнятості України

Перший (базовий) рівень — це районні, міські, міськрайонні, районні в містах центри зайнятості, які безпосередньо приймають громадян і надають їм послуги згідно з чинним законодавством про зайнятість.

Другий рівень — це центр зайнятості Автономної Республіки Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські центри зайнятості зі статусом обласних, що здійснюють територіальний розподіл трудових ресурсів і беруть участь у розробці регіональних програм зайнятості відповідно до місцевих особливостей і потреб.

Третій (верхній) рівень — це Державний центр зайнятості, який відповідає за реалізацію єдиної політики зайнятості на всій території України, заходів соціального захисту та сприяння зайнятості незайнятих громадян, організаційно-методичне, правове та нормативне забезпечення, створення єдиної інформаційно-довідкової системи, розвиток матеріально-технічної бази служби зайнятості, підготовку кадрів усіх рівнів, міжнародні зв'язки, раціональне використання коштів фонду зайнятості населення, а після його ліквідації, фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття (з 1 січня 2001 р.).

До складу державної служби зайнятості входять також навчальні заклади професійної підготовки незайнятого населення, інформаційно-обчислювальні центри, територіальні та спеціалізовані бюро зайнятості, центри реабілітації населення, підприємства, установи й організації, підпорядковані службі зайнятості.

Регулювання правового становища державних службовців, які працюють у зазначених підрозділах державної служби зайнятості, здійснюється відповідно до Закону України “Про державну службу”. Оподаткування діяльності підприємств та організацій, що входять до складу державної служби зайнятості, здійснюється відповідно до чинного законодавства України.

Останніми роками за рахунок чисельності центрального й обласних апаратів у межах затвердженої штатної чисельності працівників посилено міські та районні підрозділи, де ситуація на ринку праці найскладніша. Зрозуміло, що ринок праці збільшуватиметься і щоб зберегти керованість процесами, необхідно і надалі розвивати службу зайнятості. Поки що наявна структура служби зайнятості дає змогу знаходити найефективніші підходи до вирішення принципових і загальних для різних регіонів питань, подавати допомогу регіонам з несприятливою ситуацією.

Згідно із законодавством державна служба зайнятості надає послуги із забезпечення зайнятості населення безплатно. Діяльність державної служби зайнятості фінансується за рахунок передбачених на такі цілі коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Основними завданнями державної служби зайнятості є:

- розробка і здійснення заходів щодо реалізації державної політики зайнятості, які забезпечують зайнятість працездатного населення та матеріальну допомогу громадянам на випадок безробіття;
- систематичне вивчення процесів на ринку праці і у сфері професійної зайнятості та професійного навчання, а також складання необхідних прогнозів для розробки і впровадження заходів щодо регулювання ринку праці та зайнятості робочої сили;
- раціональне й ефективне використання Державного фонду сприяння зайнятості населення;
- контроль за дотриманням законодавства про зайнятість державними і громадськими органами, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності.

Державна служба зайнятості відповідно до покладених на неї завдань:

- інформує населення про стан ринку праці, наявність вільних робочих місць і вакантних посад на підприємствах, в установах і організаціях, про послуги, що надаються службою зайнятості;
- консультує громадян з питань одержання роботи, у тому числі в інших населених пунктах держави, умов і оплати праці;
- інформує та консультує власників підприємств, установ і організацій або уповноважені ними органи щодо наявності незайнятої робочої сили на відповідній території, можливості забезпечення нею підприємств, установ і організацій, включаючи проведення переселення громадян і членів їх сімей з інших регіонів;
- веде облік громадян, які звертаються з питань працевлаштування, вільних робочих місць і вакантних посад, створює автоматизовані банки даних про потребу підприємств, установ і організацій у кадрах;
- здійснює добір і направлення на підприємства, в установи і організації незалежно від форм власності та господарювання працівників потрібних професій (спеціальностей) і кваліфікації, контроль за їхнім працевлаштуванням; веде первинний облік

працевлаштування громадян, а також громадян, направлених на професійну підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку і оплачувані громадські роботи;

- сприяє створенню додаткових робочих місць на підприємствах, в установах і організаціях для громадян, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, а також на територіях пріоритетного розвитку;
- розробляє прогнози щодо структури робочих місць, потреби підприємств, установ і організацій у працівниках за їх професійним складом та визначає на цій основі обсяги і напрями професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки вивільнюваних працівників та незайнятого населення;
- здійснює заходи щодо професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки вивільнюваних працівників і безробітних як у навчальних закладах системи служби зайнятості, так і в інших навчальних закладах з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів громадян з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці;
- бере участь у підготовці та реалізації державних і територіальних програм зайнятості, заходів щодо запобігання безробіттю;
- вносить до місцевих державних адміністрацій, виконавчих комітетів відповідних рад народних депутатів пропозиції про бронювання на підприємствах, в установах і організаціях до 5 % загальної кількості робочих місць для осіб, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці;
- бере участь в організації оплачуваних громадських робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні, на підприємствах, в установах і організаціях комунальної власності та за договорами на інших підприємствах, в установах і організаціях;
- реєструє безробітних, здійснює їх працевлаштування, а також виплачує допомогу по безробіттю, подає матеріальну допомогу безробітному та членам сім'ї, які перебувають на його утриманні, видає безвідсоткові позики для зайняття підприємницькою діяльністю;
- виплачує стипендії громадянам, які за направленням служби зайнятості проходять професійну підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку;

- готує пропозиції щодо визначення територій пріоритетного розвитку, де збільшення кількості робочих місць заохочується державою;
- інформує населення про наявність навчальних закладів, центрів, курсів, технічних шкіл, комбінатів, пунктів підготовки та перепідготовки кадрів, про умови навчання в них;
- здійснює роботу з питань організації професійної діяльності громадян України за кордоном;
- видає сертифікати комерційним організаціям, що надають послуги, пов'язані з профорієнтацією, підвищенням професійного рівня та підготовкою до роботи громадян за новою професією, а також сприяють працевлаштуванню громадян у період тимчасового перебування їх за кордоном;
- готує пропозиції про доцільність і можливість залучення та використання іноземної робочої сили, сприяє іноземним громадянам у професійній діяльності;
- здійснює контроль за дотриманням державними і громадськими органами, підприємствами, установами й організаціями незалежно від форм власності та господарювання законодавства про зайнятість населення. Вживає заходів щодо запобігання незаконному використанню робочої сили;
- розробляє статистичну звітність про стан ринку праці, забезпечує її достовірність і своєчасне подання;
- веде облік та складає звіти про витрачання коштів Державного фонду сприяння зайнятості населення.

Державний центр зайнятості Міністерства праці України несе відповідальність:

- за проведення на території держави єдиної політики зайнятості, організаційно-методичне забезпечення діяльності місцевих ланок державної служби зайнятості;
- за створення і розвиток матеріально-технічної, виробничої, поліграфічної бази державної служби зайнятості всіх рівнів;
- за створення на основі автоматизації та комп'ютеризації єдиної республіканської інформаційно-довідкової системи державної служби зайнятості;
- за формування системи професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки незайнятих громадян;

- за організацію підготовки кадрів для державної служби зайнятості та створення ефективної системи підвищення кваліфікації її працівників;
- за раціональне використання коштів Державного фонду сприяння зайнятості населення;
- за визначення оптимальної структури і чисельності працівників місцевих органів державної служби зайнятості, економне витрачання коштів на її утримання;
- за діяльність підприємств, установ служби зайнятості.

Діяльність державної служби зайнятості України повинна відповідати становищу, яке склалося на вітчизняному ринку праці. Зміни попиту і пропозиції робочої сили на загальнодержавному та регіональних ринках праці потребують відповідних корективів у діяльності державної служби зайнятості. Якщо у 1991–1995 рр. рівень офіційно зареєстрованого безробіття становив лише 0,2–0,3 % загальної чисельності працездатного населення у працездатному віці, то починаючи з 1996 р. стрімко збільшується пропозиція робочої сили.

Рівень зареєстрованого безробіття на початок жовтня 2002 р. у середньому по Україні становив 3,6 % працездатного населення у працездатному віці. Порівняно з початком 1998 р. він підвищився в 1,6 раза, а порівняно з початком 1993 р. — у 15 разів. Так, у Закарпатській, Житомирській та Волинській областях рівень зареєстрованого безробіття становив 7 %, у Рівненській та Тернопільській — 8 % (див. рис. 1.2). Водночас збільшується кількість працівників, звільнених з підприємств (установ, організацій) у зв'язку зі змінами в організації виробництва й скороченням штату. Якщо в 1992–1993 рр. по допомогу до служби зайнятості звернулася лише половина вивільнених працівників, то починаючи з 1997 р. практично всі вивільнені працівники зареєструвалися в центрах зайнятості.

За офіційними матеріалами, станом на 1 січня 2002 р. чисельність громадян, які мали статус безробітного, щодо початку грудня минулого року збільшилася на 2,7 % і становила 1008,1 тис. осіб, що на 12,7 % менше, ніж на відповідну дату 2001 р. [25].

Із кожних 100 безробітних, які перебували на обліку на початок 2002 р., кожний другий працював за робітничою професією, кожний третій обіймав посаду службовця, решта — особи без професії або такі, які займали місця, що не потребують спеціальної підготовки. Динаміка цього показника наведена в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Безробіття серед населення України в 1995–2001 рр. [31]

тис. осіб

Показник	1995 р.	1997 р.	1999 р.	2001 р.
1. Разом безробітних У тому числі жінок	126,9 92,2	637,1 416,5	1174,5 729,6	2760,2 1582,6
2. Особи, які мали робочі місця У тому числі жінки	64,5 43,6	345 198,4	622,9 329,4	1432,6 678,4
3. Особи, які обіймали посади службовців У тому числі жінки	55,5 43,5	224 173,2	380,2 290,7	794,7 582,7
4. Особи які займали місця, що не потребують спеціальної підготовки У тому числі жінки	6,9 5,2	68 44,9	171,4 109,4	532,9 321,5

Слід відзначити, що загострення ситуації на ринку праці впродовж грудня 2001 р. в основному пояснювалося збільшенням безробіття в сільській місцевості. Так, кількість зареєстрованих сільських безробітних за цей місяць зросла на 7,1 % і становила на початок січня 311,4 тис. осіб, або 4,8 % працездатного сільського населення. Водночас рівень зареєстрованого безробіття міських мешканців залишився без змін і на початок січня становив 3,3 % [25; 34].

Попит на робочу силу обумовлює можливості Державної служби зайнятості щодо забезпечення роботою незайнятих громадян. За сприяння цієї установи у грудні 2001 р. було працевлаштовано 54,1 тис. осіб, що на 18,7 % менше, ніж у листопаді, проте на 24,4 % більше, ніж за відповідний місяць 2000 р. Серед працевлаштованих осіб майже половину становили жінки, кожний третій мав вік до 28 років, кожний восьмий потребував особливого соціального захисту. Структура чисельності незайнятих громадян, які перебували на обліку у службі зайнятості, наведена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

**Структура чисельності
незайнятих громадян, які перебували на обліку у службі зайнятості
(заповнюється один раз на рік станом на 31 грудня звітного (2001) року)***

Показник	Код ряд- ка	Загаль- на чисель- ність	З них					особи, які не мають професії або займали місця, які не потребують спеціальної підготовки
			жінки	молодь у віці до 28 років	робіт- ники	служ- бовці		
А	Б	1	2	3	4	5	6	
Разом (р. 02 + 26)	01	1028794	655715	265804	514358	309774	204662	
<i>У тому числі</i>								
з числа осіб, які були звільнені з підприємств, установ і організацій України і зареєструвалися у службі зайнятості	02	765917	491584	149083	390039	231492	144386	
<i>Форми власності</i>								
• приватна	03	74841	46726	18433	40030	19083	15728	
• колективна	04	435083	275501	80587	236977	113434	84672	
• державна	05	254983	168656	49839	112515	98716	43752	
• власність інших держав	06	0	0	0	0	0	0	
• власність міжнародних організацій та юридичних осіб	07	1010	701	224	517	259	234	
<i>Галузі економіки</i>								
• промисловість	08	265771	169989	48320	160782	67035	37954	
• сільське господарство	09	134420	78972	25056	62013	24701	47706	
• лісове господарство	10	9878	5020	2223	6043	975	2860	

* Подано у скороченому варіанті.

Закінчення табл. 1.2

А	Б	1	2	3	4	5	6
• транспорт і зв'язок	11	34370	18121	6029	16435	14511	3424
• будівництво	12	46389	20728	8157	26601	12862	6926
• торгівля і громадське харчування	13	86435	65857	19120	48390	26282	11763
• матеріально-технічне забезпечення	14	8186	4609	1334	3818	2756	1612
• інформаційно-обчислювальне обслуговування	15	1177	875	247	377	733	67
• інші види діяльності сфери матеріального виробництва	16	15417	9356	3370	7878	5392	2147
• житлово-комунальне господарство	17	29157	16081	5104	14523	7088	7546
• невиробничі види побутового обслуговування населення	18	6385	4556	1390	3528	1855	1002
• охорона здоров'я, фізична культура та соціальне страхування	19	34882	28363	8394	16072	13047	5763
• народна освіта	20	35059	27676	8227	8784	18164	8111
• культура і мистецтво	21	6379	4604	1421	1227	3893	1259
• наука і наукове обслуговування	22	4519	3228	573	1059	2887	573
• фінансування та страхування, пенсійне забезпечення	23	1384	11463	2306	1323	11683	842
• апарат органів державного та господарського управління, кооперативних та громадських організацій	24	25019	16368	5440	7152	14396	3471
• інші	25	8626	5718	2372	4034	3232	1360

Як свідчать дані таблиці 1.2, велику питому вагу (63,74 %) серед незайнятого населення становлять жінки, молоді матері. Проблеми трансформації українського суспільства, переходу до ринкових відносин створили хвилю “жіночих проблем” на ринку праці України.

Жінки становлять понад половину всієї сукупної робочої сили в українській економіці. Чотири п'ятих жінок працездатного віку належать до економічно активного населення, тобто працюють або зайняті пошуком роботи. Значна їх кількість (понад 40 відсотків працюючих жінок) мають вищу або середню освіту. Серед чоловіків цей показник становить 35 %.

Динаміка зареєстрованого безробіття серед жінок в Україні на кінець 2001 р. має виразну тенденцію, на що вказують дані табл. 1.2 і 1.3 та рис. 1.2 і 1.3.

Певним чинником, що негативно впливає на становище жінки на ринку праці, є деформована структура підготовки фахівців деяких спеціальностей. Це від самого початку передбачає неефективність використання спеціалістів, оскільки підготовка кадрів у багатьох випадках відбувається на кон'юнктурній основі. Чимало державних і більшість приватних навчальних закладів здійснюють підготовку та перепідготовку кадрів з вузького кола спеціальностей без урахування справжньої потреби на ринку праці. Тому, крім традиційно діючих професій вчителя та лікаря, ринок праці переповнений менеджерами, бухгалтерами, аудиторами, працівниками комп'ютерної техніки, що створює додаткові труднощі у трудових відносинах з урахуванням статевих ознак.

Перехід до ринкових відносин супроводжувався складними негативними соціальними процесами, що боляче позначилося саме на жінках. Так, у 2001 р. на обліку у службі зайнятості перебувало 655,7 тис. жінок. Статус безробітного мали усього 3,68 % населення, у тому числі 4,79 % жінок і 2,6 % чоловіків [33].

Становище жінок України на ринку праці визначається:

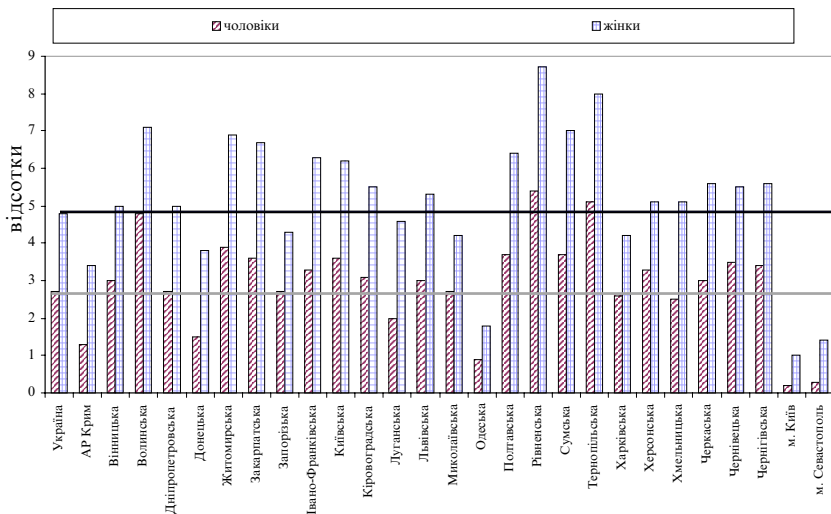
- прискореними масштабами вивільнення жінок з підприємств і організацій;
- набагато більшим навантаженням на одну жіночу вакансію порівняно з чоловічим показником;
- ускладненням процесу працевлаштування жінок. Ринкова трансформація суспільства (зміна форм власності, прискорення структурної перебудови, формування конкурентного середовища) об'єктивно потребує вивільнення з підприємств надлишку робочої сили [30].

**Рівень зареєстрованого безробіття серед чоловіків і жінок
на кінець 1998–2001 рр. (у регіональному розрізі)**

Регіон, область	1998 р.			1999 р.			2000 р.			2001 р.			Коефіцієнт співвідношення 2001р. до 2000р.		
	Разом	У тому числі		Разом	У тому числі		Разом	У тому числі		Разом	У тому числі		гр.10	гр.11	гр.12
		чоло-віки	жінки		чоло-віки	жінки		чоло-віки	жінки		чоло-віки	жінки	до гр.7	до гр.8	до гр.9
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Україна	3,69	2,72	4,73	4,30	3,17	5,51	4,22	3,04	5,46	3,68	2,60	4,79	0,87	0,86	0,88
Автономна Республіка Крим	2,97	1,82	4,18	2,80	1,66	3,98	2,19	1,22	3,20	2,32	1,26	3,40	1,06	1,03	1,06
Вінницька	3,20	2,32	4,16	3,82	2,60	5,13	4,28	2,95	5,69	4,41	3,02	5,87	1,03	1,02	1,03
Волинська	5,97	4,99	7,04	6,95	5,65	8,35	6,21	4,83	7,70	5,96	4,87	7,13	0,96	1,01	0,93
Дніпропетровська	3,38	2,14	4,69	4,21	2,86	5,63	4,33	2,93	5,77	3,77	2,58	4,97	0,87	0,88	0,86
Донецька	2,92	1,74	4,19	3,52	2,24	4,87	3,49	2,15	4,89	2,65	1,55	3,77	0,76	0,72	0,77
Житомирська	5,83	4,82	6,96	7,24	5,84	8,77	8,06	6,40	9,87	5,37	3,93	6,93	0,67	0,61	0,70
Закарпатська	5,05	4,23	5,93	5,79	4,55	7,10	6,10	4,59	7,70	5,07	3,61	6,63	0,83	0,79	0,86
Запорізька	2,70	1,82	3,63	3,24	2,25	4,27	3,40	2,47	4,36	3,42	2,53	4,32	1,01	1,02	0,99
Івано-Франківська	7,18	6,06	8,40	6,23	4,81	7,75	5,58	3,94	7,34	4,78	3,31	6,36	0,86	0,84	0,87
Київська	5,04	3,90	6,29	5,94	4,48	7,51	6,05	4,52	7,69	4,92	3,61	6,31	0,81	0,80	0,82

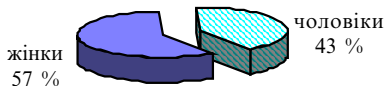
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Кірово-градська	4,87	3,35	6,52	5,56	3,97	7,26	5,14	3,65	6,71	4,26	3,06	5,52	0,83	0,84	0,82
Луганська	3,08	1,92	4,33	3,66	2,27	5,14	3,93	2,48	5,46	3,28	2,04	4,56	0,83	0,82	0,84
Львівська	6,08	4,98	7,30	7,41	6,00	8,95	6,10	4,61	7,73	4,11	2,98	5,33	0,67	0,65	0,69
Миколаївська	3,57	2,68	4,52	3,75	2,91	4,63	3,82	2,95	4,72	3,37	2,54	4,22	0,88	0,86	0,89
Одеська	0,87	0,56	1,20	0,92	0,61	1,25	1,14	0,81	1,48	1,37	0,96	1,80	1,20	1,19	1,22
Полтавська	4,32	3,28	5,44	4,98	3,70	6,34	5,33	3,94	6,79	5,03	3,69	6,41	0,94	0,94	0,94
Рівненська	5,55	4,71	6,47	7,15	6,02	8,37	7,17	5,88	8,58	7,01	5,46	8,68	0,98	0,93	1,01
Сумська	5,28	3,91	6,76	6,93	5,31	8,66	6,50	4,75	8,33	5,32	3,72	6,98	0,82	0,78	0,84
Тернопільська	5,43	4,28	6,67	6,48	5,06	8,00	7,03	5,52	8,64	6,52	5,10	8,03	0,93	0,92	0,93
Харківська	3,31	2,41	4,26	3,79	2,78	4,84	3,57	2,63	4,52	3,32	2,47	4,18	0,93	0,94	0,92
Херсонська	2,32	1,64	3,04	2,90	2,06	3,79	3,63	2,65	4,65	4,17	3,25	5,11	1,15	1,23	1,10
Хмельницька	3,08	1,94	4,32	3,51	2,24	4,89	3,84	2,40	5,39	3,73	2,40	5,14	0,97	1,00	0,95
Черкаська	3,61	2,58	4,71	4,44	3,21	5,74	4,48	3,24	5,77	4,27	2,97	5,62	0,95	0,92	0,97
Чернівецька	3,73	3,06	4,43	4,32	3,53	5,13	4,26	3,27	5,28	4,47	3,48	5,50	1,05	1,06	1,04
Чернігівська	6,49	5,47	7,60	7,67	6,46	8,98	5,79	4,63	7,03	4,51	3,43	5,63	0,78	0,74	0,80
м. Київ	0,74	0,36	1,13	0,89	0,43	1,35	0,78	0,35	1,21	0,64	0,27	1,00	0,82	0,77	0,83
м. Севастополь	1,21	0,57	1,92	1,21	0,53	1,95	0,80	0,28	1,37	0,85	0,37	1,36	1,06	1,32	0,99

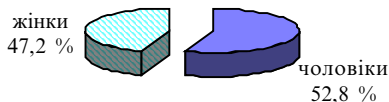
Рис. 1.2. Рівень зареєстрованого безробіття серед чоловіків і жінок на кінець 2001 р.

2000 р.

Пропозиція робочої сили на ринку праці

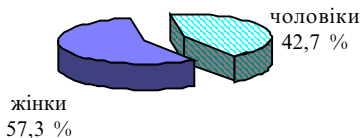

Працевлаштування робочої сили

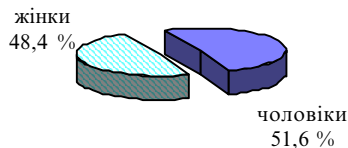

2001 р.

Пропозиція робочої сили на ринку праці

Працевлаштування робочої сили

Рис. 1.3. Структурний склад пропозиції та працевлаштування робочої сили на ринку праці, 2000–2001 рр.

Поза сферою офіційної зайнятості опинилися переважно жінки та молодь, тенденція до жіночого безробіття за умов скорочення чисельності працюючих неухильно посилюється (табл. 1.2, рис. 1.2).

І хоча законодавством України визначено права й гарантії зайнятості для соціально уразливих груп населення, реальний досвід свідчить про існування певних обмежень в економічній і політичній діяльності жінок, молоді й інвалідів.

Міністерство України у справах сім'ї та молоді разом із Міжнародною організацією праці у 2000 р. ініціювало проведення конференції, присвяченої проблемам українських жінок на ринку праці і визначенню реальних шляхів їх вирішення як з боку державних установ, так і громадських, неурядових об'єднань самих жінок.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН “Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок”, згідно з якою важливою визначено державну політику щодо надання жінкам нарівні з чоловіками однакових прав для самореалізації в усіх сферах суспільного життя. Нерівність між чоловіками і жінками, що зростає, заслуговує на аналіз як наслідок трансформації економіки. Обов'язкова система квот, що існувала раніше, давала змогу жіноцтву займати місце, завдяки якому можна впливати на ухвалення рішень у політичному та економічному житті суспільства. Проте нині жінки здебільшого опиняються поза активним суспільним життям. Їм важче знайти роботу, навантаження в сім'ї збільшується. Заходи, що мають вирішувати проблеми працевлаштування, не відповідають реаліям життя. Механізм їх реалізації не має чіткої і злагодженої системи, а тому неефективний і за динамічних змін не спрацьовує. Становище жінки на ринку праці та в сім'ї погіршується, що призводить до небажаних економічних і демографічних наслідків [31].

Зайнятість молоді в Україні є каменем спотикання і наріжною проблемою на сучасному етапі. В Україні 10 млн юнаків і дівчат. З них 3 млн працюють у сфері матеріального виробництва, у тому числі у сільському господарстві — 300 тис., у соціальній сфері, освіті — 500 тис., у сфері державного управління — 10 тис., 3 млн. навчаються. У той самий час третина юнаків та дівчат не працює і не навчається. Серед зареєстрованих у 2000 р. безробітних молодь становить 40 %. При цьому 40 % молодих людей працездатного віку займаються нерегламентованою, офіційно незареєстрованою діяльністю, тобто працюють на тіньовий сектор. Молодіжне безробіття інакше як катастрофічним назвати неможливо.

Інтереси молоді у цілому враховані у Декларації про основні засади державної молодіжної політики та Законі України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, інших законодавчих та нормативних актах Кабінету Міністрів, Міністерства праці та соціальної політики України тощо.

У Конвенції № 168 “Про сприяння зайнятості і захист від безробіття”, прийнятій і затвердженій 21 червня 1988 р. у Женеві на Міжнародній конференції праці, зазначено: “Значна частина молоді перебуває в пошуках своєї першої роботи... Держава, керуючись національним законодавством, прагне запровадити спеціальні програми, що сприятимуть отриманню продуктивної зайнятості для певних категорій осіб, які перебувають у несприятливому становищі ... таких, як молоді трудящі”.

Усі проблеми трудової діяльності чи навчання мають вирішуватись спільно зі службою зайнятості, Міністерством освіти України, Міністерством праці та соціальної політики України та Державним центром зайнятості на засадах чинного законодавства. Міжнародний досвід свідчить, що перехід до ринкових відносин має включати здійснення цілісної державної соціальної політики щодо молоді, створення мережі відповідних соціальних служб. Саме такий механізм закладено у Законі України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, який був прийнятий Верховною Радою України 5 лютого 1993 р. з наступними змінами і доповненнями. Згідно з ним у державі створено мережу соціальних служб для молоді, яка об’єднує понад 170 центрів. У системі соціальних служб для молоді задіяно близько 1700 працівників, серед яких 224 психологи, 170 соціальних педагогів, 160 спеціалістів з соціальної роботи, а також соціологи, юристи та ін.

Прогнозні розрахунки до 2010 р., зроблені в НДІ Міністерства економіки з урахуванням аналізу тенденцій розвитку ринку праці, показали, що пропозиція робочої сили буде поступово зростати і відповідно буде зростати рівень зареєстрованого безробіття (табл. 1.4). Тому необхідно поступово створювати всі необхідні передумови, щоб пом’якшити песимістичний варіант прогнозу ринку праці.

З цією метою розвивається і вдосконалюється робота служби зайнятості України, принципами діяльності якої є:

- пріоритетність інтересів і потреб клієнтів;
- співробітництво клієнта і служби зайнятості — найефективніший і найкоротший шлях до працевлаштування;
- пріоритетність послуг центру зайнятості, пов’язаних із пошуком роботи.

Таблиця 1.4

Прогноз ринку праці до 2010 р.

тис. чол.

Показник	1999 р. (звіт)	2000 р. (поперед. дані)	2001 р. (очіку- ване)	Прогноз	
				2005 р.	2010 р.
1. Пропозиція робочої сили — разом	2938,1	3109,2	3725,6	4580,0	5587,0
2. Незайняті особи, для яких вирішується питання працевлаштування на початок року	1039,3	1188,0	1226,7	1821,0	2690,0
3. Надійде на ринок праці протягом року — разом	1898,8	1921,2	2498,8	2759,0	2897,0
Утому числі: вивільнені з галузей економіки	678,0	254,1	1075,0	1200,0	1350,0
• звільнені з причин плинності кадрів	493,7	258,3	536,9	685,0	710,0
• випускники навчаль- них закладів	128,8	294,5	168,8	227,0	240,0
• інші категорії незай- нятого працездатного населення	608,3	1110,3	718,1	647,0	597,0
4. Попит на робочу силу	467,8	682,4	617,8	980,0	1420,0
5. Знімаються з обліку для самостійного вирі- шення питання участі у трудовій діяльності з інших причин	773,3	813,1	980,0	1000,0	1100,0
6. Незайняті особи, для яких вирішується питання працевлашту- вання на кінець року	1697,0	1711,4	2127,7	2630,0	3790,0
У тому числі безробітні	1175,0	1155,0	2000,0	2500,0	3120,0
7. Рівень зареєстро- ваного безробіття (у відсотках до праце- здатного населення)	4,3	4,2	6,5	8,2	10,0

Історія боротьби з безробіттям свідчить, що на певному етапі становлення і розвитку системи організації зайнятості у країнах ринкової економіки саме організаційні форми відіграють вирішальну роль у забезпеченні найрізноманітніших функцій зайнятості.

Від самого початку організаційні форми допомоги безробітним складались на основі громадських і державних фондів допомоги безробітним — і з розвитком цих фондів збільшувався обсяг і зміст функцій системи зайнятості.

Відомо, що однією з перших конвенцій (№ 2) створеної у 1919 р. Міжнародної організації праці (МОП) була Конвенція про безробіття, яка порушила питання про встановлення систем безкоштовних бюро зайнятості. Конвенція передбачала також створення комітетів з представників підприємств і працюючих з метою надання практичного сприяння бюро зайнятості.

У 1950 р. набрала чинності Конвенція МОП № 88 про організацію служби зайнятості, яка передбачала організацію роботи служб, що фінансуються державою. Основним обов'язком цих служб було забезпечення найкращої можливості організації ринку праці як невіддільної складової національних програм досягнення і підтримання повної зайнятості населення.

У ст. 6 Конвенції № 88 детально описуються функції служби зайнятості.

“Служба зайнятості:

1) реєструє тих, хто шукає роботу, веде облік їх професійної кваліфікації, навичок, досвіду та побажань, опитує їх з метою пошуку їм роботи, у разі необхідності перевіряє їх стан здоров'я і рівень професійної підготовки, сприяє в професійній орієнтації, підготовці і перенавчанні;

2) одержує від підприємців точні дані про вакантні посади і вимоги, яким повинні відповідати працівники;

3) направляє на вакантні посади кандидатів з необхідною кваліфікацією і придатних за своїм фізичним станом”.

У Конвенції також передбачається, що, якщо служба зайнятості певного регіону (району) не в змозі знайти підходяще робоче місце для безробітного чи на робоче місце немає підходящих кандидатів, вона може звернутися з пропозиціями до служби зайнятості іншого регіону чи району.

До функцій служби зайнятості входить також вжиття заходів для полегшення працевлаштування безробітного. Для цього служба зайнятості сприяє безробітному:

а) у зміні професії, для того щоб пропозиція робочої сили відповідає попиту на неї;

б) у полегшенні територіальної мобільності для отримання роботи в тих районах, де є вакансії;

в) у забезпеченні тимчасового переведення працівника з одного району в інший у разі тимчасової нестачі чи перевантаження робочої сили в тому чи іншому районі.

Згідно з чинним законодавством державній службі зайнятості надано право:

- одержувати від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності статистичні дані про наявність вакантних робочих місць, про вивільнюваних працівників і заходи, що можуть призвести до вивільнення працівників;
- розробляти і вносити на розгляд місцевих державних адміністрацій пропозиції щодо встановлення для підприємств (установ, організацій) усіх форм власності квоти прийняття на роботу осіб, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, і направляти таких громадян для працевлаштування;
- направляти для працевлаштування на підприємства (в установи, організації) усіх форм власності за наявності там вільних робочих місць (вакантних посад) громадян, які звертаються до служби зайнятості, відповідно до рівня їх освіти і професійної підготовки;
- направляти безробітних громадян за їх бажанням на оплачувані громадські роботи;
- оплачувати вартість професійної підготовки осіб, працевлаштування яких потребує здобуття нової професії (спеціальності), а також встановлювати їм на період навчання матеріальну допомогу у розмірах, передбачених законодавством України про зайнятість населення;
- надавати громадянам матеріальну допомогу по безробіттю, припиняти і відкладати виплату допомоги;
- вносити пропозиції до місцевих державних адміністрацій про зупинення на строк до 6 місяців рішення підприємств про вивіль-

нення працівників у разі утруднення їх подальшого працевлаштування з одночасною частковою або повною компенсацією витрат підприємств, що спричинюються цією відстрочкою, згідно із законодавством України;

- відвідувати підприємства (установи, організації) для контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення і вирішення питань, пов'язаних із соціальним захистом громадян;
- розпоряджатися коштами фонду сприяння зайнятості;
- стягувати з підприємств (установ, організацій) незалежно від форм власності суми прихованих або занижених обов'язкових зборів і недоїмок до Державного фонду сприяння зайнятості населення;
- компенсувати до 50 % витрат підприємствам (установам, організаціям) на перепідготовку працівників, які підлягають скороченню у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці, за умови їх працевлаштування;
- стягувати штрафи з підприємств (установ і організацій) усіх форм власності в разі:
  - відмови у прийнятті на роботу громадян, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, у межах установленої броні;
  - використання праці іноземців або осіб без громадянства без дозволу державної служби зайнятості;
  - надання послуг, пов'язаних з профорієнтацією населення, посередництвом у працевлаштуванні громадян в Україні та за кордоном без дозволу (ліцензії), виданого Державним центром зайнятості;
  - неподання або порушення строків подання державній службі зайнятості письмового повідомлення про наступне вивільнення працівника, як це передбачено п. 5 ст. 20 Закону про зайнятість;
- припиняти дію наказів, інструкцій та інших рішень підприємств (установ, організацій) усіх форм власності, що суперечать законодавству про зайнятість населення. У разі потреби вносити до вищих органів пропозиції про скасування зазначених наказів;
- стягувати з підприємств, установ та організацій суми витрат, пов'язаних із працевлаштуванням, професійною підготовкою, перепідготовкою, виплатою допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю в разі відмови у прийнятті на роботу спеціалістів, які раніше були ними заявлені.

Новий обсяг функцій і прав державної служби зайнятості визначився після прийняття Закону України “Про загальнообов'язкове держав-

не соціальне страхування на випадок безробіття”, який набрав чинності з 1 січня 2001 р. Відповідно до цього закону введено систему обов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, що забезпечує здійснення всіх заходів соціального захисту через Фонд загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Фонд створений для управління страхуванням на випадок безробіття, збирання та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно із законодавством і статутом Фонду, який став правонаступником Державного фонду сприяння зайнятості населення.

Заходи щодо соціального захисту у разі безробіття, які здійснюються згідно із Законом України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття”, розподіляються на види забезпечення і соціальні послуги.

До видів забезпечення зараховується:

- допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації підприємницької діяльності безробітними;
- допомога по частковому безробіттю;
- матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного;
- матеріальна допомога по безробіттю, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні.

До соціальних послуг належать:

- професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації та профорієнтація;
- сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом надання роботодавцю дотації для створення додаткових робочих місць з метою працевлаштування безробітних і фінансування організації оплачуваних громадських робіт для безробітних;
- інформаційні та консультаційні послуги, пов’язані з працевлаштуванням.

Управління Фондом здійснюється правлінням, до складу якого на паритетній основі входять представники держави, застрахованих осіб і роботодавців, по 15 представників від кожної сторони (ст. 10 і 11 Закону).

Оперативну діяльність Фонду здійснює виконавча дирекція Фонду, функції якої покладено на державну службу зайнятості. Директор Державного центру зайнятості — центрального органу виконавчої

влади у сфері праці та соціальної політики — та його заступники є відповідно керівником та заступниками виконавчої дирекції Фонду. Керівник виконавчої дирекції Фонду входить до складу правління Фонду з правом дорадчого голосу.

Виконавча дирекція Фонду організовує виконання рішень правління Фонду і забезпечує дотримання законодавства України про страхування на випадок безробіття, діє від імені Фонду та підзвітна йому в межах та порядку, передбачених статутом Фонду.

Функції робочих органів виконавчої дирекції Фонду покладаються на центр зайнятості Автономної Республіки Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські, районні, міськрайонні, міські та районні в містах центри зайнятості.

Згідно із Законом України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” виконавча дирекція Фонду та її робочі органи (тобто державна служба зайнятості та її місцеві органи) здійснюють такі функції:

- ведуть реєстр платників страхових внесків;
- приймають страхові внески;
- здійснюють оперативне розпорядження фінансовими ресурсами Фонду в межах затвердженого бюджету;
- виплачують забезпечення і надають соціальні послуги, передбачені законодавством;
- контролюють правильність нарахування, своєчасність сплати страхових внесків, а також витрат за страхуванням на випадок безробіття;
- обстоюють інтереси Фонду в судових та інших органах;
- репрезентують Фонд у взаємовідносинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, об’єднаннями громадян з питань соціального захисту, а також органами соціального страхування на випадок безробіття зарубіжних країн, міжнародними організаціями, діяльність яких пов’язана із захистом соціальних прав людини;
- готують та подають на розгляд правління Фонду:
  - пропозиції щодо вдосконалення законодавства про обов’язкове соціальне страхування на випадок безробіття;
  - пропозиції щодо розміру страхових внесків на наступний рік;
  - проект бюджету та звіт про виконання бюджету Фонду;
  - пропозиції щодо розміру резерву коштів Фонду;
  - звіт про діяльність.

На державну службу зайнятості згідно із Законом про зайнятість покладено соціальний захист працівників, які опинилися у стані часткового безробіття, тобто втратили роботу на короткий час або обсяг їх роботи зменшився через непередбачувані простой не з вини роботодавця або працівника.

У ст. 24–26 Закону про зайнятість передбачається, за яких умов, кому і в яких розмірах може надаватись допомога по частковому безробіттю. Це поняття в законодавстві України введене вперше. Проте впровадження цих статей найближчим часом не передбачається через недостатні економічні і фінансові умови. Рішення про їх впровадження ухвалюватиме Верховна Рада України щороку одночасно з розглядом питання про розміри страхових внесків виходячи з економічних можливостей держави.

У ст. 34 Закону про зайнятість передбачається, що контроль за дотриманням законодавства України про зайнятість населення здійснюють місцеві державні адміністрації, відповідні державні органи, інспекції служби зайнятості та профспілкові об'єднання.

Державні органи, місцеві державні адміністрації беруть активну участь у підготовці державної та регіональних програм зайнятості, контролюють діяльність державної служби зайнятості щодо реалізації заходів цих програм, ефективність впливу служби зайнятості на становище на державному та регіональних ринках праці.

Профспілкові органи в межах політики соціального партнерства допомагають державним органам і роботодавцям впроваджувати погоджені заходи на ринку праці. Налагодження соціального діалогу між сторонами ринку праці сприяє реалізації заходів, спрямованих на захист від безробіття. Соціальні партнери беруть активну участь у підготовці пропозицій щодо вдосконалення законодавства про зайнятість.

Інспекція з контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення (далі — інспекція) входить до складу державної служби зайнятості і здійснює контроль за дотриманням законодавства про зайнятість населення підприємствами (установами, організаціями) усіх форм власності, фермерами та іншими роботодавцями.

У своїй діяльності інспекція керується Конституцією України, Законом про зайнятість населення, Положенням про інспекцію з контролю за дотриманням законодавства про зайнятість, іншими нормативно-правовими актами і співпрацює з державною податковою адміністрацією, правоохоронними органами, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Особливості діяльності інспекції у сучасних умовах враховані в постанові Кабінету Міністрів України від 14 вересня 1998 р. № 1435 і внесені зміни і доповнення до Положення про інспекцію з контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення.

До складу інспекції з контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення входять інспекції Державного центру зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України, центрів зайнятості Автономної Республіки Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських центрів зайнятості на правах підрозділів відповідних центрів зайнятості. У містах з населенням понад 500 тис. чоловік може створюватися структурний підрозділ інспекції обласного центру зайнятості. В інших містах, а також у районах вводиться посада інспектора інспекції обласного центру зайнятості.

До основних завдань інспекції належать такі:

- здійснення контролю за дотриманням підприємствами (установами, організаціями) усіх форм власності, фермерами та іншими роботодавцями законодавства про зайнятість;
- забезпечення громадянам прав і гарантій у сфері зайнятості шляхом здійснення заходів запобігання та усунення виявлених порушень законодавства про зайнятість населення.

При перевірці дотримання законодавства про зайнятість населення підприємствами (установами, організаціями) основна увага працівників інспекції приділяється питанням:

- працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту;
- організації оплачуваних громадських робіт;
- забезпечення особистих гарантій працівників, що вивільнюються у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці, у тому числі ліквідацією, реорганізацією або перепрофілюванням, банкрутством підприємств (установ, організацій), скороченням чисельності або штату працівників;
- інформування державної служби зайнятості про наявність вільних робочих місць (вакантних посад), про прийнятих працівників, про очікуване вивільнення працівників і фактично вивільнених працівників.

Крім того, інспекція здійснює контроль за дотриманням громадянами законодавства про зайнятість населення, рекомендацій державної служби зайнятості в період вирішення питання про працевлаштування та виплати допомоги по безробіттю, матеріальної допомоги по безро-

біттю, надання одноразової матеріальної допомоги безробітному та членам сім'ї, які перебувають на його утриманні, матеріальної допомоги громадянам, які проходять підготовку, перепідготовку або навчаються на курсах підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості, надання безробітним безпроцентної позики для зайняття підприємницькою діяльністю.

На інспекцію покладено такі обов'язки:

- перевіряти відповідність діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, що надають платні послуги, пов'язані з профорієнтацією населення, посередництвом і працевлаштуванням громадян в Україні та за кордоном на підставі дозволу (ліцензії), виданої Державним центром зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України, умовам і правилам ведення такої діяльності;
- здійснювати заходи, спрямовані на недопущення нелегального використання праці іноземців або осіб без громадянства без дозволу державної служби зайнятості;
- сприяти організації правового навчання працівників підприємств (установ, організацій) та роботодавців і роз'яснювати населенню права громадян на працю і зайнятість згідно із законодавством;
- розглядати заяви і скарги громадян, підприємств (установ, організацій) з питань, що входять у компетенцію інспекцій, вносити пропозиції керівництву державної служби зайнятості.

Інспекція Державного центру зайнятості України організовує і контролює діяльність інспекцій низової ланки, узагальнює досвід їх роботи, надає їм організаційну і методичну допомогу, роз'яснює порядок застосування законодавчих та інших нормативних актів з питань зайнятості населення, забезпечує однакове застосування вимог цього законодавства, розробляє пропозиції щодо його удосконалення, організовує своєчасний розгляд заяв і скарг громадян, підприємств (установ, організацій) щодо дій працівників інспекцій низової ланки, аналізує дотримання законодавства про зайнятість населення підприємствами (установами, організаціями), що здійснюють діяльність на території України.

Згідно з п. 8 Положення про інспекцію з питань контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення інспекція має право:

- безперешкодно відвідувати підприємства (установи, організації) усіх форм власності з метою контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення, ознайомлюватися з доку-

ментами та одержувати всі документи й відомості, необхідні для виконання інспекцією своїх завдань;

- давати власнику (керівнику) підприємства (установи, організації) або уповноваженому ним органу та іншим роботодавцям у разі виявлення порушень законодавства про зайнятість населення приписи про їх усунення, які підлягають обов'язковому виконанню з повідомленням у місячний строк інспекції про вжиті заходи;
- застосовувати економічні санкції до підприємств (установ, організацій) усіх форм власності та інших роботодавців за недотримання вимог ст. 5, 8, 18 і 20 Закону України “Про зайнятість населення”.

Окремо зазначимо, що інспекція з питань контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення не є самостійною юридичною особою, тому свої рішення вона оформлює документами відповідного центру зайнятості.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте структуру державної служби зайнятості.
2. Визначте функції державної служби зайнятості.
3. Охарактеризуйте сучасне становище на ринку праці України і регіону, де Ви проживаєте.
4. Перелічіть права державної служби зайнятості.
5. Які основні нормативні документи регулюють діяльність державної служби зайнятості?
6. Як здійснюється організація контролю за дотриманням законодавства про зайнятість?

Тема 2

*Організація професійної орієнтації,
професійного відбору
і профконсультацій незайнятого населення*

1. Сутність, мета і основні принципи профорієнтації незайнятого населення.
2. Основні елементи профорієнтації.
3. Діяльність служби зайнятості щодо профорієнтації незайнятого населення.

Державною програмою зайнятості населення на 2001–2004 рр., Основними напрямками соціальної політики на цей же період передбачається насамперед активне державне регулювання рівня зайнятості й балансу попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці. Світовий досвід підтверджує, що активна політика зайнятості сприяє утриманню рівня безробіття в межах 3 % загальної чисельності працездатного населення. До активних заходів сприяння зайнятості населення, які здійснює державна служба зайнятості згідно із Законом про зайнятість населення, належать: професійна орієнтація, професійне навчання звільнених працівників і безробітних, допомога у зв'язку з трудовою міграцією, безвідсоткові позики для створення нових підприємств для безробітних, організація так званих додаткових робіт та оплачуваних громадських робіт (табл. 2.1;).

Пасивна політика зайнятості зорієнтована на передчасний вихід безробітних на пенсію, допомогу по безробіттю та інші грошові виплати, що призводять до неефективного використання робочої сили.

Після набрання чинності Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” [6] розміри і строки виплати допомоги по безробіттю визначаються за принципами, що спонукають безробітних до активного пошуку роботи.

Таблиця 2.1

**Працевлаштування не зайнятих трудовою діяльністю громадян
на підприємствах, в установах і організаціях
за формами власності та галузями економіки**

Показник	Код рядка	Працевлаштоване населення					
		Разом	з них				
			жінки	молодь у віці до 28 років	на місця робітників	на посади службовців	на місця, які не потребують спеціальної підготовки
А	Б	1	2	3	4	5	6
Разом (р. 02 + 26)	01	772726	373699	279120	34543	177790	160393
<i>У тому числі</i>							
особи, що працевлаштовані в Україні (сума рядків з 03 по 07)	02	772670	373686	279099	434492	177790	160388
<i>Форми власності</i>							
• приватна	03	96319	54315	32668	56828	20716	18775
• колективна	04	381617	169014	140220	227509	69151	84957
• державна	05	293390	149512	105799	149404	87690	56296
• власність інших держав	06	0	0	0	0	0	0
• власність міжнародних організацій та юридичних осіб	07	1344	845	412	751	233	360
<i>Галузі економіки</i>							
• промисловість	08	260491	101736	104785	174016	38942	47533
• сільське господарство	09	78004	35865	25652	38823	10757	28424
• лісове господарство	10	14033	4890	5236	8716	1116	4201
• транспорт і зв'язок	11	39371	18092	14953	20876	13870	4625
• будівництво	12	43167	11155	14837	27903	7186	8078
• торгівля і громадське харчування	13	89023	56980	32046	52753	21416	14854

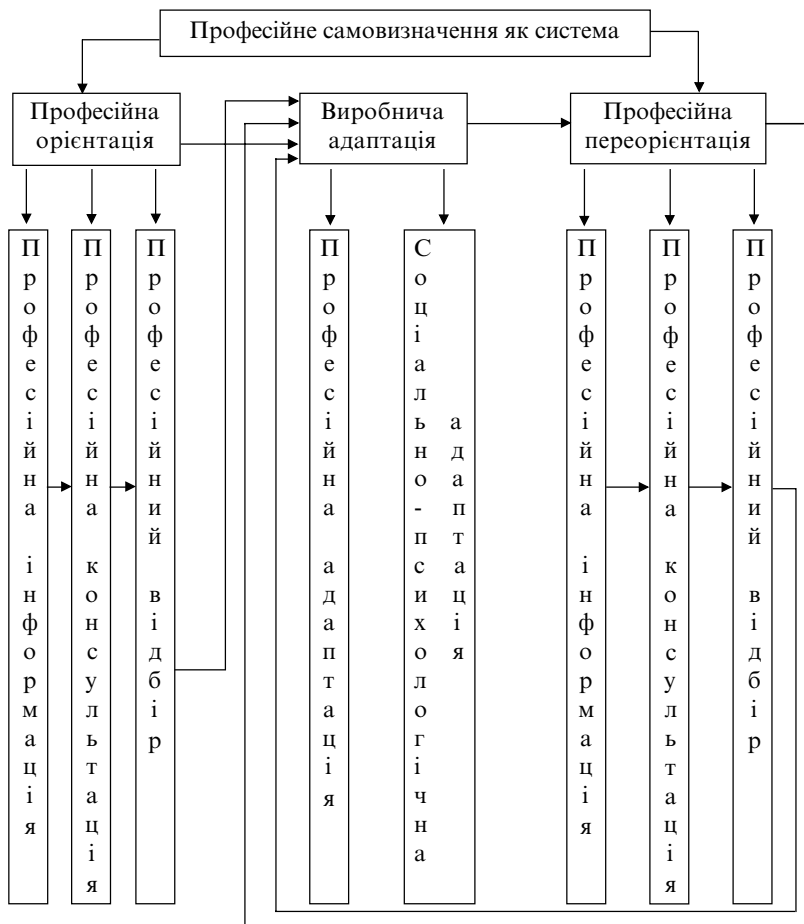

А	Б	1	2	3	4	5	6
• матеріально-технічне постачання, збут та заготівля	14	7009	2914	2345	3694	1529	1786
• інформаційно-обчислювальне обслуговування	15	1307	864	432	296	920	91
• інші види діяльності сфери матеріального виробництва	16	16768	7309	6068	9391	4380	2997
• житлово-комунальне господарство	17	51913	22531	14161	32351	7755	11807
• невиробничі види побутового обслуговування населення	18	7498	4269	2630	4060	2116	1322
• охорона здоров'я, фізична культура та соц. страхування	19	48288	36002	17356	23326	17568	7394
• народна освіта	20	36969	24808	12143	11308	16505	9156
• культура і мистецтво	21	5684	3568	1865	1568	2918	1198
• наука і наукове обслуговування	22	4367	2172	1408	1800	1796	771
• фінансування та страхування, пенсійне забезпечення	23	9350	7210	3175	1356	7410	584
• апарат органів держ. та госп. управління, кооперативних і громадських організацій	24	24074	15110	8331	7348	13079	3647
• інші	25	35354	18211	11676	14907	8527	11920
особи, які працевлаштовані за кордоном	26	56	13	21	51	0	5

Довідково. З рядка 02: працевлаштовано на сезонні роботи разом (27) — 22350, у тому числі в інших адміністративно-територіальних одиницях:

- цієї ж області (28) — 688
- інших областей (29) — 768

В основі вибору (зміни) професії лежить складний довготривалий процес професійного самовизначення особистості. В умовах формування ринкових відносин він набуває нових ознак. Тому економістом Тюхтенко Н. А. вперше запропонована модель професійного самовизначення особистості з урахуванням ринкових змін (рис. 2.1) [31].

Рис. 2.1. Модель взаємозв'язку всіх складових професійного самовизначення особистості з урахуванням ринкової інфраструктури економіки

Така модель системного професійного самовизначення потребує послідовного виконання відповідних заходів в кожній підсистемі, що дає змогу свідомо та обґрунтовано обрати чи змінити сферу трудової діяльності, професію, фах. У запропонованій моделі *професійна орієнтація* стосується тих категорій населення, що вперше обирають професію (фах) (переважно до них належить молодь, що закінчує загальноосвітні школи); *виробнича адаптація* стосується всіх, хто увійшов до трудового чи навчального колективу; *професійна переорієнтація* стосується насамперед тих, хто за власним бажанням чи з приводу структурних змін в економіці знову вирішує питання професійного вибору.

В умовах розвитку ринкових відносин в Україні пріоритетний напрям у наданні допомоги у професійному самовизначенні мають такі категорії населення: молодь, що закінчує загальноосвітню школу і вперше обирає професію (фах); незайняте і безробітне населення, що опинилось без роботи у зв'язку із структурними перебудовами в економіці чи за власним бажанням вирішило змінити сферу діяльності; соціально незахищені категорії населення.

Саме в умовах переходу до ринкової економіки, коли інтенсифікується процес вивільнення робочої сили і підвищуються вимоги до кваліфікації працівників, особливого значення набуває *професійна орієнтація* (далі — профорієнтація). Роль профорієнтації у формуванні ефективної зайнятості населення зумовлюється тим, що науково обґрунтований і усвідомлений вибір громадянами професії створює передумови для отримання максимальних результатів від трудової діяльності. Профорієнтація сприяє також раціональній структурній перебудові народного господарства з урахуванням раціональної потреби у професіях (спеціальностях), є засобом запобігання стресовій поведінці осіб, яким загрожує безробіття. Цю роботу потрібно виконувати постійно, системно і забезпечувати свідомий вибір професії всіма групами населення.

З метою визначення основних напрямків державної політики у сфері професійної орієнтації, забезпечення єдиного науково-методичного підходу до її реалізації Кабінет Міністрів України постановою від 27 січня 1994 р. № 48 ухвалив Концепцію державної системи професійної орієнтації населення [16]. Згідно з цією Концепцією *професійна орієнтація* — це комплексна науково обґрунтована система форм, методів і засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці.

Основним призначенням системи методів профорієнтації є ефективне та якісне забезпечення підприємств, фірм і організацій кадрами потрібних професій і кваліфікацій. Профорієнтація є засобом раціонального, дбайливого використання трудових ресурсів, що забезпечує максимальний ефект і мінімальні витрати на підготовку і подальше професійне удосконалення спеціалістів. Профорієнтація має сформувати у людини інтерес до якогось виду трудової діяльності, вибір найбільш доцільної для цієї людини професії з урахуванням її психофізичних характеристик, інтересів, здібностей, а також потреб економіки країни в кадрах працівників відповідних професій. Професійна орієнтація здійснюється шляхом ознайомлення людей зі сферами діяльності, професіями, підприємствами, умовами та профілем їх роботи і становить комплекс заходів, які здійснюються соціальними інститутами (державою, підприємствами, центрами професійної орієнтації, сім'єю) і допомагають людині у свідомому професійному самовизначенні.

Основна мета профорієнтаційної роботи полягає у сприянні за допомогою специфічних методів посиленню конкурентоздатності працівників на ринку праці й досягненню ефективної зайнятості населення.

Під час профорієнтаційної роботи використовують соціально-економічні, медико-фізіологічні та психолого-педагогічні методи та методики.

Основними принципами профорієнтаційної роботи є:

- комплексний характер профорієнтаційних послуг;
- узгодження інтересів особи і суспільства через ринок праці;
- діяльнісний підхід до визначення професійної придатності;
- надання громадянам України та громадянам іноземних держав, з якими Україна має відповідні угоди, незалежно від місця їх роботи чи навчання, віку, статі, національності, релігійних переконань рівних можливостей щодо отримання профорієнтаційних послуг;
- доступність професійної та іншої інформації стосовно можливостей вибору чи зміни професії, форми навчання і працевлаштування;
- добровільність і безкоштовність отримання профорієнтаційних послуг усіма групами населення на гарантованому державному рівні;
- конфіденційний і рекомендуєчий характер висновків профконсультаций та профдобору, дотримання працівниками профорієнтаційних служб норм професійної етики.

Основним об'єктом профорієнтаційної діяльності є зайняте і незайняте населення, у тому числі молодь, що навчається, вивільнювані працівники й особи з обмеженою працездатністю.

Розглянемо елементи профорієнтації (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Елементи профорієнтації

Професійна інформація — це система заходів нагромадження й поширення відомостей про зміст та перспективи сучасних професій і вимоги, що висуваються до особи, яка бажає їх одержати, форми й умови оволодіння різними спеціальностями, можливості підвищення професійно-кваліфікаційного рівня, стан і потреби ринку праці, формування професійних інтересів, намірів та мотивації особи.

Професійна консультація — це науково організована система взаємодії психолога-профконсультанта та особи з метою допомоги у виборі або зміні професії чи виду діяльності на основі вивчення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвої ситуації, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я особи з урахуванням потреб ринку праці.

Професійний добір — це система профдіагностичного обстеження особи, спрямована на визначення конкретних професій, найбільш придатних для неї.

Професійний відбір — це система профдіагностичного обстеження особи, спрямована на визначення ступеня її придатності до окремих видів професійної діяльності згідно з нормативами.

Професійна адаптація — це комплексна система заходів, покликана сприяти пристосуванню особи до психологічних та організаційно-технічних особливостей професійної діяльності на виробництві, її професійному становленню.

Профорієнтаційну роботу виконують підрозділи державної служби зайнятості. Окремі її елементи застосовуються в дошкільних, загальноосвітніх, професійних та вищих навчальних закладах, системі післядипломного навчання та військкоматах. Останнім часом більше приділяється уваги профорієнтації осіб з обмеженою працездатністю.

Система профорієнтації покликана забезпечити свідомий вибір професії всіма групами населення. За даними наукових досліджень профорієнтація сприяє підвищенню продуктивності праці (залежно від галузі на 10–30 %), скороченню плинності кадрів (на 20–25 %), зниженню аварійності і травматизму (на 35–45 %), подовженню періоду працездатності (на 8–10 %), а також зменшенню кількості відрахувань учнів з професійних навчальних закладів (у 3-4 рази).

До 1996 р. у кожному регіоні України функціонували центри профорієнтації, а в більшості міських і районних центрів зайнятості, де працювали дипломовані психологи та профорієнтатори, професійно-кваліфікаційні пункти. На жаль, у 1996 р. всі ці центри було закрито. Дехто із спеціалістів був переведений до відділів професійного навчання і профорієнтації відповідних центрів зайнятості, а значну їх кількість було скорочено і нині кваліфіковані фахівці з питань профорієнтації працюють у посередницьких комерційних структурах, що надають послуги у працевлаштуванні і професійній орієнтації.

Хоча в останній редакції ст. 18 Закону України “Про зайнятість населення” у структурі державної служби зайнятості передбачаються центри профорієнтації населення, фактично їх не існує, а цей запис зроблено у надії на кращі часи, коли економічна ситуація у країні, надходження коштів до Державного фонду сприяння зайнятості населення уможливають створення таких спеціалізованих органів служби зайнятості.

Останнім часом обсяг роботи щодо професійної орієнтації значно збільшився. У 1998 р. з метою розширення інформації про обрані професії, забезпечення правильного підбору роботи з урахуванням відповідних здібностей громадян державною службою зайнятості безкоштовні профорієнтаційні послуги було надано майже 1,4 млн чол. Порівняно з 1997 р. чисельність громадян, що скористалися профінформацією, профконсультаціями, взяли участь у профвідборі, збільшилась у 1,6 раза, а в Автономній Республіці Крим, Волинській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Харківській та Черкаській областях, м. Севастополі — у 2,0–3,3 раза. Обсяги наданих послуг з профорієнтації збільшилися в усіх регіонах. Так, у 1996 р. 37 % зареєстрованих службою зайнятості громадян було охоплено профорієнтаційними послугами,

у 1997 р. — 35,8 %, у 1998 р. — 43 %, в 2000 р. — 44,7 %. Динаміка цього показника свідчить про постійне зростання значення профорієнтаційної роботи в діяльності служб зайнятості.

Крім незайнятого населення до служби зайнятості за профорієнтаційними послугами звертаються особи, що навчаються у навчальних закладах різних типів, громадяни, що перебувають у вимушених адміністративних відпустках або працюють у скороченому робочому режимі, працівники підприємств, на яких тривалий час не виплачується заробітна плата. У 1998 р. профорієнтаційними послугами служби зайнятості скористалося 487,5 тис. таких осіб (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Професійна орієнтація населення у 1998 р.

Населення	Код рядка	Загальна чисельність осіб, охоплених профорієнтаційними послугами	Надано послуг			
			Разом	профінформаційних	профконсультативних	щодо профвідбору
А	Б	1	2	3	4	5
Разом (р. 02 + 09)	01	1362466	1767918	1309316	409610	48992
<i>Незайняте (сума р. з 03 по 05)</i>	02	874959	1196411	856389	291526	48496
У тому числі: особи, які мають робітничі професії	03	462204	613589	453374	136398	23817
спеціалісти	04	269639	379840	273298	93684	12858
особи, які не мають професії, спеціальності	05	143116	202982	129717	61444	11821
Із р. 02: жінки	06	486334	682515	495745	169795	16975
молодь у віці до 18 років	07	51603	74226	46303	23885	4038

Закінчення табл. 2.2

А	Б	1	2	3	4	5
<i>Зайняте</i>	08	487507	571507	452927	118084	496
У тому числі: особи, що навчаються в навчальних закладах різних типів	09	360722	431894	331223	100449	222
з них учні загальноосвітніх шкіл	10	322959	391521	297599	93802	120

Контрольні питання

1. Мета й основні завдання професійної орієнтації.
2. Розкрийте зміст таких понять:
  - професійна інформація;
  - професійна консультація;
  - професійний добір;
  - професійний відбір;
  - професійна адаптація.
3. Де незайняте населення може одержати послуги щодо професійної орієнтації?

Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації незайнятого населення

1. Сутність, мета і основні принципи професійного навчання незайнятого населення.
2. Основні напрямки розвитку системи професійного навчання незайнятого населення.
3. Управління системою професійного навчання незайнятого населення.

У ст. 24 Закону України “Про зайнятість населення” чітко визначаються випадки, коли може здійснюватись професійна підготовка осіб, що зареєстровані у службі зайнятості як такі, що шукають роботу, і безробітні:

- неможливість підібрати підходящу роботу через відсутність необхідної професійної кваліфікації;
- необхідність змінити кваліфікацію у зв’язку з відсутністю роботи, яка відповідає професійним навичкам;
- у разі втрати здатності виконувати роботу за попередньою професією;
- пошук роботи вперше і відсутність професії (спеціальності).

З метою забезпечення єдиного науково-методичного підходу до реалізації політики у сфері професійного навчання незайнятого населення, об’єднання зусиль усіх зацікавлених відомств і організацій Кабінет Міністрів України постановою від 1 лютого 1996 р. №150 ухвалив *Концепцію професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації незайнятого населення* [17].

На основі узагальнення досвіду та вивчення літературних джерел вітчизняних і зарубіжних спеціалістів в Україні створена структурно-змістова модель професійної освіти, на підставі якої здійснюються програми підготовки та перепідготовки працівників (ППП) (рис. 3.1) [30].

Незайняте населення, особливо вивільнені працівники і безробітні, які довгий час не працюють, має певні специфічні якості внаслідок переживань, пов’язаних із втратою роботи і неможливістю реалізуватися як професіонал, що потребує здійснення психореабілітаційних заходів, удосконалення роботи з профорієнтації, індивідуального визначення профілю формування психологічної готовності громадян до навчання та праці за новообраною професією.

Рис. 3.1. Структурно-змістова модель системи професійної освіти працівників

Професійне навчання незайнятого населення покликане сприяти ефективному використанню трудового потенціалу особи, підвищенню її соціальної та професійної мобільності, бути засобом профілактики масового безробіття, відігравати важливу роль у підготовці кадрів для структурної та технологічної перебудови галузей економіки, стимулювати пошук незайнятим громадянином найефективніших шляхів підвищення професійно-кваліфікаційного рівня, інтелектуальної та трудової незалежності.

Основна мета професійного навчання незайнятих громадян — сприяти їхньому працевлаштуванню завдяки отриманню професії (спеціальності) або підвищенню кваліфікації та конкурентоспроможності на ринку праці.

В основу професійного навчання незайнятого населення покладено такі принципи:

- добровільність професійного навчання;
- відповідність професійного навчання незайнятого населення державним вимогам;
- зв'язок професійного навчання з процесами ринкових перетворень, розвитком різних форм власності та господарювання, реструктуризацією економіки та зайнятості населення;
- орієнтація незайнятого населення на перспективні сфери трудової діяльності згідно з попитом на ринку праці;
- диференційований підхід до різних соціальних груп незайнятого населення;
- упровадження модульної системи професійного навчання з використанням індивідуального підходу до кожної особи;
- децентралізація управління професійною освітою незайнятих громадян;
- взаємозв'язок професійного навчання незайнятого населення із загальною системою безперервної професійної освіти.

Згідно з концепцією професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації незайнятого населення професійне навчання цих громадян здійснюється у порівняно короткі терміни з урахуванням наявного життєвого, професійного досвіду і психічного стану. Максимальний термін навчання — до одного року. В окремих випадках цей термін може бути подовжений державним центром зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України за погодженням з Міністерством освіти і науки України до півтора року. Проте обмежені фінансові ресурси державної служби зайнятості не дають змоги скористатися цією можливістю.

Порядок комплектування навчальних груп і терміни навчання визначені в Положенні про організацію професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки вивільнюваних працівників і незайнятого населення, затвердженому наказом Міністерства праці України від 30 червня 1994 р. № 36/206.

Професійне навчання громадян, що зареєстровані в місцевих центрах зайнятості як такі, що шукають роботу, і безробітні, організовується державною службою зайнятості на договірній основі в навчальних закладах, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від рівня їх підпорядкованості, діяльність яких пов'язана з наданням послуг

для одержання професійної освіти, підготовкою спеціалістів різних рівнів кваліфікації, а також у навчальних закладах державної служби зайнятості. Ці навчальні заклади (установи, організації) повинні мати спеціальні дозволи (ліцензії), які видаються у встановленому порядку.

Для професійного навчання незайнятого населення застосовують такі його види:

- підготовка робітників — для осіб, які не мають професії й будуть набувати її вперше;
- підготовка робітників і фахівців з вищою освітою — для осіб, які виявили бажання перекваліфікуватися з метою наступного працевлаштування за набутою новою професією (спеціальністю);
- підвищення кваліфікації робітників і фахівців з вищою освітою з метою удосконалення знань, умінь і навичок за наявними у них професіями (спеціальностями), оволодіння новими функціональними обов'язками і особливостями майбутньої трудової діяльності в умовах ринкових відносин, зокрема вивчення основ підприємництва, менеджменту, маркетингу тощо.

Громадяни, зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, безробітні і потребують професійної підготовки або перепідготовки, проходять професійне консультування з метою ознайомлення з потребами ринку робочої сили, вимогами до працівника та рівня кваліфікації, можливостями та умовами навчання. З особами, які направляються на професійне навчання, місцеві центри зайнятості укладають відповідні договори та видають направлення на навчання.

Професійне навчання працівників може організовуватись за курсовою або індивідуальною формами навчання, а перепідготовка фахівців з вищою освітою — лише за курсовою. При курсовій формі навчання групи комплектуються в кількості 25–30 осіб, але не менше 7 осіб для робітничих професій і 10 — для фахівців з вищою освітою із осіб, які навчаються за однією професією (спеціальністю).

Рівень охоплення незайнятого населення професійним навчанням залишається досить невисоким. Наприклад, у 2000 р. на професійне навчання було направлено лише 137,2 тис. осіб, або 5 % чисельності громадян, які звернулись до служби зайнятості по допомогу у працевлаштуванні. У територіальному розрізі даний показник коливався у 2000 р. від 3,7 % у Закарпатській області до 14,9 % у м. Києві, що свідчить про неоднакове ставлення служб зайнятості до професійного навчання незайнятого населення. Кількість громадян, які перебували на обліку в службі зайнятості у 2000 р. і проходили професійне навчання, скоротилась до 5 % проти 6,5 % у 1993 р. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Охоплення незайнятого населення професійним навчанням
та відрахування з нього у 1993–2000 рр.**

Показник	Рік					
	1993	1996	1997	1998	1999	2000
Перебувало на обліку в службі зайнятості, осіб	557512	982626	1455150	2036708	2475900	2744097
З них: проходили професійне навчання, осіб	36448	67969	53378	105238	126518	137164
% у чисельності тих, хто перебував на обліку в службі зайнятості	6,5	6,9	3,7	5,2	5,1	5,0
З них: залишили навчання, осіб	2961	3159	1546	2675	3298	3271
% у чисельності тих, хто проходив професійне навчання	8,1	4,6	2,9	2,5	2,6	2,4
З них: залишили навчання без поважних причин, осіб	1558	1243	605	1041	1383	1149
% у чисельності тих, хто залишив навчання	52,6	39,3	39,1	38,9	41,9	35,1

Терміни професійної підготовки нових робітників (тих, хто навчається вперше) установлюються до 6 місяців, а з складних професій — до 10 місяців.

При перепідготовці робітників (тих, хто виявив бажання змінити професію) терміни навчання не повинні бути меншими від половини строків, установлених для підготовки нових робітників. При цьому враховуються професійний рівень осіб, які навчатимуться, їх практичний досвід.

Терміни навчання при підвищенні кваліфікації робітників з метою присвоєння їм вищої кваліфікації (тарифного розряду, класу, категорії) установлюються від 1 до 3 місяців залежно від складності професії.

Терміни підвищення кваліфікації робітників на курсах цільового призначення (якщо для роботи на робочих місцях необхідно вивчити та овоїти нову техніку, обладнання, технологічні процеси, пов'язані з покращенням якості продукції тощо) установлюються не менше 20 годин.

Тривалість часу на перепідготовку незайнятих громадян з вищою освітою становить для молодших спеціалістів не менше 850 аудиторних годин, спеціалістів — не менше 1200.

Тривалість підвищення кваліфікації фахівців з вищою освітою встановлюється з урахуванням мети і складності навчання, категорії та професійної кваліфікації слухачів: короткострокове — від 20 до 72 годин, довгострокове — від 72 до 432 годин.

У всіх випадках встановлюється тижневе навантаження на слухача не менше 36 годин.

Період професійного навчання громадянина зараховується в його трудовий стаж. Відповідний запис вноситься до трудової книжки навчальним закладом у встановленому порядку.

Відповідно до ст. 27 Закону України “Про зайнятість населення” громадянам, трудовий договір з якими було розірвано з ініціативи власника або уповноваженого ним органу у зв’язку зі змінами в організації виробництва і праці, у тому числі ліквідацією, реорганізацією, банкрутством, перепрофілюванням підприємств, установ, організацій, скороченням чисельності або штату працівників, і військовослужбовцям, звільненим з військової служби у зв’язку зі скороченням чисельності або штату без права на пенсію, за умови їх реєстрації у службі зайнятості як таких, що шукають роботу, і безробітних, у період професійної підготовки і перепідготовки виплачується матеріальна допомога в розмірі 75 % їх середньої заробітної плати за останнім місцем роботи, але не більше середньої заробітної плати, що склалася в народному господарстві відповідної галузі за минулий місяць, і не нижче встановленого законодавством розміру мінімальної заробітної плати.

Громадянам, які зареєстровані в державній службі зайнятості на загальних підставах або які вперше шукають роботу чи тривалий час (більше шести місяців) не працюють, або закінчили навчання у професійно-технічних і вищих закладах освіти чи звільнилися зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби, зареєстрованим у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, і безробітні, у період професійної підготовки і перепідготовки виплачується матеріальна допомога у розмірі допомоги по безробіттю, передбаченої для цієї категорії громадян (ст. 28, 29 Закону України “Про зайнятість населення”).

Управління системою професійного навчання незайнятого населення здійснюється Міністерством праці та соціальної політики України і Міністерством освіти і науки України. Організаційна структура цієї системи включає Державний центр зайнятості, місцеві центри зайнятості та відповідні відділи у цих центрах.

Державний центр зайнятості Міністерства праці та соціальної політики забезпечує через свої органи на місцях організацію професійного навчання незайнятого населення, здійснює контроль і координацію роботи органів державної служби зайнятості в цьому напрямку, визначає пріоритетні напрями професійного навчання незайнятого населення, забезпечує місцеві центри зайнятості необхідними методичними, аналітичними, інформаційними та іншими матеріалами.

Кримський республіканський, обласні, Київський і Севастопольський міські центри зайнятості забезпечують реалізацію у регіонах державної політики у сфері професійного навчання незайнятого населення, здійснюють фінансове забезпечення навчального процесу. Безпосередню організацію професійного навчання вивільнених працівників і незайнятого населення в регіонах здійснюють відповідні відділи центрів зайнятості. Вони планують та організують заходи, пов'язані з професійним навчанням незайнятого населення з урахуванням поточної та додаткової потреби регіонів у робітничих кадрах і спеціалістах, наявних фінансових ресурсів, професійних інтересів, нахилів, здібностей та стану здоров'я громадян, можливостей навчальних закладів, підприємств, установ і організацій, де буде здійснюватися навчання, та їх матеріально-технічного, кадрового і методичного забезпечення, контролюють виконання навчальних планів і програм, відвідування слухачами занять, здійснюють підвищення кваліфікації спеціалістів місцевих центрів зайнятості, які займаються питаннями професійного навчання незайнятого населення, надають методичну допомогу місцевим центрам зайнятості, ведуть відповідну статистичну звітність.

Місцеві центри зайнятості, крім Кримського республіканського, обласних, Київського та Севастопольського міських центрів зайнятості, визначають поточну та перспективну потребу в кадрах за професією і кваліфікацією і на цій основі здійснюють практичну роботу з відбору та направлення громадян на професійне навчання. Організують (у разі делегування їм відповідних функцій) безпосередньо це навчання на підставі укладених ними за попереднім погодженням з обласним центром зайнятості договору з навчальними закладами та підприємствами, що розташовані на їх території, займаються працевлаштуванням громадян, які закінчили професійне навчання.

На власній навчальній базі державна служба зайнятості здійснює професійне навчання незайнятого населення для задоволення поточних потреб регіону в кадрах за рідкісними професіями, які матимуть обмежений попит в регіонах або в яких буде гостра потреба у зв'язку зі структурною та технологічною перебудовою виробництва і підготов-

ка за якими в інших навчальних закладах регіону не здійснюється, а також підвищення кваліфікації працівників місцевих центрів зайнятості.

Професійне навчання громадян, які зареєстровані у службі зайнятості як такі, що шукають роботу, здійснюється за рахунок коштів Державного фонду сприяння зайнятості населення.

У випадках, коли професійне навчання проходить громадянин, який за попереднім місцем роботи протягом двох років до вивільнення не мав змоги підвищити свою кваліфікацію чи одержати суміжну професію, витрати компенсуються за рахунок підприємства, установи, організації, з яких вивільнено цього працівника (ч. 2 п. 4 ст. 26 Закону України “Про зайнятість населення”).

Підприємства, установи та організації, що зареєстровані в державній службі зайнятості як платники збору до Державного фонду сприяння зайнятості населення, а з 2000 р. до Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування, згідно зі ст. 19 та 26 Закону України “Про зайнятість населення” мають право на компенсацію до 50 % витрат:

- на перепідготовку працівників, які підлягають скороченню у зв’язку зі змінами в організації виробництва і праці, за умови їх працевлаштування на цьому підприємстві, в установі, організації;
- на організацію навчання прийнятих на роботу громадян, вивільнених з інших підприємств, установ, організацій, які були зареєстровані центром зайнятості відповідно до ст. 26 зазначеного Закону.

Відповідно до наказу Міністерства праці та соціальної політики України від 19 жовтня 1999 р. №185 з 1 січня 2000 р. введено в дію порядок, згідно з яким для розгляду і вирішення питання про компенсацію цих витрат підприємства, установи, організації у місячний термін з дня працевлаштування або переведення на іншу роботу за набутою професією (спеціальністю) громадян, які закінчили навчання, повинні подати заяву (у довільній формі) з усіма необхідними документами до центру зайнятості Автономної Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських центрів зайнятості, яка передається до регіональних координаційних комітетів сприяння зайнятості населення.

Рішення про розмір компенсації або відмову про її виплату, джерела фінансування приймаються регіональними державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування за поданням координаційних комітетів сприяння зайнятості. У разі компенсації цих витрат за рахунок Державного фонду сприяння зайнятості населення вона здійснюється в межах коштів, передбачених на ці цілі в кошторисах центрів зайнятості відповідно до регіональних програм зайнятості населення.

З метою підвищення ефективності професійного навчання, введення в навчальний процес гнучких програмних технологій, індивідуалізації навчальних програм з урахуванням наявних знань та вмій слухачів впроваджується модульна система професійного навчання. Положення про організацію професійного навчання незайнятого населення за модульною системою затверджено наказом Міністерства праці та соціальної політики України і Міністерства освіти і науки України від 8 липня 1999 р. № 113/247.

Модульна система професійного навчання — це гнучка інноваційна педагогічна технологія організації навчального процесу у професійно-технічних навчальних закладах, що ґрунтується на індивідуалізованому підході до освоєння модулів трудових навичок особистістю у визначеній професії за індивідуальними навчальними програмами.

Модуль трудових навичок — це опис роботи в рамках виробничого завдання чи професії (спеціальності), виражений у вигляді модульних блоків.

Модульний блок — це логічно довершена, прийнятна частина роботи в рамках виробничого завдання, професії (спеціальності) чи сфери діяльності з чітко визначеним початком та закінченням.

На першому етапі організації навчального процесу за модульною системою у навчальному закладі проводиться тестування слухачів з метою виявлення базового рівня їхніх знань та вмій за професією. За результатами тестування для кожного слухача розробляється індивідуальна модульна навчальна програма, за якою і здійснюється навчання. Термін навчання для кожного слухача визначається індивідуально.

Професійне навчання за модульною системою здійснюється в навчальних групах, кількість слухачів у яких на початок навчання становить щонайбільше 15 і щонайменше 7 осіб. До викладацької роботи за модульною системою залучаються педагогічні працівники з вищою освітою та практичним досвідом педагогічної роботи не менше трьох років, які пройшли підвищення кваліфікації з методики модульного професійного навчання і одержали сертифікат установаженого зразка.

За участю Державного центру зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України, а також навчальних закладів освіти триває робота із запровадження модульного навчання для дорослого незайнятого населення. Так, у 1998 р. було розроблено 815 навчальних елементів (навчальних посібників) модульних програм за методикою Міжнарод-

ної організації праці, а у 2001 р. їх кількість значно зросла і перевищила 1000. Наприкінці жовтня 2000 р. у Києві відбувся міжнародний семінар з питань перепідготовки робочої сили з використанням модульних технологій професійного навчання, організатором якого були МОП, ПРООН та Міністерство праці України. Представники понад десяти країн світу ознайомилися з досвідом України, його визнано успішним і рекомендовано для запровадження в усіх країнах Східної Європи.

Державна служба зайнятості надає такі профорієнтаційні послуги: інформує щодо змісту професій і спеціальностей та умов успішного оволодіння ними, допомагає у виборі виду професійної діяльності, що найбільше відповідає здібностям особистості, стану її здоров'я, вимогам ринку праці, спонукає безробітних до самостійного пошуку роботи та працевлаштування, індивідуальної трудової діяльності і роботи у сфері малого та середнього бізнесу. Загальна чисельність осіб, які в 1991–2000 рр. та протягом 2002 р. скористалися профорієнтаційними послугами, становила 7,7 млн чоловік.

Останніми роками попит на навчання перевищує можливості державної служби зайнятості. Доказом цього є різниця між кількістю осіб, які виявили бажання навчатися, і кількістю осіб, які розпочали навчання. Слід відзначити, що останніми роками кількість громадян, які навчаються за направленням служби зайнятості, невпинно зростає. Початкове професійне навчання здобувають 30 % осіб, які навчаються, і має тенденцію до спаду; 5 % становлять особи, що підвищують кваліфікацію; 65 % — це особи, професія (спеціальність) яких втратила попит, вони проходять курси перенавчання, щоб здобути іншу професію.

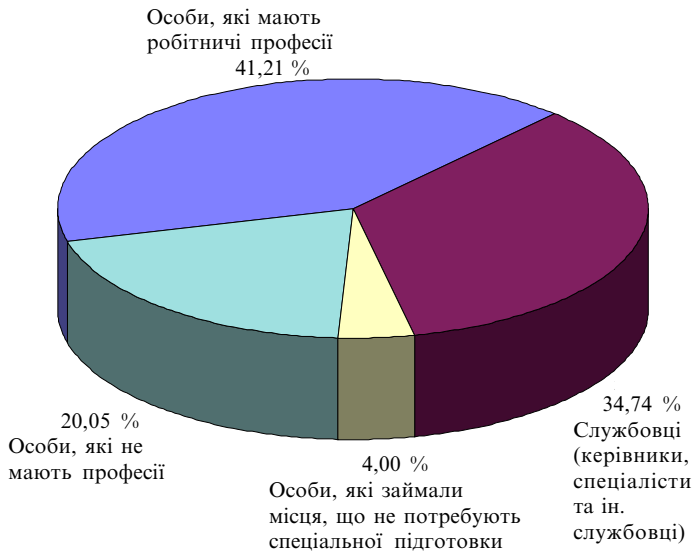
У 1998 р. чисельність осіб, охоплених профнавчанням, становила 105,2 тис., тобто збільшилась удвічі (у Волинській, Донецькій, Полтавській, Львівській областях, м. Севастополі — у 3,1 — 3,7 раза). Професійна підготовка та перепідготовка здійснювалася за 212 професіями та спеціальностями (у 1997 р. — за 167). Розширюються заходи щодо збільшення обсягів підготовки незайнятих громадян для зайняття підприємницькою діяльністю, зокрема закінчився експеримент зі створення 9 бізнес-інкубаторів, у яких проводилось навчання за напрямом “менеджер малого бізнесу”. У багатьох регіонах служби зайнятості активно співпрацюють з кадровими службами підприємств, установ і організацій при розробці програми підготовки кадрів під конкретні робочі місця.

Розвиток професійного навчання незайнятого населення подано в табл. 3.2–3.4 і на рис. 3.2, 3.3.

Таблиця 3.2

**Структура чисельності громадян, які навчались
у 2001 р. (за кваліфікаційною ознакою)**

Категорія осіб	Чисельність осіб	%
Разом	72304	100,0
Особи, які мають робітничі професії	29791	41,21
Службовці (керівники, спеціалісти та інші службовці)	25117	34,74
Особи, які займали місця, що не потребують спеціальної підготовки	2896	4,0
Особи, які не мають професії	14500	20,05

Рис. 3.2. Структура чисельності громадян за кваліфікаційною ознакою, які навчались у 2001 р.

Таблиця 3.3

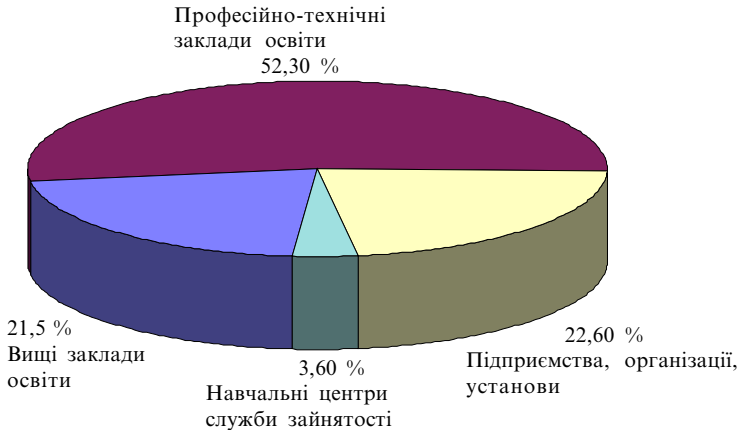
**Структура чисельності незайнятих громадян, які закінчили професійне навчання у 1994-2001 рр.
(за видами навчання)**

Категорія осіб	1994 р.		1996 р.		1998 р.		2001 р.	
	чисельність	%	чисельність	%	чисельність	%	чисельність	%
Разом	32962	100,0	51357	100,0	65803	100,0	72304	100,0
У тому числі: навчалися вперше	11454	34,7	16809	32,7	15774	24,0	15473	21,4
пройшли перепідготовку	20661	62,7	33509	65,3	44773	68,0	50540	69,9
підвищили кваліфікацію	847	2,6	1039	2,0	5256	8,0	6291	8,7

Таблиця 3.4

**Структура чисельності громадян, які навчались у 2001 р.
(за використанням навчальної бази)**

Показник	Чисельність осіб	%
Разом	72304	100,0
Вищі заклади освіти	15545	21,5
Професійно-технічні заклади освіти	37815	52,3
Підприємства, організації, установи	16341	22,6
Навчальні центри служби зайнятості	2603	3,6

Рис. 3.3. Структура чисельності громадян, що проходили навчання в навчальних закладах різного підпорядкування в 2001 р.

Контрольні питання

1. Викладіть основні напрями і завдання розвитку системи професійного навчання незайнятого населення.
2. На якій основі будується співробітництво служби зайнятості й органів освіти у навчанні та працевлаштуванні незайнятого населення?
3. Значення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації незайнятого населення для посилення його конкурентоспроможності на ринку праці.
4. Який існує порядок надання матеріальної допомоги під час підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за направленням служби зайнятості?

Тема 4

Порядок реєстрації безробітних, пошуку їм підходящої роботи та працевлаштування

1. Порядок реєстрації та перереєстрації громадян як таких, що шукають роботу, безробітних.
2. Гарантії працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту.
3. Підходяща робота.
4. Порядок і умови оформлення іноземним громадянам дозволу на працевлаштування в Україні.

До державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні можуть звертатися усі незайняті громадяни, які бажають працювати, а також зайняті громадяни, які бажають змінити місце роботи, працевлаштуватися за сумісництвом чи у вільний від роботи час. Усі ці послуги державна служба зайнятості надає безкоштовно.

Відповідно до останньої редакції Закону України “Про зайнятість населення” Кабінет Міністрів України постановою від 27 квітня 1998 р. № 578 затвердив важливий документ, яким державна служба зайнятості керується у своїй діяльності, — Положення про порядок реєстрації, перереєстрації та ведення обліку громадян, які шукають роботу, і безробітних, виплати допомоги по безробіттю, а також умови надання матеріальної допомоги в період професійної підготовки та передпідготовки (далі — Положення про реєстрацію).

Зайняті громадяни, які бажають змінити професію або місце роботи, працевлаштуватися за сумісництвом чи у вільний від навчання час і звернулися до державної служби зайнятості, підлягають обліку в місцевому центрі зайнятості. Під час прийому таких громадян працівник державної служби зайнятості проводить консультацію з цих питань і робить відповідні записи у спеціальній картці консультації.

Незайняті громадяни (у тому числі особи, які доглядають за інвалідом I групи або дитиною-інвалідом віком до 16 років, а також за пенсіонером, який за висновком медичного закладу потребує стороннього догляду), інваліди та пенсіонери, які звертаються до державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні, підлягають реєстрації у цій службі. Під час реєстрації кожна особа самостійно або із застосуванням автоматизованої системи за допомогою працівника дер-

жавної служби зайнятості заповнює картку персонального обліку (далі — КПО) громадянина, який шукає роботу (безробітного), і особистим підписом підтверджує достовірність внесених до неї даних та ознайомлюється зі спеціальною пам'яткою про права й обов'язки громадян, які звернулися до державної служби зайнятості.

Перелік документів, які слід подати окремим категоріям громадян, і строки реєстрації в державній службі зайнятості наведено в табл. 4.1.

Громадяни, зазначені в п. 1, 3, 6, 7, 8 наведеної таблиці, за умови дотримання строків реєстрації одержують пільги і особливі гарантії відповідно до п. 1 ст. 26 Закону України “Про зайнятість населення”. У разі, коли громадяни без поважних причин своєчасно не зареєструвалися у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, вони втрачають пільги, передбачені п. 1 ст. 26 зазначеного Закону, а умови виплати допомоги по безробіттю та її розмір встановлюється на підставі ст. 26 і 29 цього ж Закону як громадянам, зареєстрованим на загальних підставах.

Таблиця 4.1

**Умови реєстрації громадян, які шукають роботу,
державною службою зайнятості**

№ п/п	Категорія громадян	Документи, які необхідно подати для реєстрації	Термін реєстрації
1	2	3	4
1	Громадяни, які втратили роботу з ініціативи власника (п.1 ст. 40 КЗпП України)	Паспорт, трудова книжка, документ про освіту	Протягом 7 календарних днів після звільнення
2	Особи віком від 15 до 16 років	Свідоцтво про народження, довідка з ЖЕК або органу місцевого самоврядування із зазначенням постійного місця проживання, письмова згода одного з батьків або опікуна	
3	Громадяни, які втратили роботу внаслідок нещасного випадку, профзахворювання і потребують професійної підготовки	Довідка МСЕК щодо професійної придатності, паспорт, трудова книжка	

Закінчення табл. 4.1

1	2	3	4
4	Випускники вищих навчальних закладів	Паспорт, диплом, направлення на роботу, довідка про відмову у працевлаштуванні або довідка про самостійне працевлаштування	Протягом календарного року з дня закінчення навчання
5	Випускники професійно-технічних училищ	Паспорт, документ про освіту, довідка про самостійне працевлаштування	Протягом календарного року після закінчення навчання
6	Громадяни, переселені з території радіоактивного забруднення	Паспорт, трудова книжка, у разі відсутності запису у трудовій книжці — довідка про відселення або самостійне переселення	Протягом одного місяця після звільнення
7	Громадяни, які втратили роботу у колективних сільськогосподарських підприємствах, у т.ч. звільнені за п. 1 ст. 40 КЗП України	Паспорт, трудова книжка; у разі необхідності — документ про освіту; довідка про вихід зі складу членів сільськогосподарського підприємства, кооперативу, товариства	Протягом 7 календарних днів після звільнення
8	Військовослужбовці, звільнені у зв'язку зі скороченням штату без права на пенсію	Військовий квиток, документ про освіту	Протягом 7 календарних днів з дня взяття на військовий облік військовим комісаріатом
9	Громадяни, які отримують пенсію	Паспорт, трудова книжка, пенсійне посвідчення або посвідчення інваліда	

Громадяни України, які працювали за кордоном, у тому числі у країнах СНД, у державній службі зайнятості реєструються як такі, що шукають роботу, на загальних підставах незалежно від причин звільнення.

Окремі автори, зокрема Б. С. Стичинський, І. В. Зуб, В. Г. Ротань, вважають підпункт “Д” Положення про реєстрацію стосовно колишніх членів колективних сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських акціонерних товариств (п. 7 табл. 4.1) не зовсім коректним, оскільки у названих сільськогосподарських підприємствах ведуться трудові книжки, а вимога вийти зі складу “членів акціонерного товариства” — це дискримінація прав відповідних категорій громадян. Проте автори не ставлять під сумнів правомірність відповідних правил.

Громадянам, зареєстрованим у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, протягом семи календарних днів з моменту реєстрації підбирається підходяща робота. Семиденний строк підбору підходящої роботи починається з дня реєстрації громадянина як такого, що шукає роботу.

Якщо громадянин у період пошуку роботи не відвідував центр зайнятості у призначені дні через хворобу або з інших поважних причин, то строк підбору підходящої роботи відповідно продовжується, а він повинен звернутися до центру зайнятості на наступний день після хвороби чи іншої поважної причини.

Громадяни, які зареєстровані у державній службі зайнятості згідно з п. 1 ст. 26 Закону України “Про зайнятість населення” і відмовилися від двох пропозицій підходящої роботи у період пошуку роботи, втрачають право на отримання статусу безробітного строком на три місяці з подальшою перереєстрацією на загальних підставах як таких, що шукають роботу.

Громадяни, які зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, на загальних підставах і відмовилися від двох пропозицій підходящої роботи, не можуть бути визнані безробітними. Такі особи знімаються з обліку і їм протягом шести місяців надаються консультаційні послуги. Після закінчення шести місяців з дня зняття з обліку вони можуть зареєструватися повторно у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу.

У ст. 2. “Безробітні” Закону України “Про зайнятість населення” зазначено:

“Безробітними визнаються працездатні громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи”.

У разі відсутності підходящої роботи рішення про надання громадянам статусу безробітних з одночасним призначенням допомоги по безробіттю приймається центром зайнятості за їх особистими заявами з восьмого дня після реєстрації у центрі зайнятості за місцем проживання як таких, що шукають роботу, і оформляється наказом центру зайнятості, номер і дата якого зазначається у КПО.

З наказом про надання чи ненадання статусу безробітного, розмір і строки виплати допомоги по безробіттю, відкладення чи припинення її виплати громадянин повинен ознайомитися під розписку в картці обліку прийнятих рішень керівництва центру зайнятості.

Для одержання статусу безробітного з призначенням допомоги по безробіттю громадянин повинен наступного дня після встановленого строку підбору підходящої роботи (тобто на 8-й день після реєстрації) особисто подати до державної служби зайнятості письмову заяву про надання статусу безробітного та заяву про те, що він не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів.

Особи, яким виплата по безробіттю призначається згідно з пп. “б” п. 1 ст. 26 і пп. “а” п. 1 ст. 29 Закону України “Про зайнятість населення”, у тому числі й особи, що займалися підприємницькою або індивідуальною трудовою діяльністю, подають довідку про середню заробітну плату за останні два місяці роботи за попереднім місцем роботи, а військовослужбовці, звільнені з військової служби у зв’язку зі скороченням чисельності або штату без права на пенсію, — довідку з військового комісаріату про розмір і строки виплати посадового окладу та доплати за звання.

Зростання тривалості безробіття наведено в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

**Структура чисельності осіб, що мали статус безробітного
у 1996–1998 рр. (за тривалістю безробіття)**

Особи, які мали ста- тус безробітного	1996 р.		1998 р.		Віднош. гр. 3 до гр. 1
	Чисель- ність	%	Чисель- ність	%	
А	1	2	3	4	5
Разом	558513	100,0	1588837	100,0	у 2,8 р.
До 1 року	479541	85,9	1107277	69,7	у 2,3 р.
У тому числі:					
до 1 місяця	73209	13,1	118359	7,4	в 1,6 р.
від 1 до 2 місяців	67557	12,1	129593	8,2	в 1,9 р.
від 2 до 3 місяців	60480	10,8	130154	8,2	у 2,2 р.
від 3 до 6 місяців	120910	21,7	284481	17,9	у 2,4 р.
від 6 до 9 місяців	86634	15,5	226822	14,3	у 2,6 р.
від 9 місяців до 1 року	70751	12,7	217868	13,7	у 3,1 р.
Понад 1 рік	78972	14,1	481560	30,3	у 6,1 р.
У тому числі:					
від 1 року до 1 року 6 міс.	44266	7,9	228119	14,4	у 5,2 р.
від 1 року 6 міс. до 2 років	19506	3,5	138909	8,7	у 7,1 р.
від 2 років до 3 років	11741	2,1	94563	5,9	у 8,1 р.
понад 3 роки	3459	0,6	19969	1,3	у 5,8 р.

Серед незайнятого населення України багато громадян, які потребують соціального захисту і стикаються з великими труднощами під час пошуку роботи. Обов'язок гуманної демократичної держави забезпечити надання додаткових гарантій щодо працевлаштування працездатних громадян у працездатному віці, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці. Для цих категорій громадян встановлені додаткові гарантії зайнятості.

У ст. 5 Закону України “Про зайнятість населення” визначено такі категорії громадян, які потребують соціального захисту:

- а) жінки, які мають дітей віком до шести років;

- б) одинокі матері, які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів;
- в) молодь, яка закінчила або припинила навчання у середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних закладах освіти, звільнилася зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби і якій надається перше робоче місце, діти (сироти), які залишилися без піклування батьків, а також особи, яким виповнилося п'ятнадцять років і які за згодою одного із батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу;
- г) особи передпенсійного віку (чоловіки по досягненні 58 років, жінки — 53 років);
- г) особи, звільнені після відбуття покарання або примусового лікування.

Порядок роботи місцевих державних адміністрацій, центрів зайнятості щодо забезпечення додаткових гарантій працевлаштування цих категорій громадян визначено у Положенні про порядок бронювання на підприємствах, в організаціях і установах робочих місць для працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578 [10].

Таблиця 4.3

Працевлаштування громадян, які потребували особливих гарантій соціального захисту, у 2001 р.

Категорія населення	Перебувало на обліку	Працевлаштовано			
		Разом	%гр.2 до гр.1	З них	
				на заброньовані робочі місця	% гр.4 до гр. 1
А	1	2	3	4	5
Особи, які підпадають під 5-відс. квоту — разом	438626	106503	24,28	62722	14,30
У тому числі:					
молодь у віці до 18 років	37373	10572	28,13	7073	18,93
жінки, які мають дітей віком до 6 років	179451	45274	25,13	24018	13,38
одинокі матері, які мають дітей віком до 14 років або дітей-інвалідів	10394	2634	25,34	1469	14,13

А	1	2	3	4	5
молодь, яка закінчила або припинила навчання у середніх загальних школах	49055	14770	30,11	9611	19,59
особи, які закінчили або припинили навчання у професійно-технічних навчальних закладах освіти	57365	18199	31,72	11938	20,81
особи, які звільнилися зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби і яким надається перше робоче місце	28067	10596	37,75	11496	40,96
діти (сироти), які залишилися без піклування батьків	646	438	67,80	385	59,60
особи, яким виповнилося 15 років і які за згодою одного з батьків приймаються на роботу на спеціалізовані робочі місця	96	65	67,71	48	50,0
особи передпенсійного віку: чоловіки по досягненні 58 років	33652	4168	12,39	2104	6,25
жінки — 53 років	70916	6790	28,65	2829	3,99
звільнені з установ, що здійснюють примусове лікування	356	102	28,65	82	23,03
звільнені з установ, що виконують покарання	10628	3467	32,62	2742	25,80

Броня — кількість робочих місць для обов'язкового працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту.

Квота робочих місць — закріплена норма робочих місць, у тому числі з гнучкими формами зайнятості, у відсотках до кількості робочих місць для обов'язкового працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту.

З метою забезпечення додаткових гарантій щодо працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад за поданням центрів зайнятості бронюють на підприємствах з чисельністю понад 20 осіб до 5 відсотків загальної кількості робочих місць за робітничими професіями, в тому числі з гнучкими формами зайнятості.

У межах броні місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад встановлюють підприємствам квоту робочих місць для обов'язкового працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту. Квота робочих місць встановлюється щодо кожної категорії громадян, які потребують соціального захисту.

Під час підготовки пропозицій щодо величини броні та квоти робочих місць на підприємствах на наступний рік центри зайнятості повинні проводити велику аналітичну та організаційну роботу.

Насамперед центри зайнятості разом із зацікавленими органами визначають очікувану чисельність громадян, які потребують соціального захисту в наступному році, а також вивчають можливості підприємств щодо працевлаштування цих категорій громадян. За місяць до внесення на розгляд місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів відповідних рад пропозиції про встановлення броні та квоти робочих місць доводяться до підприємств. Підприємства уточнюють перелік зазначених робочих місць і у двотижневий строк надсилають дані центрам зайнятості.

У разі скорочення чисельності або штату працівників підприємств у розмірі, що перевищує встановлену квоту, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад зменшують або взагалі не встановлюють квоти для цих підприємств.

У разі відмови у прийнятті на роботу громадян, які потребують соціального захисту, у межах встановленої броні державна служба зайнятості за кожну таку відмову стягує з підприємства штраф у п'ятдесятикратному розмірі неоподаткованого мінімуму доходів громадян. У разі відмови підприємства від сплати штрафу до державного фонду сприяння зайнятості населення державна служба зайнятості вирішує питання про його стягнення в арбітражному суді.

Дуже важливим і для громадян, які користуються послугами державної служби зайнятості, і для працівників місцевих центрів зайнятості є поняття *“підходяща робота”*. Саме це поняття визначає, на яку роботу може претендувати громадянин залежно від причини звільнен-

ня з останнього місяця роботи, освіти, досвіду роботи, тривалості періоду безробіття.

Поняття підходящої роботи міститься у ст. 7 Закону України “Про зайнятість населення”. Для громадян, які втратили роботу і заробіток (трудовий дохід), підходящою вважається робота, що відповідає освіті, професії (спеціальності), кваліфікації працівника і надається в тій же місцевості, де він проживає. Заробітна плата повинна відповідати рівню, який особа мала за попередньою роботою, з урахуванням її середнього рівня, що був у галузі відповідної області за минулий місяць. Звичайно при цьому враховується становище на регіональному ринку праці, наявність вільних робочих місць. У ст. 7 Закону України “Про зайнятість населення” пояснюється, яка робота може вважатися підходящою для окремих категорій населення:

- для громадян, які вперше шукають роботу і не мають професії (спеціальності), — робота, яка потребує попередньої професійної підготовки або оплачувана робота (включаючи роботу тимчасового характеру), яка не потребує професійної підготовки;
- для громадян, які бажають відновити трудову діяльність після перерви тривалістю понад 6 місяців, — робота за спеціальністю, що потребує попередньої перепідготовки чи підвищення кваліфікації, а в разі неможливості її надання — інша оплачувана робота за спорідненою професією (спеціальністю);
- для громадян, які працювали не за професією (спеціальністю) понад 6 місяців, — робота, яку вони виконували за останнім місцем роботи, а робота за основною професією (спеціальністю) можлива лише за умови попередньої перепідготовки чи підвищення кваліфікації;
- для громадян, які змінили професію (спеціальність) за направленням державної служби зайнятості, — робота як за новою, так і за попередньою професією (спеціальністю) за останнім місцем роботи.

У разі неможливості надання громадянину роботи за професією (спеціальністю) протягом шести місяців безробіття служба зайнятості повинна запропонувати йому змінити професію (спеціальність) з урахуванням можливості навчання і потреб ринку праці у цій професії (спеціальності).

Працевлаштування — це система організаційних, економічних і правових заходів, спрямованих на забезпечення трудової зайнятості

населення. Закон вимагає, щоб особи, зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, і безробітні, активно сприяли своєму працевлаштуванню.

Це означає, що громадянину рекомендується відвідувати центр зайнятості у призначені дні й години, обов'язково маючи при собі паспорт і трудову книжку. Невідвідування безробітним центру зайнятості більше місяця без поважних причин (з дня останнього встановленого строку для відвідування центру зайнятості) може призвести до зняття з обліку.

Одержавши направлення на роботу, громадянин повинен терміново відвідати підприємство — в той самий або на наступний день. Несвоечасне відвідування підприємства розцінюється як несприяття своєму працевлаштуванню. Корінці направлень на роботу громадянин зобов'язаний повернути працівникові центру зайнятості при наступному відвідуванні з обов'язковою відміткою кадрової служби про результати відвідування. Порушення цих вимог призводить до відповідних санкцій, передбачених законодавством.

Світовий досвід свідчить, що кожна держава постійно турбується про захист свого ринку праці від неорганізованого припливу іноземної робочої сили. Ці питання займають важливе місце в багатьох угодах, укладених Україною з зарубіжними державами.

Відповідно до встановленого законодавством України порядку оформлення іноземним громадянам віз для перебування в Україні Міністерство праці України наказом від 5 травня 1993 р. № 27 затвердило Тимчасове положення про умови і порядок оформлення іноземним громадянам дозволу на працевлаштування в Україні (зі змінами, внесеними наказами Міністерства праці України від 9 вересня 1996 р. № 73 та від 22 травня 1997 р. № 42).

Дозвіл на працевлаштування надається іноземному громадянину та особі без громадянства, які мають намір зайнятися в Україні трудовою діяльністю або проходитимуть професійне навчання чи підвищуватимуть кваліфікацію із залученням до роботи (стажування) або прибули на основі контрактів, укладених між українськими та зарубіжними суб'єктами господарської діяльності.

Дозвіл на працевлаштування є підставою для видачі іноземному громадянину візи на в'їзд в Україну.

Дозвіл на працевлаштування оформлюється і видається Державним центром зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України

або з його дозволу центром зайнятості Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя для роботи на зазначеному підприємстві (в установі, організації) на певній посаді (за фахом).

Заяву про видачу дозволу на використання праці іноземних громадян, погоджену з місцевим центром зайнятості, подають українські підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та іноземні суб'єкти господарської діяльності, що діють на території України. У заяві довільної форми слід обґрунтувати необхідність використання праці іноземних громадян і можливість створення для них необхідних умов перебування та діяльності.

До заяви додаються:

- копія контракту між іноземними та українськими суб'єктами господарської діяльності на виконання певного обсягу робіт або послуг;
- копія статуту;
- копія свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта господарської діяльності;
- список іноземних громадян із зазначенням їх повного імені та прізвища, року народження, номера паспорта, спеціальності (фаху), статі;
- квитанція про перерахування коштів за розгляд заяви (по десять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за оформлення кожного дозволу).

Дозвіл на працевлаштування видається, як правило, на строк до одного року. Строк його дії може бути подовжений. Максимальний строк безперервного перебування іноземного громадянина в Україні з метою працевлаштування не повинен перевищувати чотирьох років. Після перерви, яка має бути не менше 6 місяців, іноземний громадянин може знов одержати дозвіл на працевлаштування в Україні у встановленому порядку.

Контрольні питання

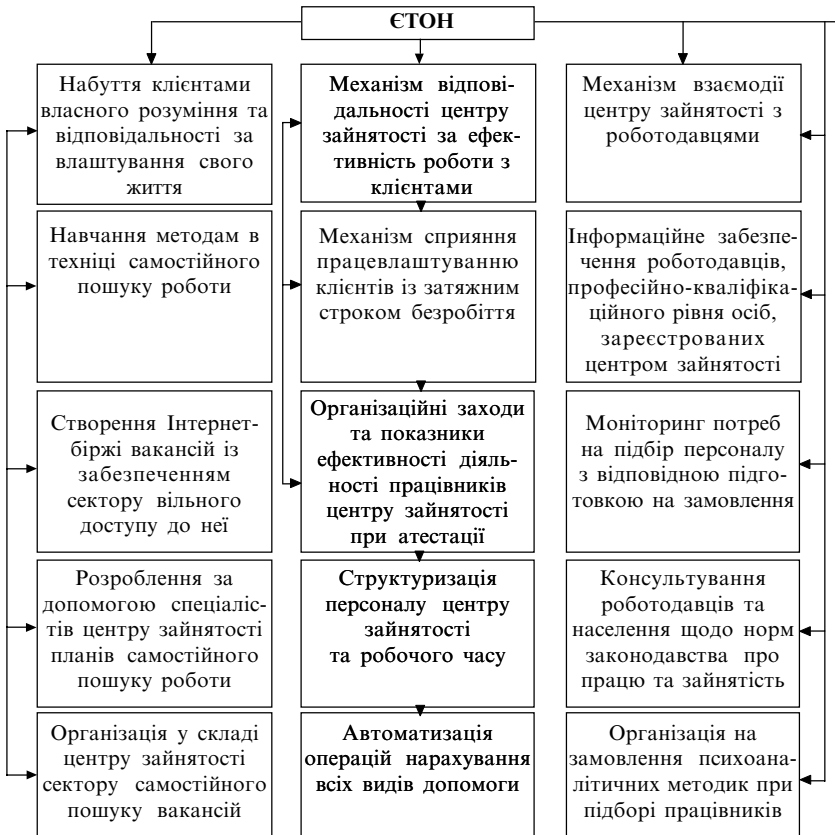
1. Що таке “підходяща робота”?
2. Пояснить, ким і як здійснюється бронювання робочих місць для працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту.
3. Які документи необхідні для реєстрації в центрі зайнятості?
4. Що означає для безробітного “сприяти своєму працевлаштуванню”?

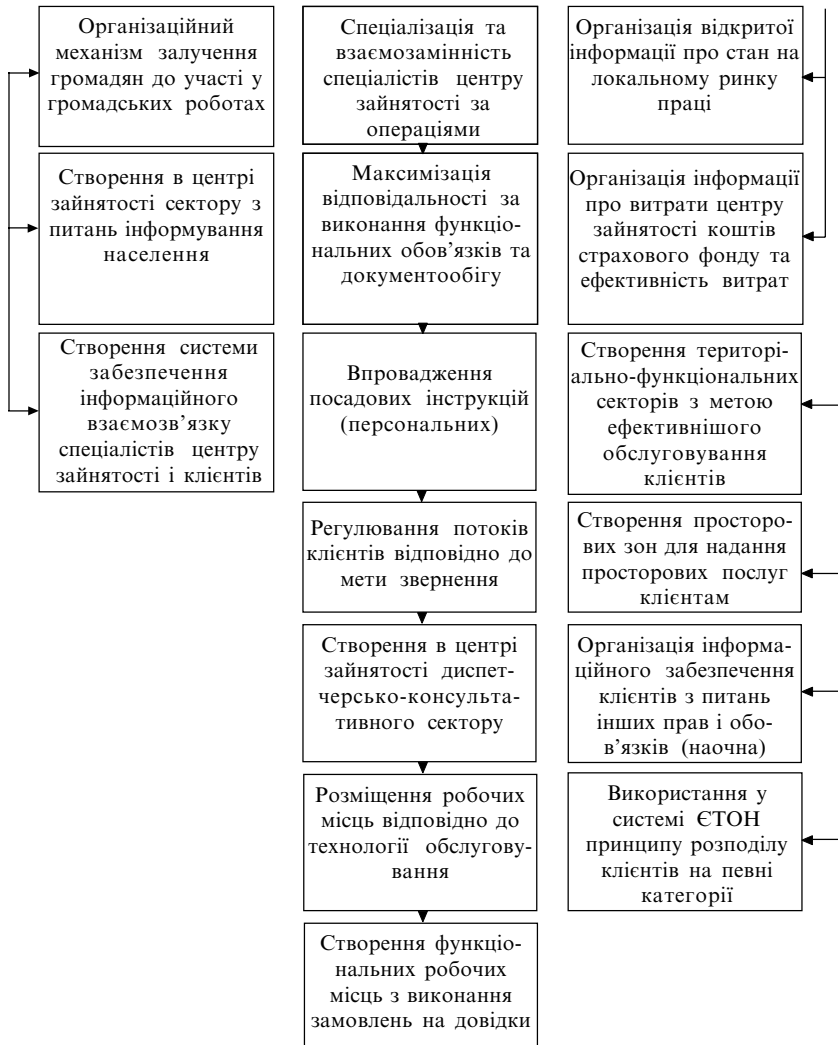
Тема 5

Єдина технологія діяльності центрів зайнятості України

1. Єдина технологія обслуговування незайнятого населення.
2. Організація функціонально-просторових секторів.
3. Порядок прийому клієнтів спеціалістами центру зайнятості (ЦЗ).

Основна мета Єдиної технології обслуговування незайнятого населення (ЄТОН) — створення нової, адаптованої до умов ринкової економіки системи соціального захисту та самозахисту населення і підвищення ефективності роботи державної служби зайнятості щодо надання соціальних послуг клієнтам, які шукають роботу, та роботодавцям (рис. 5.1) [32].

Рис. 5.1. Схема єдиної технології обслуговування незайнятого населення

ЄТОН діє з 2000 р. і базується на загальноновизнаних принципах діяльності служб зайнятості європейських країн. Основними з них є такі:

- пріоритетність інтересів і потреб клієнтів служби зайнятості;
- урахування мотивів людини як особистості, її обставин, нахилів та здібностей;
- співробітництво клієнта і служби зайнятості — найефективніший і найкоротший шлях до працевлаштування;
- пріоритетність послуг центру зайнятості, пов'язаних з пошуком і підбором роботи, перед іншими видами послуг.

Основні засади ЄТОН у центрах зайнятості України:

- активізація власних зусиль клієнтів щодо влаштування свого життя, підвищення відповідальності людини перед собою, своєю сім'єю та суспільством;
- підвищення відповідальності фахівців ЦЗ за ефективність вжитих заходів та кінцеві результати роботи з клієнтами;
- зміцнення взаємодії з роботодавцями — основи підвищення ефективності діяльності центрів зайнятості;
- раціоналізація розподілу персоналу служби зайнятості та використання його робочого часу;
- поділ потоків клієнтів залежно від мети відвідування центру зайнятості;
- поділ приміщень ЦЗ на функціональні сектори, в яких незалежно від площі приміщень, особливостей будинку ЦЗ здійснюються процедури і операції щодо обслуговування клієнтів.

Найважливішою засадою побудови ЄТОН є поділ клієнтів центру зайнятості на певні категорії:

1. Працездатні громадяни працездатного віку, які не мають роботи і вперше звернулися до центру зайнятості або перебували на обліку і були зняті з обліку у зв'язку з працевлаштуванням та повторно звернулися до центру зайнятості.
2. Громадяни, які зареєстровані як такі, що шукають роботу, і звернулися до центру зайнятості в призначений день.
3. Громадяни, які раніше перебували на обліку в центрі зайнятості як безробітні, були зняті з обліку за власною заявою або у зв'язку з невідвідуванням центру зайнятості більше одного місяця, не працевлаштувалися і повторно звернулися до центру зайнятості протягом двох років з моменту першої реєстрації.

4. Громадяни, які зареєстровані як безробітні і звернулися до центру зайнятості в призначений час.
5. Громадяни, які працюють і бажають змінити місце роботи або шукають додаткову зайнятість (додатковий заробіток).
6. Інваліди, які бажають працевлаштуватися.
7. Громадяни, які звернулися до центру зайнятості за довідками.
8. Керівники, які звернулися до центру зайнятості з метою реєстрації підприємств як платників внесків до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (ФЗДССУВБ).
9. Керівники та працівники кадрових служб підприємств, які звернулися до центру зайнятості по допомогу в підборі персоналу.
10. Роботодавці, які не мають прав юридичної особи та звернулися до центру зайнятості щодо реєстрації трудових договорів між працівником та фізичною особою.

Такий підхід зумовлений відмінністю у змісті технологічних процедур і операцій, що виконують конкретні фахівці центрів зайнятості при наданні тієї чи іншої послуги. Запропонований поділ клієнтів дає змогу запроваджувати цілеспрямовані дії спеціалістів центру зайнятості насамперед залежно від потреб клієнтів і ознак ситуації.

Враховуючи те, що центри зайнятості України розташовані в різних за площею, плануванням та іншими умовами приміщеннях, неможливо передбачити їх уніфіковане просторове розміщення. Однак, незалежно від цього, за ЄТОН у кожному центрі зайнятості створюється 8 функціональних секторів, з яких основними є перші п'ять (рис. 5.2):

- 1) довідково-консультаційний сектор;
- 2) сектор самостійного пошуку вакансій;
- 3) профорієнтаційний сектор;
- 4) реєстраційно-приймальний сектор;
- 5) сектор активної підтримки безробітних;
- 6) сектор взаємодії з роботодавцями;
- 7) сектор навчання та психологічного розвантаження персоналу;
- 8) адміністративно-господарський сектор.

Входячи до центру зайнятості, клієнти центру потрапляють у *довідково-консультаційний* сектор, що включає стенди, плакати з інформацією про права та обов'язки безробітних, а також зразки оформ-

Рис. 5.2. Рух клієнта по функціональних секторах

лення різних документів (для великих міст — карту району, який обслуговує цей центр зайнятості, із зазначенням транспортних маршрутів). У цьому секторі розташоване робоче місце спеціаліста, який виконує диспетчерсько-консультативні функції. Тут можуть бути розміщені персональний комп'ютер, стенд з інформацією, що вказує клієнтам напрямок руху залежно від послуг, які вони потребують, а також розташування приміщень, де ці послуги надаються.

Сектор самостійного пошуку вакансій. Завдання цього сектора полягає у наданні клієнтові можливості самостійно користуватись інформацією про вільні робочі місця і знаходити собі найкращі варіанти працевлаштування.

У цьому секторі розміщують стенди, на яких міститься систематизована за ознаками груп професій та територій інформація про вільні робочі місця, вакансії.

Самостійний пошук роботи за допомогою інформації, що міститься на стендах вакансій є обов'язковою процедурою під час кожного відвідування клієнтом центру зайнятості, а також передує будь-яким наступним технологічним операціям.

У *профорієнтаційному секторі* розміщуються профорієнтаційні матеріали: інформаційна література з описом професій (спеціальностей); довідкові матеріали про навчальні заклади, що здійснюють професійне навчання; перелік професій, за якими організовує навчання центр зайнятості, відеоматеріали про зміст окремих професій, а також паспорти організацій з інформацією про історію підприємства, його виробничу діяльність, соціально-побутову сферу та інші матеріали, що можуть зацікавити відвідувача. У цьому секторі розташоване робоче місце спеціаліста, який здійснює *функції з профорієнтації*.

У *реєстраційно-приймальному* секторі проводяться співбесіди під час реєстрації клієнтів, а також під час їхнього повторного відвідування. Технологією передбачено, що співбесіда, а не відмітка в персональній картці є найважливішою процедурою в роботі центру зайнятості щодо сприяння працевлаштуванню клієнта у найкоротший термін. Під час співбесіди спеціаліст має допомогти клієнтові в розробленні особистого плану самостійного пошуку роботи.

Принциповою є вимога щодо пріоритетності дій з працевлаштування у пошуку й підборі роботи клієнту перед іншими, наступними діями. Мається на увазі орієнтація клієнта спочатку на самостійний пошук інформації на стендах вакансій у центрі зайнятості, а вже потім при необхідності інформацію щодо вільних робочих місць підбирає спеціаліст, який здійснює функції працевлаштування.

У *секторі активної підтримки безробітних* розміщуються робочі місця спеціалістів, які здійснюють підтримку клієнтів шляхом залучення їх до громадських та інших тимчасових робіт, профорієнтації, профнавчання та самозайнятості, участі у семінарах з техніки пошуку роботи.

Спираючись на вітчизняний та закордонний досвід, проведення семінарів із безробітними щодо методів самостійного пошуку роботи без вагомих додаткових витрат дає змогу значно підвищити ефективність працевлаштування тих, хто шукає роботу. Цінно те, що вони часто працевлаштовуються на вільні робочі місця.

Сектор взаємодії з роботодавцями обладнується стендами, які інформують роботодавців про послуги, що надає їм служба зайнятості (підбір необхідних працівників з числа безробітних та надання профорієнтаційних послуг), містять нормативно-довідкову інформацію про порядок реєстрації підприємств у центрі зайнятості, формування Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. З роботодавцями співпрацюють спеціалісти центру зайнятості, які добре розуміються на

можливостях цього центру, знають ситуацію на ринку праці, а також можливості профнавчання безробітних для конкретних підприємств.

Сектор навчання та психологічного розвантаження персоналу створено для короткотермінового відпочинку та психологічного розвантаження під час перерв. Передбачається встановлення двох десятихвилинних технологічних перерв на піках працездатності (близько 11.00 та о 15.30) та регламентація змісту пауз відпочинку.

Адміністративно-господарський сектор включає приміщення для роботи директора, підрозділів і спеціалістів, які безпосередньо не працюють з клієнтами (бухгалтерії, АСУ, відділу статистики та аналізу ринку праці та ін.).

Організаційна структура ЦЗ повинна забезпечити якісне надання послуг і повне виконання технології. В одних випадках певні функції в рамках технології виконує один спеціаліст, в інших — підрозділ, а в деяких центрах зайнятості один спеціаліст може виконувати кілька функцій. Розміщення функціональних секторів у центрі зайнятості дає змогу наблизити послуги до клієнта. Таким чином, клієнтові надається пакет послуг з перших хвилин відвідування ним центру зайнятості.

Застосування такого порядку дає змогу вирішити три завдання:

- безперервне обслуговування клієнтів протягом робочого дня;
- виключення черг в очікуванні послуг;
- забезпечення рівномірного навантаження на фахівців, які здійснюють прийом клієнтів у ЦЗ.

Виконуються ці завдання за допомогою складання планів-графіків прийому — загального і прийомів профільними фахівцями (табл. 5.1). Він містить інформацію про час початку прийому, прізвище спеціаліста, про номер його робочого місця, а також номер талона, прізвище клієнта ЦЗ. На підставі графіків спеціалістів складається загальний графік. Усі графіки складаються на кожний робочий день. У планах-графіках також передбачається час на обідні та технологічні перерви кожного фахівця. Технологією не передбачається встановлення в центрі зайнятості перерви в обслуговуванні клієнтів завдяки введенню гнучкого графіка обідньої перерви.

Спеціаліст, який здійснює диспетчерсько-консультаційні функції, призначає клієнтам прийом спеціалістами ЦЗ і видає талон, де зазначається: номер талона, номер кабінету, номер робочого місця, час прийому. Якщо до спеціаліста, який здійснює диспетчерсько-консультаційні функції, звернувся клієнт, який прийшов у непризначений час,

то спеціаліст-диспетчер пояснює необхідність суворого дотримання призначеного часу прийому і видає клієнту талон, на якому зазначено номер талона, номер кабінету, номер робочого місця спеціаліста, з яким він співпрацює, але без зазначення часу прийому. Диспетчер робить зауваження і попереджає клієнта, що він буде запрошений до спеціаліста, який з ним співпрацює, у звичайному порядку і тільки у разі нез'явлення або запізнення призначених раніше клієнтів до цього спеціаліста. У разі звернення клієнта, який загубив або забув талон і не пам'ятає його номера, прізвище фахівця, ознаку робочого місця, диспетчер знаходить прізвище клієнта в одному з планів-графіків спеціалістів і видає новий талон з необхідними відомостями.

У ході співбесіди будь-якого спеціаліста ЦЗ з клієнтами виникає потреба у консультуванні або співпраці зі спеціалістами ЦЗ іншого профілю. У такому разі профільний спеціаліст подає диспетчеру повідомлення про призначення прийому. На його підставі з загальним макетом-графіком прийому призначається прийом до відповідного спеціаліста.

Таким чином, логічна схема порядку прийому клієнтів центрів зайнятості така:

- з'ясовується мета звернення до центру зайнятості.
- визначається категорія клієнтів ЦЗ і відповідно до цього здійснюються такі операції.
  - Для громадян, які потребують соціальних послуг, обирається один із таких варіантів:
    - обслуговування працездатних громадян, які не мають роботи і вперше звернулися до центру зайнятості або перебували на обліку і були зняті з обліку у зв'язку з працевлаштуванням та повторно звернулися до центру зайнятості;
    - обслуговування громадян, які зареєстровані як такі, що шукають роботу, і звернулися до центру зайнятості в призначений день;
    - обслуговування громадян, які раніше перебували на обліку в центрі зайнятості як безробітні, були зняті з обліку за власною заявою або у зв'язку з невідвідуванням центру зайнятості більше одного місяця, не працевлаштувалися і повторно звернулися до центру зайнятості протягом двох років з моменту першої реєстрації;

Таблиця 5.1

**План-графік
прийому клієнтів спеціалістом ЦЗ**

Робоче місце № _____ Спеціаліст _____
(профіль, прізвище та ініціали)

Час початку прийому		№ п/п	№ талона	ПІБ особи
План	Факт			
8.00				
10				
20				
30				
40				
50				
9.00				
10				
20				
30				
40				
50				
10.00				
10				
20				
30				
40				
50				
11.00				
10				
20				
30				
40				
50				
12.00				
10				
20				
30				
40				
50				
13.00				
10				

20						
30						
40						
50						
14.00						
10						
20						
30						
40						
50						
15.00						
10						
20						
30						
40						
50						
16.00						
10						
20						
30						
40						
50						

- обслуговування громадян, які зареєстровані як безробітні і звернулися до центру зайнятості в призначений час;
- обслуговування громадян, які працюють і бажають змінити місце роботи або шукають додаткову зайнятість (додатковий заробіток);
- обслуговування інвалідів, які бажають працевлаштуватися;
- обслуговування громадян, які звернулися до центру зайнятості за довідками.
- Для роботодавців обирається одна з таких схем:
  - обслуговування керівників, які звернулися до центру зайнятості з метою реєстрації підприємств як платників внесків до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (ФЗДССУВБ);
  - обслуговування керівників та працівників кадрових служб підприємств, які звернулися до центру зайнятості по допомогу в підборі персоналу;

- обслуговування роботодавців, які не мають прав юридичної особи та звернулися до центру зайнятості щодо реєстрації трудових договорів між працівником та фізичною особою.

Починаючи з січня 2003 р., для центрів зайнятості всіх рівнів управління уведено пакет прикладних програм “Зайнятість” (ППП “Зайнятість”).

Основне завдання ППП “Зайнятість”— автоматизувати процес обслуговування клієнтів центру зайнятості. Можна виділити такі основні модулі:

- ведення безробітних;
- ведення підприємств, організацій, установ (модуль ПОУ);
- статистики;
- адміністрування;
- загальних настройок системи (модуль конфігурації).

Модуль ведення безробітних дає змогу виконувати такі операції:

- вести облік і заносити такі дані: ПІБ безробітного, адресу, професію за дипломом, останнє місце роботи, причину звільнення, загальний трудовий стаж за трудовою книжкою;
- вести журнал відвідувань безробітними центру зайнятості, вносити дані про вік, розмір допомоги по безробіттю, категорію безробітного;
- здійснювати підбір і перегляд вакансій;
- роздруковувати картки безробітних відповідно до вимог ЄТОН;
- вести комп’ютерний архів справ безробітних, облік громадських робіт.

У цьому режимі за допомогою фільтрів можливо вибрати різні дані про безробітних, наприклад сформувані запит за вимогами роботодавців із зазначенням ПІБ, адреси, телефону, професії, останнього місця роботи тощо.

Модуль ПОУ дає можливість:

- заносити і приймати звіти з перерахування і нарахування внесків до Фонду;
- вести облік надходжень доходів з занесенням до карток ПОУ;
- заносити акти перевірки ПОУ;
- заносити дані про прийнятих працівників за картками ПОУ;
- заносити списки вивільнених за картками ПОУ;
- заносити дані найманих працівників, працюючих з фізичними особами;
- заносити вакансії по підприємствах;

- роздруковувати картки вакансій відповідно до вимог ЄТОН;
- використовувати фільтр за різними ознаками.

Модуль адміністрування. Доступ повинен мати тільки адміністратор мережі, є різні можливості щодо упаковки, очистки баз, є функції архівування, зняття з архівів, індексування, можливість проглядати і редагувати довідники тощо.

Модуль статистики. Основні його функції полягають у формуванні різних необхідних форм статистичної звітності за всіма модулями відповідно до вимог діяльності центру зайнятості.

Модуль конфігурації. Обмежений доступ; дає змогу вводити базові параметри, які використовуються в роботі з іншими модулями: середню зарплату по регіону, процентні ставки Нацбанку, ставку внесків з найманих осіб і роботодавців, мінімальну допомогу та ін.

Контрольні питання

1. У чому полягає суть ЄТОН?
2. Основні принципи ЄТОН.
3. Порядок прийому клієнтів спеціалістами ЦЗ.
4. Яка послідовність роботи з клієнтами?
5. Основні модулі автоматизованого процесу обслуговування клієнтів центру зайнятості.

Тема 6

Умови та розмір виплати допомоги по безробіттю різним категоріям безробітних

1. Умови призначення та розмір допомоги по безробіттю.
2. Матеріальна допомога по безробіттю.
3. Одноразова матеріальна допомога безробітному та членам його сім'ї.
4. Умови припинення або відкладення виплати допомоги по безробіттю.

Відповідно до ст. 4 Закону України “Про зайнятість населення” держава гарантує працездатному населенню у разі відсутності роботи і заробітку:

- виплату безробітним у встановленому порядку допомоги по безробіттю, матеріальної допомоги по безробіттю, матеріальної допомоги членам сім'ї, які перебувають на їх утриманні, та інших видів допомоги;
- включення періоду перепідготовки та навчання нових професій, участі в оплачуваних громадських роботах, одержання допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю до загального і безперервного трудового стажу.

У трудовій книжці безробітного працівники державної служби зайнятості роблять записи про час початку, припинення, відкладення та закінчення виплати допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю відповідно до пп. “е” п. 2.18 Інструкції про порядок ведення трудових книжок на підприємствах, в установах і організаціях, затвердженій Міністерством праці, Міністерством юстиції, Міністерством соціального захисту від 29 липня 1993 р. № 68 і зареєстрованій в Міністерстві юстиції 17 серпня 1993 р. № 110.

Наприклад:

Графа 1	Графа 2	Графа 3	Графа 4
1	2	3	4

*Баришівський районний
центр зайнятості
Київської області*

7.	05.03.97	Розпочата виплата допомоги по безробіттю відповідно до п. 1 ст. 26 Закону України “Про зайнятість населення”	Наказ № 53 від 05.03.97
----	----------	--	-------------------------

1	2	3	4
8.	04.06.97	Відкладено (припинено) виплату допомоги на 3 місяці відповідно до пп. "а" п. 2 ст. 30 Закону України "Про зайнятість населення"	Наказ № 61 від 04.06.97
9.	04.09.97	Поновлено виплату допомоги по безробіттю відповідно до п. 1 ст. 26 Закону України "Про зайнятість населення"	Наказ № 70 від 04.09.97
10.	05.03.98	Закінчено виплату допомоги по безробіттю відповідно до п. 1 ст. 30 Закону України "Про зайнятість населення"	Наказ № 47 від 05.03.98
МП		Головний спеціаліст	підпис

Усі записи про початок, припинення, відкладення та закінчення виплати допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю вносяться працівником державної служби зайнятості після видання наказу, але не пізніше тижневого строку. Вони підтверджуються особистим підписом працівника державної служби зайнятості та печаткою центру зайнятості.

Порядок і розмір виплати допомоги по безробіттю окремим категоріям безробітних

1. Працівникам, трудовий договір з якими було розірвано з ініціативи власника або уповноваженого ним органу відповідно до п. 1 ст. 40 КЗпП України, за умови їх реєстрації у державній службі зайнятості статус безробітного з призначенням допомоги по безробіттю надається з восьмого дня після реєстрації у службі зайнятості як таких, що шукають роботу, а виплата допомоги по безробіттю відкладається відповідно до пп. "а" п. 2 ст. 30 Закону України "Про зайнятість населення" і виплачується з наступного дня після закінчення тримісячного строку збереження середнього заробітку за попереднім місцем роботи (ст. 49³ КЗпП України).

З 1 січня 2001 р. набув чинності Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", який покликаний створити модель соціального захисту населення від безробіття, яка б відповідає ринковим умовам. Міжнародний досвід свідчить, що захистити від негативних соціальних наслідків, що супроводжують структурну перебудову економіки, впровадження нових форм організації праці, найкраще може солідарна самозабезпечуваль-

на система обов'язкового соціального страхування на випадок безробіття.

Більшість умов і строків виплати допомоги по безробіттю не змінюються порівняно із чинним законодавством. Проте у вищезгаданому законі порівняно з Законом України “Про зайнятість населення” закладено такі підходи до визначення допомоги по безробіттю, що спонукають безробітного до активного пошуку роботи.

Згідно з цим Законом допомога по безробіттю призначається залежно від страхового стажу громадян у відсотках до їхньої середньої заробітної плати (доходу), а саме: до 2 років — 50 %; від 2 до 6 — 55 %; понад 10 років — 70 %, і виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру: перші 90 календарних днів — 100 %; протягом наступних 90 календарних днів — 80 %; надалі — 70 %, за умови, якщо застрахована особа протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювала не менше 26 календарних тижнів та сплачувала страхові внески. Якщо у цієї особи страховий стаж понад 10 років (10 років працювала вчителем плюс два місяці в органах соціального забезпечення), допомогу по безробіттю мають призначити у розмірі 70 % середньої заробітної плати за останнім місцем роботи.

Особливості умов та тривалості виплати допомоги по безробіттю чітко зазначені у ст. 22 Закону України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття”.

Відповідно до п. 3 Порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням розрахунковим періодом, за який обчислюється заробітна плата (дохід) для розрахунку допомоги по безробіттю, є період роботи за останнім основним місцем роботи перед настанням страхового випадку, протягом якого застрахована особа працювала та сплачувала страхові внески або за неї сплачували страхові внески.

Для розрахунку допомоги по безробіттю береться заробітна плата за 6 календарних місяців (з 1-го до 1-го числа), що передують місяцю, в якому настав страховий випадок. Якщо застрахована особа працювала менш як шість календарних місяців, середня заробітна плата обчислюється за фактично відпрацьовані повні календарні місяці, за які сплачено страхові внески.

Середньоденна заробітна плата (дохід) для розрахунку допомоги по безробіттю обчислюється діленням нарахованої за розрахунковий

період заробітної плати (оподаткованого доходу) на кількість календарних днів (без урахування святкових і неробочих днів, установлених законодавством).

Працівники передпенсійного віку, трудовий договір з якими було розірвано згідно з п. 1 ст. 40 КЗпП України і які мають встановлений законодавством про пенсійне забезпечення необхідний загальний трудовий стаж (у тому числі на пільгових умовах), мають право на достроковий вихід на пенсію, якщо на день вивільнення до досягнення пенсійного віку залишилося не більше півтора року.

За умови їх реєстрації у державній службі зайнятості як таких, що шукають роботу, протягом семи календарних днів після звільнення їм видається клопотання про достроковий вихід на пенсію для подання в місцеві органи соціального захисту населення за їх бажанням, а також у разі відсутності підходящої роботи.

Витрати, пов'язані з достроковим виходом на пенсію, здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України з наступним відшкодуванням цих витрат із Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України (див. ст. 20 Закону України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття”).

2. Громадянам, зареєстрованим на загальних підставах (це всі громадяни, які реєструються у державній службі зайнятості, крім осіб, які реєструються на підставі ст. 26 Закону України “Про зайнятість населення”), допомога по безробіттю виплачується з восьмого дня після реєстрації у службі зайнятості до працевлаштування, але не більше 360 календарних днів протягом двох років.

Для осіб передпенсійного віку (чоловікам після досягнення 58 років, жінкам — 53 років, при цьому вік визначається на момент надання громадянину статусу безробітного) тривалість виплати допомоги по безробіттю становить до 720 календарних днів.

Громадянам, які бажають відновити роботу після тривалої (більше 6 місяців) перерви, та громадянам, які вперше шукають роботу, допомога по безробіттю виплачується не більше 180 днів.

Громадянам, зареєстрованим на загальних підставах у державній службі зайнятості, визнаним у встановленому порядку безробітними, виплата допомоги по безробіттю гарантується у такому розмірі і за таких умов:

а) не менше 50 % середньої заробітної плати за попереднім місцем роботи, але не більше середньої заробітної плати, що склалася в на-

родному господарстві відповідної області за минулий місяць, і не нижче встановленого законодавством розміру мінімальної заробітної плати, якщо вони протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали не менше 26 календарних тижнів;

б) не нижче встановленого законодавством розміру мінімальної заробітної плати — в усіх інших випадках, включаючи громадян, які шукають роботу вперше, або після тривалої перерви.

3. Жінкам, зареєстрованим у державній службі зайнятості як безробітні не менше 10 місяців, допомога по вагітності та пологах призначається та виплачується органами соціального захисту на підставі довідки, виданої державною службою зайнятості, і листка непрацездатності. Виплата допомоги по безробіттю цим жінкам за період, зазначений у листку непрацездатності припиняється.

Жінкам, зареєстрованим у державній службі зайнятості як безробітні менше 10 місяців, виплата допомоги по безробіттю продовжується в межах строків визначених ст. 26 і 28 Закону України “Про зайнятість населення”. Якщо жінка бажає здійснювати догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку, то вона письмово повідомляє про це центр зайнятості і їй видається довідка встановленої форми для подання в органи соціального захисту населення за місцем проживання на отримання допомоги по догляду за дитиною. У разі, коли жінка виявила бажання працевлаштуватися, а центр зайнятості не може запропонувати підходящої роботи, виплата їй допомоги по безробіттю продовжується на строк і в розмірах, установлених до вагітності і пологів.

Законом України “Про внесення змін до Закону України «Про зайнятість населення»” від 21 листопада 1997 р. № 665/97-ВР з 1 січня 1998 р. запроваджено новий вид компенсаційних виплат безробітним — матеріальна допомога по безробіттю (ст. 31 у новій редакції). Умови та порядок виплати безробітним матеріальної допомоги по безробіттю визначено в Положенні про порядок надання матеріальної допомоги по безробіттю, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578.

Матеріальну допомогу по безробіттю протягом 180 календарних днів у розмірі 75 % установленої законодавством мінімальної заробітної плати можуть одержувати безробітні, в яких закінчився строк виплати допомоги по безробіттю за умови, що середньомісячний сукуп-

ний дохід на члена сім'ї не перевищує встановленого законодавством неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Матеріальна допомога по безробіттю може призначатися з наступного дня після закінчення виплати допомоги по безробіттю.

Для одержання матеріальної допомоги по безробіттю громадянин повинен подати до центру зайнятості письмову заяву та довідки про склад сім'ї і доходи кожного члена сім'ї за квартал (три місяці), що передує поданню заяви про надання матеріальної допомоги. У сукупному доході не враховується допомога по безробіттю, яку виплачує служба зайнятості.

Період виплати матеріальної допомоги по безробіттю зараховується до загального та безперервного трудового стажу громадянина, про що в його трудовій книжці робиться відповідний запис.

Кожний із членів сім'ї, який перебуває на утриманні безробітного, а також громадяни, у яких закінчився строк виплати допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю, можуть одержати матеріальну допомогу у розмірі 50 % установлені законодавством мінімальної заробітної плати за умови, що середньомісячний сукупний дохід на члена сім'ї безробітного не перевищує встановленого законодавством неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Одноразова матеріальна допомога може надаватися не більше двох разів протягом календарного року за умови, що безробітний активно сприяє своєму працевлаштуванню.

Державна служба зайнятості також забезпечує надання допомоги на поховання громадянина, який зареєстрований у державній службі зайнятості як такий, що шукає роботу, або як безробітний, а також у разі смерті особи, яка перебувала на утриманні безробітного, у розмірі, встановленому законодавством.

Право на допомогу по безробіттю з урахуванням страхового стажу мають застраховані особи, які втратили роботу з незалежних від них обставин та протягом року перед початком безробіття працювали і сплачували внески на менше 26 календарних тижнів.

Допускається перерва у страховому стажі. Право на допомогу по безробіттю зберігається у разі перерви страхового стажу з поважних причин, якщо особа протягом місяця після закінчення цієї перерви зареєструвалась у встановленому порядку в державній службі зайнятості як безробітна.

До поважних причин належать такі:

- навчання у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, клінічній ординатурі, аспірантурі, докторантурі з денною формою навчання;
- строкова військова служба;
- здійснення догляду за непрацюючою працездатною особою, за інвалідом I групи або дитиною-інвалідом віком до 16 років, а також за пенсіонером, який за експертним медичним висновком потребує постійного стороннього нагляду;
- інші поважні причини, передбачені законодавством України.

Допомога по безробіттю не може бути вищою за середню заробітну плату, що складається в галузях національної економіки відповідної області чи регіону. Верхня межа розміру допомоги по безробіттю залишилась незмінною. Проте суттєво змінилась нижня межа. Якщо раніше допомога по безробіттю не могла бути меншою від мінімальної заробітної плати (в останні роки це було 16,6 грн, встановлені Кабінетом Міністрів України), то за Законом про соціальне страхування допомога по безробіттю не може бути нижчою за прожитковий мінімум, встановлений законом (ст. 23).

Тривалість виплати допомоги по безробіттю не змінюється згідно з чинним законодавством і становить 360 календарних днів протягом двох років, а для осіб передпенсійного віку, тобто за 2 роки до настання права на пенсію, — не може перевищувати 720 календарних днів.

У разі звільнення з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин, під час визначення розміру допомоги по безробіттю страховий стаж також враховується, але її виплата починається з 91 дня.

Особам, які відпрацювали до настання безробіття лише 26 календарних тижнів або бажають відновити трудову діяльність після тривалої (понад 6 місяців) перерви, допомогу по безробіттю встановлено без урахування страхового стажу на рівні прожиткового мінімуму. Такий самий розмір допомоги по безробіттю встановлено звільненим через прогули, пияцтво, інші порушення трудової та виробничої дисципліни, але тривалість її виплати зменшується на три місяці.

Після закінчення терміну виплати допомоги по безробіттю з урахуванням доходу сім'ї може надаватися матеріальна допомога по безробіттю протягом шести місяців та одноразова матеріальна допомога. Матеріальна допомога по безробіттю надається у розмірі 75 %

прожиткового мінімуму, а одноразова матеріальна допомога в розмірі 50 % прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Особливістю Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” є те, що він містить у собі норми двох систем соціального захисту населення. Поряд із страховою системою і виплатами застрахованим особам у Законі існують норми щодо надання соціальних виплат іншим категоріям безробітних громадян. Це виплати незастрахованим особам, зокрема тим, хто шукає роботу вперше. Держава не може залишити без матеріальної підтримки молодих людей, які після закінчення загальноосвітніх шкіл, вищих і середніх закладів освіти не знайшли свого місця у трудовому процесі та ще не могли брати участі у страховій системі. Допомога по безробіттю їм призначатиметься на мінімальному рівні та виплачуватиметься протягом 180 календарних днів.

До категорії незастрахованих належать також і військовослужбовці, звільнені з військової служби через скорочення чисельності або штату без права на пенсію. Включення їх до системи страхування зобов’язало б державу як роботодавця витратити невиправдано великі кошти на сплату страхових внесків. Тому Законом передбачено страхування лише необхідної суми на підтримку тих, хто звернувся до державної служби зайнятості і визнаний безробітним, чисельність яких щороку не перевищує однієї тисячі осіб. Відповідно до ст. 32 Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” строк проходження військової служби прирівнюється до страхового стажу. При цьому всі види допомог на період безробіття встановлені для них на тому самому рівні, що і для застрахованих осіб.

Щодо громадян, які не сприяють своєму працевлаштуванню, не виконують вимог державної служби зайнятості, законодавством передбачені певні *санкції*.

1. У період пошуку роботи протягом семи днів, коли громадяни зареєстровані як такі, що шукають роботу, якщо громадянин відмовився від двох пропозицій підходящої роботи, то він не може бути визнаний безробітним:

- зареєстрований на загальних підставах знімається з обліку і йому протягом шести місяців надаються консультаційні послуги. Після закінчення шести місяців з дня зняття з обліку такий громадянин може зареєструватися повторно у державній службі зайнятості як такий, що шукає роботу;

- особа, зареєстрована згідно з п. 1 ст. 26 Закону України “Про зайнятість населення”, втрачає право на отримання статусу безробітного строком на три місяці з подальшою перереєстрацією на загальних підставах. Тобто ця особа втрачає особливі гарантії, передбачені ст. 26 вказаного Закону для громадян, звільнених за ініціативою власника у зв’язку зі змінами в організації виробництва і праці;
- громадяни, зареєстровані як такі, що шукають роботу вперше і які не мають професії (спеціальності), в тому числі випускники загальноосвітніх шкіл, у разі відмови від проходження професійної підготовки або оплачуваної роботи, включаючи роботу тимчасового характеру, яка не потребує професійної підготовки, з наступного дня після закінчення періоду пошуку роботи знімаються з обліку в державній службі зайнятості.

2. Відповідно до ст. 30 Закону України “Про зайнятість населення” передбачені такі випадки, коли виплата допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю *припиняється*, безробітний знімається з обліку, а його картка персонального обліку закривається:

- а) працевлаштування безробітного;
- б) поновлення безробітного на роботі за рішенням суду. Безробітний, якого за рішенням суду поновлено на попередній роботі з виплатою середнього заробітку за час вимушеного прогулу, зобов’язаний повернути кошти, одержані у вигляді допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю;
- в) вступу до навчального закладу на навчання з відривом від виробництва;
- г) призову на строкову військову або альтернативну (невійськову) службу;
- г) набрання законної сили вироком суду про позбавлення волі або направлення на лікування до лікувально-трудового профілакторію;
- д) отримання права на пенсію відповідно до законодавства України;
- е) переїзду на постійне місце проживання в іншу місцевість (район, місто). При цьому громадянину видаються копії КПО та інших документів, необхідних для реєстрації у державній службі зайнятості за новим місцем проживання;
- е) смерті безробітного;

- ж) подання до державної служби зайнятості письмової заяви про бажання здійснювати догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку або шести років;
- з) неявки громадянина в зазначений день для надання статусу безробітного;
- и) невідвідування безробітним центру зайнятості більше місяця без поважних причин (з дня останнього встановленого строку для відвідування центру зайнятості);
- і) одержання допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю шляхом обману (з дня виявлення факту обману).

У разі ухилення безробітних від повернення незаконних грошових виплат питання вирішується у судовому порядку.

Ці громадяни можуть звернутися за сприянням у працевлаштуванні до державної служби зайнятості тільки після шести місяців з дня виявлення факту обману за умови, що вони повернули грошові виплати, які були отримані шляхом обману;

- і) укладення договору між центром зайнятості та безробітним про надання безпроцентної позики для зайняття підприємницькою діяльністю (з дня видачі іменного чека на позику або списання коштів з рахунка центру зайнятості на банківський рахунок безробітного).

3. Законодавством передбачені випадки, коли виплата допомоги по безробіттю може *відкладатися* на строк до трьох місяців (п. 2 ст. 30 Закону України “Про зайнятість населення”):

- а) громадянам, які розірвали трудовий договір з власником підприємства, установи, організації на підставах, зазначених у п. 6 ст. 36, 38 і 39 та п. 1, 2 і 6 ст. 40 КЗпП України, і яким виплачується вихідна допомога відповідно до ст. 44 КЗпП України, визнаних безробітними з восьмого дня після реєстрації у центрі зайнятості як таких, що шукають роботу, виплата допомоги по безробіттю видається після закінчення строку, за який виплачується вихідна допомога.

Цей порядок поширюється також на працівників, звільнених у зв’язку з відселенням або самостійним переселенням з території радіоактивного забруднення відповідно до ст. 45 Закону України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”, а також на дружин (чоловіків) військовослужбовців згідно з п. 2 ст. 18 Закону Украї-

ни “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”;

- б) громадянам, з якими трудовий договір було розірвано з ініціати-ви власника у зв’язку з дисциплінарними проступками згідно з п. 3, 4, 7, 8 ст. 40 і ст. 41 КЗпП України, а також тим, які звільни-лися з останнього місця роботи за власним бажанням без поваж-них причин;
- в) громадянам за порушення умов п. 4 ст. 28 Закону України “Про зайнятість населення” (сприяти своєму працевлаштуванню відпо-відно до рекомендацій працівників державної служби зайнятості).

4. Виплата допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю *припиняється* на строк до трьох місяців у разі:

- а) відмови громадянина від двох пропозицій підходящої роботи;
- б) приховування від державної служби зайнятості відомостей про працевлаштування на тимчасову роботу в період одержання до-помоги по безробіттю;
- в) порушення громадянином умов строку його реєстрації та пере-реєстрації як безробітного;
- г) перереєстрації безробітного, який був знятий з обліку за не-відвідування центру зайнятості більше місяця без поважних при-чин та не сприяв своєму працевлаштуванню;
- г) відмови від роботи за спеціальністю, набутою після перенавчан-ня за направленням служби зайнятості;
- д) припинення навчання у навчальних закладах підвищення квалі-фікації та перепідготовки кадрів без поважних причин.

Строк, на який припиняється виплата допомоги по безробіттю або матеріальної допомоги по безробіттю, зараховується до загального пе-ріоду виплати допомог.

У період відкладення чи припинення виплати допомоги по безро-біттю громадяни, зареєстровані як безробітні у державній службі зай-нятості, зобов’язані відвідувати центр зайнятості і сприяти своєму пра-цевлаштуванню відповідно до рекомендацій цієї служби, а у разі невиконання цих вимог виплата їм допомоги по безробіттю, матеріальної допомоги по безробіттю повторно може бути припинена чи відкладена з наступного дня після закінчення дії попередньої санкції або вони знімаються з обліку.

Стаття 31 Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття”, яка має назву “Припинення, відкладання виплати матеріального забезпечення на випадок безробіття та скорочення їх тривалості”, повністю повторює ті життєві випадки, коли служба зайнятості припиняє або відкладає виплати, перелічені в ст. 30 Закону України “Про зайнятість населення”. Відмінність нового Закону полягає в тому, що виплати допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації *відкладається* на строк до трьох місяців у разі надання застрахованій особі відповідно до законодавства України вихідної допомоги та інших виплат при вивільненні з підприємств, установ і організацій.

Замість *припинення виплати на строк до трьох місяців*, передбаченого Законом України “Про зайнятість населення”, новий закон ввів поняття *скорочення тривалості виплати на строк до 90 календарних днів*. Безумовно, ця заміна понять допомогла і працівникам державної служби зайнятості, і безробітним краще зрозуміти їх зміст і значення.

Слід звернути увагу на те, що п. 2 ст. 30 Закону України “Про зайнятість населення” передбачалося відкладання виплати допомоги по безробіттю на строк до трьох місяців у разі:

- звільнення громадянина з останнього місяця роботи без поважних причин;
- звільнення з підстав, передбачених п. 3, 4, 7, 8 ст. 40 і ст. 41 Кодексу законів про працю України.

Новий закон передбачає скорочення тривалості виплати допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації *обов’язково на 90 календарних днів* у разі:

- звільнення з останнього місяця роботи за власним бажанням без поважних причин;
- звільнення з останнього місяця роботи з підстав, передбачених ст. 37, п. 3, 4, 7, 8 ст. 40, ст. 41 і 45 Кодексу законів про працю України.

Це свідчить про посилення у новій системі соціального захисту від безробіття вимогливості до п’яниць, злодіїв, порушників трудової і виробничої дисципліни.

Контрольні питання

1. Тривалість і розмір виплати допомоги по безробіттю громадянам, які втратили роботу у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці.
2. Тривалість і розмір виплати допомоги по безробіттю громадянам, зареєстрованим на загальних підставах.
3. Який термін виплати допомоги по безробіттю особам передпенсійного віку?
4. Кому і на яких умовах може бути призначена матеріальна допомога по безробіттю?
5. Як впливають страховий стаж і тривалість безробіття на розмір допомоги по безробіттю?

Тема 7

*Організація громадських робіт, тимчасової
зайнятості на сезонних роботах,
залучення безробітних
до підприємницької діяльності*

1. Порядок організації оплачуваних громадських робіт.
2. Участь державної служби зайнятості в організації сезонних робіт.
3. Порядок одержання та повернення безвідсоткової позики для зайняття підприємницькою діяльністю.

Оплачувані громадські роботи — це загальнодоступні види тимчасової трудової діяльності громадян, що не потребують спеціальної кваліфікації і виконуються на договірній основі.

Оплачувані громадські роботи повинні мати суспільно корисну спрямованість і сприяти соціальному розвитку регіонів. Оплачувані громадські роботи — одна з активних форм діяльності державної служби зайнятості на ринку праці. Один із реальних шляхів подолання негативних економічних, соціальних і психологічних наслідків масового безробіття шляхом залучення до них незайнятого працездатного населення, безробітних, а також громадян, що вивільнятимуться у зв'язку із структурною перебудовою економіки. Про це свідчить те, що ще у 1993 р. постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.93 № 910 була затверджена Національна програма громадських робіт, яка була розроблена згідно з Указом Президента України від 19.06.93. Завдання цієї програми, безумовно, давно застаріли, але в умовах навального збільшення чисельності незайнятого населення, яке характерне для початку нового сторіччя в Україні, уряд буде змушений повертатися до них.

Основні напрями організації громадських робіт викладені у ст. 23 Закону України “Про зайнятість населення” та Положенні про порядок організації та проведення оплачуваних громадських робіт, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578.

До участі в оплачуваних громадських роботах можуть залучатися як громадяни, зареєстровані державною службою зайнятості, так і зайняті трудовою діяльністю, які виявили бажання працювати у вільний від основної роботи і навчання час. Перевага надається безробітним, у яких закінчилася виплата допомоги по безробіттю та матеріальної допомоги по безробіттю.

Положення визначає перелік робіт, які можуть кваліфікуватися як оплачувані громадські:

- а) благоустрій та озеленення території населених пунктів, зон відпочинку і туризму;
- б) підсобні та ремонтні роботи на будівництві житла, об'єктів соціальної сфери;
- в) будівництво шляхів, водопровідних, каналізаційних, газових, залізничних, портових та інших транспортних споруд;
- г) землевпорядні та меліоративні роботи;
- ґ) виконання сільськогосподарських робіт (під час весняно-польових робіт, збирання врожаю, сінокосу);
- д) окремі види робіт на овочевих базах;
- е) виконання вантажно-розвантажувальних робіт на залізницях тощо;
- є) догляд за особами похилого віку та інвалідами, а також догляд за хворими в закладах охорони здоров'я; відбудова історико-архітектурних пам'яток, заповідників, виконання робіт з метою забезпечення діяльності підприємств соціальної інфраструктури міста чи села;
- ж) збирання та заготівля лікарських рослин і ягід;
- з) інші доступні види трудової діяльності.

Не можуть використовуватися під оплачувані громадські роботи вакантні робочі місця, бо це тимчасова робота на підприємстві або організації на строк до двох місяців.

З особами, які бажають брати участь у громадських роботах, укладається строковий трудовий договір з правом його продовження за угодою сторін до вирішення питання про їх працевлаштування на підходящу роботу.

На основі аналізу ринку праці та вивчення можливостей організації оплачуваних громадських робіт місцеві центри зайнятості подають пропозиції місцевим органам виконавчої влади щодо організації оплачуваних громадських робіт. Останні приймають рішення про організацію оплачуваних громадських робіт на підприємствах комунальної власності, визначають види оплачуваних громадських робіт та їх обсяги і доводять їх до підприємств. Відповідно до прийнятого рішення центри зайнятості укладають договори з підприємствами комунальної власності, а також з підприємствами усіх форм власності.

Кількість укладених договорів на проведення оплачуваних громадських робіт на підприємствах, в установах і організаціях різних галузей економіки в 2001 р., створених для цього додаткових робочих

місць, кількість залучених громадян і обсяги виконаних ними робіт наведено в табл. 7.1. Їх кількість значно зросла порівняно з 1998 р. Так, кількість укладених договорів зросла на 40,19 %, кількість робочих місць у договорах на 85,06 %, кількість осіб, що брали участь у громадських роботах, на 79,57 % і відповідно відпрацьованих людиноднів на 33,54 %, у тому числі безробітними — у 2,6 раза.

Таблиця 7.1

Виконання громадських робіт*

Категорія населення	Код рядка	Укладено договорів (одиниць)	Кількість робочих місць у договорах (одиниць)	Брали участь у громадських роботах, осіб			Відпрацьовано людино-днів	
				Разом	З них		Разом	У т. ч. безробітними
					направлені у звітному періоді	безробітні		
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
Разом (р. 02+28 та сума рядків з 10 по 27)	01	23346	404169	323555	320590	299371	4030430	3760426
У тому числі: з числа незайнятого населення	02	X	X	301977	299012	299371	3791062	3760426
Жінки: з рядка 01	03	X	X	209689	207735	X	2664237	X
з рядка 02	04	X	X	200256	198302	198806	2562255	2541611
Молодь у віці до 28 років: з рядка 01	05	X	X	81751	81020	X	925368	X
з рядка 02	06	X	X	63158	62427	62505	730377	721811
Молодь у віці до 18 років: з рядка 05	07	X	X	18529	18524	X	183547	X
з рядка 06	08	X	X	1096	1091	1043	11442	10954
Безробітні з рядка 01 на підприємствах, в установах і організаціях галузей економіки:	09	X	X	299371	296583	X	3760426	X

* Подано у скороченому варіанті.

Закінчення табл. 7.1

А	Б	1	2	3	4	5	6	7
• промисловості	10	2436	21449	16848	16627	15678	284114	263314
• сільського господарства	11	6576	145537	112445	112156	102025	1297850	1169860
• лісового господарства	12	305	8200	6277	6267	6148	71174	66665
• транспорту і зв'язку	13	637	5829	4384	4291	4311	49817	48700
• будівництва	14	1125	11916	9281	9112	9109	106539	104176
• торгівлі і громадського харчування	15	2035	10350	6714	6616	6534	115753	113272
• матеріально-технічного постачання, збуту та заготівлі	16	185	3082	1761	1748	1555	17472	15889
• інформаційно-обчислювального обслуговування	17	378	11161	8453	8293	7986	229227	215420
• інших видів діяльності сфери матеріального виробництва	18	269	6926	4355	4248	4316	32572	32335
• житлово-комунального господарства	19	1385	39816	35032	34546	33543	233690	218347
• невиробничих видів побутового обслуговування населення	20	223	1909	1353	1347	1337	16243	15952
• охорони здоров'я, фізкультури та соціального забезпечення	21	1818	24959	22658	22345	22279	334070	329168
• народної освіти	22	851	12997	9792	9766	2917	84172	29753

Фінансування оплачуваних громадських робіт здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів, коштів Державного фонду сприяння зайнятості населення (в частині організації таких робіт для безробітних) та коштів підприємств, для яких ці роботи виконуються.

Кошти Державного фонду сприяння зайнятості населення можуть бути використані на придбання інвентарю та спецодягу, на транспортні засоби для перевезення громадян та оплату проїзду на підставі представлених документів (за умови, що такі роботи проводять у іншій місцевості), а також на оплату проживання у гуртожитку (у разі потреби).

Оплата праці осіб, зайнятих на оплачуваних громадських роботах, здійснюється за фактично і якісно виконану роботу і не може бути меншою від мінімального розміру заробітної плати, встановленої законодавством.

Для безробітних, у яких закінчився строк виплати допомоги по безробіттю, оплата праці або його доплата до мінімальної заробітної плати може фінансуватися за рахунок Державного фонду сприяння зайнятості населення за умови відсутності коштів у підприємства на момент виплати заробітної плати, що підтверджується відповідною довідкою банку.

На осіб, зайнятих на оплачуваних громадських роботах, поширюються соціальні гарантії, виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності. Період участі у цих роботах зараховується до загального та безперервного трудового стажу.

За безробітними громадянами у період участі в оплачуваних громадських роботах зберігається виплата допомоги по безробіттю. До оплачуваного робочого часу безробітного, зайнятого на громадських роботах, додається 2 години на тиждень, призначені для пошуку підходящої роботи, та відвідування центру зайнятості.

Організація сезонних робіт — це порівняно новий напрям діяльності державної служби зайнятості. Сезонні роботи прийшли на зміну організованому набору робочої сили як одна з форм міжтериторіального розподілу робочої сили, спрямованого на регулювання ринку праці та сприяння зайнятості населення. Положення про порядок організації сезонних робіт було підготовлене у зв'язку з останніми змінами до Закону України “Про зайнятість населення” і затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578.

Сезонними вважаються роботи, які через природні та кліматичні умови виконуються не весь рік, а протягом певного періоду (сезону), але не більше 6 місяців. Перелік сезонних робіт та сезонних галузей

затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 1997 р. № 278.

Успішна організація сезонних робіт залежить від чіткої діяльності всіх ланок державної служби зайнятості — Державного центру зайнятості, обласних центрів зайнятості трудонадлишкових і трудонедостатніх областей, а також місцевих центрів зайнятості. Інформація про потребу в робочій силі у трудонедостатніх регіонах повинна надійти за два місяці до початку сезону до обласних центрів зайнятості і оперативно має бути доведена до обласних центрів зайнятості трудонадлишкових регіонів. Центри зайнятості трудонадлишкових регіонів ведуть облік громадян, які бажають взяти участь у сезонних роботах. У багатьох випадках встановлюються безпосередні контакти між центрами зайнятості трудонедостатніх і трудонадлишкових регіонів.

Центри зайнятості укладають з підприємствами договори на проведення сезонних робіт. У договорі зазначаються відомості про потребу в робітниках, професійні вимоги до них, обсяги пропонованої роботи, строки її виконання, умови оплати та організації праці, соціально-побутові умови, специфіка роботи, відповідальність сторін, строк чинності договору, підстави його припинення та розірвання. Договір укладається у трьох примірниках, один з яких передається підприємству, другий — районному центру зайнятості регіону, на території якого розташоване підприємство, третій — центру зайнятості трудонадлишкового регіону (області, району).

Направлення громадянина для працевлаштування на підприємство здійснюється в установленому порядку районним центром зайнятості, який укладав договір з підприємством. Трудовий договір між підприємством та робітником укладається відповідно до трудового законодавства України.

Проїзд до місця роботи здійснюється за рахунок бажаючих працювати на сезонних роботах, якщо інше не передбачено у договорі.

Громадяни, зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, і безробітні, які виявили бажання працювати на сезонних роботах, знімаються з обліку в центрі зайнятості, до їх картки персонального обліку вноситься запис про працевлаштування на сезонну роботу, зазначається номер договору між центром зайнятості та підприємством і дата початку роботи. Після закінчення строку чинності трудового договору на сезонні роботи громадяни мають право на перереєстрацію в державній службі зайнятості за місцем постійного проживання.

Частина громадян самостійно прибуває до трудонедостатнього регіону в пошуках сезонної роботи. Вони можуть звернутися до місцевого центру зайнятості, зареєструватися на підставі паспорта і трудової книжки, а в разі потреби — військового квитка, документа про освіту або документів, які їх замінюють, і одержати направлення на підприємство, з яким центр зайнятості уклав договір на організацію сезонних робіт. Громадяни, які прибули до трудонедостатнього регіону в пошуках сезонної роботи і не змогли працевлаштуватися, не можуть бути визнані безробітними за місцем тимчасового перебування.

Кількість громадян, які брали участь у 2001 р. у сезонних роботах, наведена у табл. 7.2.

Останніми роками державна служба зайнятості розширює заходи щодо сприяння незайнятим громадянам у підприємницькій діяльності. Зокрема, у 1998 р. закінчився експеримент по створенню 9 бізнес-інкубаторів, в яких проводилося навчання за напрямом “менеджер малого бізнесу”.

Повну правову основу підтримки державною службою зайнятості тих безробітних, які вирішили розпочати свою справу, створює Положення про порядок надання безпроцентної позики безробітним для зайняття підприємницькою діяльністю, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578.

Таблиця 7.2

Проведення сезонних робіт

Категорія населення	Код рядка	Укладено договорів (одиниць)	Кількість робочих місць (одиниць)	Працевлаштовано на сезонні роботи, осіб				
				разом	з інших адмін.-територ. одиниць		в інші адмін.-територ. одиниці	
					цієї ж області	інших областей	цієї ж області	інших областей
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
Разом	01	2413	40827	30183	1290	4686	745	889
Жінки	02	х	х	17793	879	2397	463	530
Молодь у віці до 28 років	03	х	х	8202	400	1596	172	182

Безпроцентна позика для зайняття підприємницькою діяльністю надається за рахунок Державного фонду сприяння зайнятості населення в межах коштів, передбачених державною та територіальними програмами зайнятості. Ця позика надається тільки на підприємницьку діяльність, пов'язану з виробництвом продукції, і може бути використана на придбання обладнання, інструменту, сировини, на організацію робочих місць та на інші витрати, пов'язані з цією діяльністю. Контроль за цільовим використанням безпроцентної позики здійснюється державною службою зайнятості.

Відповідно до Положення про порядок надання безпроцентної позики безробітним для зайняття підприємницькою діяльністю позика надається громадянам, які досягли 18-річного віку, зареєстровані як безробітні у державній службі зайнятості за місцем проживання, отримують допомогу по безробіттю і не можуть бути працевлаштовані у зв'язку з відсутністю на ринку праці підходящої роботи. Безпроцентна позика для зайняття підприємницькою діяльністю із створенням юридичної особи надається безробітному в разі позитивного висновку про його професійну здатність до підприємницької діяльності та відповідну професійну підготовку.

Не може бути надано позика безробітним, які мають незняту судимість за крадіжки, хабарництво та інші корисливі злочини, перебували у лікувально-трудовах профілакторіях, а також тим, яким виплата допомоги по безробіттю відкладалася або припинялася у разі звільнення з останнього місця роботи через дисциплінарні порушення, несприяння своєму працевлаштуванню і невиконання рекомендацій державної служби зайнятості.

Для отримання безпроцентної позики безробітний подає до Центру зайнятості Автономної Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських центрів зайнятості такі документи:

- заяву про надання безпроцентної позики;
- копію посвідчення про реєстрацію як суб'єкта підприємницької діяльності;
- програму діяльності та розвитку підприємництва, відповідні техніко-економічні обґрунтування;
- спеціальний дозвіл (ліцензію) на зайняття такими видами підприємницької діяльності, які відповідно до законодавства потребують ліцензування;
- копію картки персонального обліку безробітного;

- рекомендаційний лист центру зайнятості за місцем реєстрації громадянина як безробітного;
- документи про професійну підготовку для зайняття підприємницькою діяльністю.

Центри зайнятості в десятиденний строк повідомляють безробітного про прийняте рішення. У разі позитивного рішення з безробітним укладається договір встановленого зразка.

Безпроцентна позика для зайняття підприємницькою діяльністю, заснованою на приватній власності і своїй праці, надається безробітному у розмірі до 30 мінімальних заробітних плат.

Безпроцентна позика для зайняття підприємницькою діяльністю як юридичній особі надається безробітному у розмірі визначеному законом.

Безперечно, що ці суми потребують індексації у зв'язку з інфляцією гривні, а також перегляду відповідно до зростання цін на сировину, матеріали, обладнання, комунальні послуги та інше. Саме недостатній обсяг позики стримує розвиток цього виду активної діяльності державної служби зайнятості.

Безпроцентна позика надається на строк, визначений договором, але не більше ніж на два роки, під заставу майна або зобов'язання гаранта (установи банку чи іншої юридичної особи) на її повернення.

Громадянин, який отримав позичку, повинен повернути її у строк, зазначений у договорі, незалежно від фінансових результатів підприємницької діяльності. Після закінчення зазначеного у договорі строку повернення безпроцентної позички неповернена сума вважається недоїмкою і стягується з нарахуванням пені, якщо інше не передбачено законодавством. У разі непогашення заборгованості понад 30 днів державна служба зайнятості реалізує своє право за запорукою або договором застави.

Контрольні питання

1. Що таке оплачувані громадські роботи? Для кого і на яких видах робіт можна їх організувати?
2. Оплата праці та соціальні гарантії для громадян, зайнятих на оплачуваних громадських роботах.
3. Як служба зайнятості організовує участь незайнятих громадян в сезонних роботах?
4. Умови та порядок надання безвідсоткової позички для зайняття підприємницькою діяльністю.

Тема 8

Розробка і реалізація регіональних програм зайнятості

1. Основна мета програми зайнятості.
2. Зміст територіальної програми зайнятості.
3. Організація розробки та реалізації регіональної програми зайнятості.

У статті 3 Закону України “Про зайнятість населення” одним з основних принципів державної політики зайнятості населення визначено *координацію діяльності у сфері зайнятості з іншими напрямками економічної і соціальної політики на основі державної і регіональних програм зайнятості*. Таким чином, програми зайнятості допомагають об’єднати для вирішення проблем зайнятості зусилля працівників органів державної виконавчої влади, державної служби зайнятості, представників профспілкових організацій та організацій роботодавців.

Основна мета територіальних програм зайнятості — сприяти працевлаштуванню та раціональній суспільно корисній зайнятості працездатного населення і запобігання масовому безробіттю шляхом здійснення активної політики на ринку праці та подання соціальної та матеріальної підтримки громадянам, що потребують соціального захисту.

Територіальні програми зайнятості всіх територіально-адміністративних одиниць України є складовою державної програми зайнятості. Тому вони розробляються за типовими єдиними формами і у встановлений термін з обов’язковим дотриманням принципів системного підходу до вирішення проблем зайнятості. Для цього Державним центром зайнятості розробляються методичні рекомендації щодо розробки територіальних програм зайнятості населення Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. Наказом Міністра праці від 23 липня 1993 р. № 53 були затверджені ці методичні рекомендації. У 1996 р. до них було внесено певні зміни. У зв’язку з тим, що у 2000 р. закінчувався строк дії Державної програми зайнятості на 1997–2000 рр., підготовка до розробки нової програми почалася з випуску нових методичних рекомендацій, які б відповідали змінам у соціально-економічному розвитку нашої держави і сучасному становищу на ринку праці. Такі рекомендації були підготовлені до кінця першого півріччя 2000 р., і 7 березня 2001 р. було затверджено Законом України № 3076–III Державна програма зайнятості населення на 2001–2004 рр.

Основні завдання, на вирішення яких спрямовані державна і територіальні програми зайнятості, викладені у п. 2 ст. 14 Закону України “Про зайнятість населення”. Місцеві органи державної виконавчої влади та державної служби зайнятості творчо вирішують ці завдання відповідно до умов свого регіону, керуючись єдиними методичними формами таблиць для додатків.

Територіальні програми зайнятості звичайно складаються з пояснювальної записки та переліку програмних дій щодо сприяння зайнятості та соціального захисту населення, а також додатків.

У пояснювальній записці у стислій формі узагальнюється становище на ринку праці відповідного регіону, при цьому обов’язковим елементом є розрахунковий прогностичний баланс ринку праці. Передбачено також єдині методичні підходи до розробки балансу ринку праці. Програмні дії щодо реалізації завдань, визначених у п. 2 ст. 14 Закону України “Про зайнятість населення”, методичні рекомендації пропонують викласти в 11 розділах. У цьому випадку структура територіальної програми зайнятості може виглядати так:

Пояснювальна записка

1. Загальні положення.
2. Аналіз становища на ринку праці.

Практичні дії щодо сприяння зайнятості та соціального захисту населення

1. Стабілізація сфери прикладання праці та сприяння зменшенню прихованого безробіття.
2. Створення додаткових робочих місць, сприяння приватному підприємництву та самозайнятості.
3. Організація громадських робіт та тимчасової зайнятості.
4. Створення робочих місць на територіях пріоритетного розвитку.
5. Регулювання трудової міграції.
6. Удосконалення системи професійної орієнтації, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації вивільнюваних працівників і незайнятого населення.
7. Організація зайнятості окремих категорій населення.
  - 7.1. Забезпечення зайнятості громадян, які потребують соціального захисту, у тому числі жінок і молоді.
  - 7.2. Сприяння зайнятості населення, яке проживає у сільській місцевості.
  - 7.3. Сприяння зайнятості працівників підприємств оборонного комплексу, вивільнюваних у зв’язку з конверсією виробництва.

- 7.4. Сприяння зайнятості військовослужбовців (і членів їх сімей), вивільнюваних у зв'язку з реформуванням Збройних Сил.
- 7.5. Сприяння зайнятості шахтарів у разі закриття шахт.
- 7.6. Сприяння зайнятості громадян, переселених у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС.
- 7.7. Сприяння зайнятості населення, яке повертається в місця історичного проживання (депортованих народів).
8. Соціальний захист безробітних і членів сімей, які перебувають на їх утриманні.
9. Удосконалення інфраструктури ринку праці.
  - 9.1. Розвиток служби зайнятості.
  - 9.2. Наукове забезпечення програми.
  - 9.3. Удосконалення нормативно-правового забезпечення програми.
10. Фінансове забезпечення програми.
11. Управління реалізацією програми. Контроль за її виконанням.

Крім цих обов'язкових розділів, програма зайнятості може передбачати спеціальні розділи (підрозділи), які містять заходи щодо вирішення окремих питань регулювання зайнятості і ринку праці, що відрізняються особливою гостротою в окремих областях, містах, адміністративних одиницях.

Кожний розділ, який узагальнює заходи щодо регулювання окремих процесів на ринку праці, складається з короткої передмови та викладу конкретних взаємопов'язаних адресних (щодо строків і виконавців) заходів і завдань соціально-управлінського і нормативно-правового характеру (забезпечених ресурсами), спрямованих на досягнення поставленої мети. Заходи рекомендується формулювати у наказовій формі.

Підготовка територіальної програми зайнятості розпочинається прийняттям розпорядження (постанови, рішення) місцевих органів державної виконавчої влади, в якому регламентуються строки складання програми, затверджується склад робочої групи для організаційно-методичного керівництва розробкою і реалізацією програми, визначається відповідальність управлінь (відділів) місцевих органів державної влади за строки і якість розроблених заходів і форм програми зайнятості.

У підготовчий період організується навчання керівників робочих груп міського і районного рівнів, працівників управлінь (відділів) місцевих органів державної виконавчої влади, які безпосередньо беруть участь у розробці заходів і форм програми; забезпечення управлінь (відділів) і розробників програм необхідними нормативно-методичними матеріалами і формами; проведення роботи щодо роз'яснення мети і завдань програми.

При підготовці програми зайнятості на наступний рік передбачається завершення підготовчих заходів не пізніше 1 липня поточного року.

Робочу групу звичайно очолює начальник управління праці і зайнятості місцевої державної адміністрації. Він же здійснює контроль за строками розробки і реалізації програми зайнятості. На кожне функціональне (галузеве) управління (відділ) покладається відповідальність за підготовку матеріалів, вирішення відповідних завдань, викладених у тих або інших розділах програми.

Основними інформаційними матеріалами для розробки програми зайнятості є проекти програми зайнятості адміністративних районів і міст, матеріали галузевих і функціональних управлінь і відділів, державної служби зайнятості, прогнози соціально-економічного розвитку території. Ці матеріали надсилаються до робочої групи не пізніше 15 серпня поточного року.

Розробка територіальної програми зайнятості повинна бути завершена до 1 жовтня поточного року. Підготовлений робочою групою проект територіальної програми зайнятості надсилається до Міністерства праці та соціальної політики України та Державного центру зайнятості, які його розглядають і узгоджують з прогнозом соціально-економічного розвитку країни, проектом Державної програми зайнятості та з питаннями, які потребують вирішення в народногосподарському, державному масштабі. Зокрема, уточнюється фінансове забезпечення передбачених заходів, джерела фінансування витрат. Узгоджений проект програми повертається до розробника не пізніше 1 листопада поточного року.

Уточнений проект територіальної програми зайнятості в місячний строк погоджується з місцевими профспілковими об'єднаннями, об'єднаннями роботодавців, управліннями (відділами) місцевих органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, виконавцями відповідних заходів і після затвердження на територіальному Координаційному комітеті сприяння зайнятості населення подається на затвердження місцевому органу державної виконавчої влади. Затверджена територіальна програма зайнятості не пізніше 15 січня того року, що прогнозується, надсилається до Міністерства праці та соціальної політики України для організації контролю на державному рівні за реалізацією заходів програми.

Фінансування заходів територіальної програми зайнятості здійснюється в основному за рахунок місцевої частини державного фонду сприяння зайнятості населення, а також за рахунок централізованої частини фонду, коштів місцевих бюджетів, підприємств, установ і організацій. Для здійснення розрахунків майбутніх фінансових витрат використовуються прогнозна величина мінімальної та середньої заробітної плати, вартості

робочих місць у галузях народного господарства, які доводяться до регіональних центрів зайнятості Державним центром зайнятості за погодженням з Міністерством економіки і Міністерством фінансів України.

За рахунок Державного фонду сприяння зайнятості населення планується фінансування створення нових робочих місць на територіях пріоритетного розвитку, створення нових робочих місць понад встановлену квоту для категорій населення, що потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці, участь шляхом прямого інвестування у створенні власних підприємств, установ і організацій державної служби зайнятості, надання безпроцентної позики безробітним для зайняття підприємницькою діяльністю, частини витрат на організацію громадських робіт. Слід зауважити, що після 1996 р., коли Державний фонд сприяння зайнятості населення став фондом, кошти якого фактично входили до Державного бюджету України, фінансування цих заходів значно ускладнилося.

Оскільки Державний центр зайнятості готував пропозиції щодо розмірів відрахувань до Державного фонду сприяння зайнятості населення, строки погодження уточнювались залежно від затверджених термінів подання пропозицій Верховній Раді України. Форма погодження та перелік необхідних документів встановлювались Державним центром зайнятості і доводились до обласних центрів зайнятості додатково.

Після прийняття Верховною Радою України Закону про Державний бюджет України, де визначались розміри обов'язкових внесків і відрахувань до Державного фонду сприяння зайнятості населення, починалось фінансування.

Згідно зі ст. 8 Закону України про страхування на випадок безробіття кошти Фонду з 2001 р. не включаються до складу Державного бюджету України.

У програмі зайнятості передбачаються витрати на профорієнтацію, професійну підготовку та перепідготовку різних груп незайнятого населення, виплату допомоги по безробіттю, матеріальної допомоги по безробіттю та надання одноразової матеріальної допомоги безробітним і членам їх сімей.

При здійсненні розрахунків фінансових витрат, крім того, розробляються і надсилаються до Державного центру зайнятості пропозиції щодо заходів, які фінансуються за рахунок централізованої частини фонду сприяння зайнятості, у тому числі:

- утримання працівників служби зайнятості;
- створення автоматизованої інформаційно-довідкової системи та придбання комп'ютерної техніки;

- підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів державної служби зайнятості;
- придбання автотранспорту, інвентарю та обладнання;
- інші заходи.

Сума витрат на реалізацію програми зайнятості порівнюється з можливими обсягами надходження до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до ст. 22 Закону України “Про зайнятість населення”. Розрахунок витрат разом з проектом територіальної програми зайнятості до 10 жовтня поточного року подається до Державного центру зайнятості для погодження.

Після затвердження Кабінетом Міністрів України і Президентом України Державної програми зайнятості населення у разі необхідності на місцях вносяться корективи до заходів та розрахунку фінансового забезпечення програми, які доводяться до виконавців, а остаточний варіант територіальної програми подається до Міністерства праці та соціальної політики України, фінансові розрахунки — до Державного центру зайнятості.

Що ж до Державної програми зайнятості населення, яка затверджується як закон, то вона має дещо іншу структуру. Так, Державна програма зайнятості населення на 2001–2004 рр. має таку структуру:

- 1) загальні положення;
- 2) зайнятість населення у 1997–2000 рр.;
- 3) основні напрями державної політики зайнятості на період до 2005 р.;
- 4) формування трудових ресурсів на період до 2005 р.;
- 5) перспективи зайнятості населення на період до 2005 р.;
- 6) соціальний захист безробітних;
- 7) механізм реалізації Державної програми зайнятості населення на 2001–2004 рр.

Окрім того, ще 5 додатків з прогностичними показниками соціально-економічного розвитку, зайнятості населення, безробітного населення, створення робочих місць.

Контрольні питання

1. Зміст і значення державної і регіональних програм зайнятості.
2. Структура територіальної програми зайнятості.
3. Участь органів місцевої державної виконавчої влади у підготовці та виконанні завдань територіальної програми зайнятості.
4. Джерела фінансування заходів територіальної програми зайнятості.

Тема 9

Координація діяльності підприємств, установ і організацій міста, району, області у сфері зайнятості

1. Використання принципів соціального партнерства у вирішенні проблем зайнятості.
2. Координаційні комітети сприяння зайнятості населення: організація і основні напрями діяльності.
3. Співробітництво підприємств, установ і організацій з місцевими центрами зайнятості.

Світовий досвід свідчить, що для успішного вирішення проблем зайнятості, необхідно об'єднати зусилля всіх причетних до цього і зацікавлених підприємств, установ, державних і громадських організацій. Принцип соціального партнерства допомагає успішному здійсненню важливих заходів соціально-економічного характеру.

Наприклад, при Міністерстві праці, зайнятості й населення Франції діє Вищий комітет зайнятості, до складу якого входять представники зацікавлених відомств, профспілок і профспілкових асоціацій, підприємницьких об'єднань. Цей комітет виконує консультативні функції. Він дає рекомендації при розробці політики зайнятості у районах, найбільш уражених безробіттям. Комітет має місцеві консультативні органи, які мають на меті об'єднання зусиль представників влади, організацій працівників і підприємців в реалізації регіональних програм зайнятості.

У діяльності всіх керівних органів Федерального відомства з питань праці Німеччини як на рівні федеральних органів, так і на рівні земельних і місцевих бірж праці на громадських засадах беруть участь представники робітників, роботодавців і громадських корпорацій. На основі паритету кожна з цих сторін складає третину членів цих органів. Представники призначаються за пропозицією відповідних спілок або корпорацій.

Завдяки здійсненню принципу самоврядування в діяльності Федерального відомства з питань праці виконується політичне завдання. Він допомагає залучити сили громадськості до вирішення багатьох завдань, пов'язаних з зайнятістю.

Законодавство України з питань зайнятості також передбачає широке залучення громадськості до вирішення проблем зайнятості.

У ст. 21 Закону України “Про зайнятість населення” наголошується, що права і повноваження професійних спілок щодо забезпечення захисту громадян від безробіття та його наслідків визначаються генеральною, галузевими, регіональними угодами та колективними договорами, що укладаються профспілковими органами з власниками підприємств, установ, організацій, а також шляхом проведення спільних консультацій з проблем зайнятості населення.

Для підготовки погоджених рішень щодо здійснення політики зайнятості ст. 17 Закону України “Про зайнятість населення” передбачається створення з однакової кількості представників профспілок, органів державного управління, власників підприємств або уповноважених органів *координаційних комітетів сприяння зайнятості*. Ініціатором створення координаційних комітетів різних рівнів звичайно виступають відповідні центри зайнятості. Представники державної служби зайнятості добре розуміють, що прийняття погоджених заходів з питань зайнятості — одна з важливих запорук їх успішного здійснення.

12 березня 1992 р. спільною постановою представників великої групи профспілкових об’єднань, об’єднань роботодавців і представників державних органів було прийнято рішення про створення Українського координаційного комітету сприяння зайнятості населення і затверджено Положення про цей комітет.

Інтереси професійних спілок у цьому комітеті представляють Рада Федерації незалежних профспілок України, Координаційна рада солідарних профспілок України, Виконавча рада незалежної профспілки гірників України, Рада Федерації профспілки працівників кооперації та інших форм вільного підприємництва України.

Інтереси органів державного управління за дорученням Кабінету Міністрів України представляють Міністерство праці України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України за участю представника Державного центру зайнятості.

Інтереси роботодавців недержавного сектору економіки представляють Союз промисловців і підприємців України, Спілка орендарів і підприємців України, Українська ліга підприємств з іноземним капіталом, Спілка малих підприємств України.

Комітет було утворено у кількості 15 осіб: по 5 від кожної сторони. Потім за погодженням сторін кількість членів Комітету була збільшена до 18.

Термін повноважень одного скликання Комітету становить 3 роки. Не пізніше як за 2 місяці до закінчення повноважень сторони надсилають пропозиції щодо його складу.

Кожний член Комітету набуває своїх повноважень після офіційного рішення організації чи установи, що його делегувала, а у разі, коли одну сторону складають кілька незалежних одна від одної організацій — після схвалення кандидатури більшістю з них.

Засідання Комітету скликаються не рідше одного разу на квартал за попереднім рішенням Комітету, за пропозицією голови комітету або кількох сторін. Головуючий на засіданні обирається на одне засідання почергово від кожної сторони.

Для виконання оперативних функцій та організації роботи Комітету між його засіданнями обирається голова і два його заступники терміном на один рік. Голова і його заступники мають представляти кожну з трьох сторін Комітету.

Членом Комітету є також відповідальний секретар, який входить до штату Державного центру зайнятості і призначається Міністром праці та соціальної політики України за поданням Комітету. Витрати, пов'язані з діяльністю Комітету, передбачаються в кошторисі Державного центру зайнятості.

Розгляд питань на засіданні Комітету здійснюється, як правило, з доповіддю або висновком з цього питання кожної з трьох представлених у ньому сторін. Рішення Комітету приймаються на основі консенсусу і доводяться до відповідних організацій у вигляді витягів із протоколів засідань.

Рішення Комітету носять рекомендаційний характер.

При прийнятті рішень застосовується така процедура:

- засідання Комітету вважається повноважним, якщо на ньому присутня кількість осіб, що представляє не менше 2/3 загальної кількості голосів;
- рішення Комітету приймається прямим відкритим голосуванням, якщо за нього подано більше половини голосів;
- якщо при голосуванні голоси розділилися на рівні частини, то вирішення питання переноситься на наступне засідання. Якщо прийняття рішення переноситься таким чином двічі, то таке питання знімається з голосування і рішення щодо нього не приймається.

Основними напрямками діяльності Українського координаційного комітету сприяння зайнятості населення є:

- розробка і вдосконалення правової та нормативної основи ринку праці;

- формування і використання Державного фонду сприяння зайнятості населення;
- розробка і реалізація державних програм зайнятості населення та джерел їх фінансування, підготовка пропозицій Кабінету Міністрів України щодо додаткових фінансових ресурсів для здійснення цих програм;
- координація зусиль господарських, профспілкових і державних органів щодо пошуку шляхів ефективного використання трудових ресурсів, запобігання зростанню безробіття та забезпечення соціального захисту працівників найманої праці від безробіття;
- розробка пропозицій органами виконавчої влади щодо економічного заохочення підприємств, установ і організацій у створенні додаткових робочих місць, а також компенсації витрат, пов'язаних з підготовкою і перепідготовкою працівників;
- міжнародне співробітництво у вирішенні проблем зайнятості населення, включаючи працю громадян України за кордоном та іноземних громадян в Україні;
- розробка та розвиток систем страхування по безробіттю;
- професійна орієнтація населення, професійна підготовка, перенавчання безробітних новим професіям відповідно до структурних змін у галузях народного господарства, в організації виробництва і праці, в розвитку науково-технічного прогресу;
- оцінка чисельності вивільнюваних працівників та структури незайнятого населення, що підлягає перенавчанню, і підготовка рекомендацій з цього питання;
- розвиток навчальної бази центрів перенавчання в рамках державної служби зайнятості, координація використання навчальної бази підприємств, установ, організацій для перепідготовки незайнятого населення і безробітних;
- регулювання міжтериторіального перерозподілу трудових ресурсів, який сприяє зайнятості населення;
- розвиток служби зайнятості та її матеріально-технічної бази;
- інші питання регулювання ринку праці в Україні.

Комітет має право одержувати відповідну інформацію в межах сфери його діяльності від державних органів управління та роботодавців, якщо така інформація не є державною чи комерційною таємницею.

Крім Українського координаційного комітету сприяння зайнятості населення в нашій державі діють координаційні комітети сприяння зайнятості населення в Автономній Республіці Крим, в областях, у містах

Києві та Севастополі, а також у багатьох містах і районах, де виникли гострі проблеми із забезпеченням зайнятості населення. Ці комітети є постійно діючими незалежними тристоронніми органами. Комітети різних рівнів не підпорядковуються один одному.

Український координаційний комітет організовує семінари для територіальних координаційних комітетів. Він взаємодіє з обласними координаційними комітетами у питаннях розгляду і погодження проєктів програм зайнятості.

Узгоджувальний і рекомендаційний характер діяльності координаційних комітетів сприяння зайнятості населення особливого значення набуває в умовах масового вивільнення працівників, а також організації обов'язкового страхування від безробіття. Зусилля тристоронньої громадської організації, якою є координаційний комітет сприяння зайнятості населення, можуть забезпечити своєчасне і якісне виконання необхідних заходів усіма підприємствами, установами та організаціями, від яких залежить поліпшення становища на ринку праці.

Значення комітетів сприяння зайнятості особливо зростає зараз, коли створюється нова система соціального захисту населення від безробіття на основі загальнообов'язкового державного страхування. Усі види матеріального забезпечення і соціальних послуг безробітних фінансуватимуться за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Цей Фонд є цільовим страховим фондом, самоврядною *некомерційною* організацією.

Самоврядність — один із основних принципів організації системи соціального страхування, суть її полягає у виведенні Фонду з безпосереднього державного управління. Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців. Управління Фондом здійснюють правління Фонду та виконавча дирекція Фонду.

До складу правління Фонду входять по 15 представників від держави, застрахованих осіб та роботодавців, які виконують свої обов'язки на громадських засадах.

Представниками держави є працівники центральних органів виконавчої влади, які призначаються Кабінетом Міністрів України. Представники застрахованих осіб та роботодавці делегуються профспілками, їх об'єднаннями та об'єднаннями роботодавців. Порядок делегування цих представників визначається сторонами самостійно. Строк

повноважень членів правління Фонду становить шість років і закінчується в день першого засідання нового складу правління Фонду.

Правління Фонду очолює голова, який обирається з членів правління Фонду строком на два роки по чергово від представників кожної сторони. Голова правління Фонду має двох заступників, які разом з ним представляють сторони. Правління Фонду проводить свої засідання відповідно до затвердженого плану, але не рідше одного разу на квартал.

Правління Фонду має такі повноваження: затверджує статут Фонду, затверджує документи, які регламентують внутрішню діяльність Фонду, у тому числі виконавчої дирекції Фонду, затверджує бюджет Фонду на поточний рік після встановлення Верховною Радою України розміру страхових внесків та звіту про його виконання, розглядає кандидатури на посаду керівника виконавчої дирекції Фонду та його заступників та дає згоду на їх призначення або звільнення у встановленому порядку, вносить Кабінету Міністрів України пропозиції про розмір страхових внесків для подання у встановленому порядку Верховній Раді на затвердження.

Усю оперативну діяльність Фонду здійснює виконавча дирекція Фонду, функції якої покладено на державну службу зайнятості, що дозволяє уникнути створення додаткових структур.

Нагляд за діяльністю Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття здійснює наглядова рада. Наглядова рада контролює виконання Фондом статутних завдань та цільове використання ним коштів.

Наглядова рада складається з 15 осіб; до неї входять у рівній кількості представники держави, застрахованих осіб і роботодавців. Представниками держави є працівники центральних органів виконавчої влади, які призначаються Кабінетом Міністрів України. Представники застрахованих осіб та роботодавців делегуються профспілками, їх об'єднаннями та об'єднаннями роботодавців. Порядок делегування цих представників визначається сторонами самостійно.

Наглядова рада діє на громадських засадах, до її складу не можуть входити члени правління Фонду та працівники виконавчої дирекції Фонду. Строк повноважень членів наглядової ради становить шість років. Наглядову раду очолює голова, який обирається строком на два роки зі складу членів наглядової ради по чергово від представників кожної сторони і не може представляти ту сторону, від якої обрано голову правління Фонду.

Наглядова рада виконує такі функції:

- обирає голову наглядової ради та затверджує двох його заступників, які разом з головою представляють сторони;
- затверджує регламент роботи наглядової ради;
- заслуховує звіти правління Фонду та виконавчої дирекції Фонду з питань виконання статутних завдань Фонду та цільового використання коштів Фонду;
- у разі потреби вимагає від правління Фонду проведення аудиторської перевірки діяльності Фонду;
- одержує необхідну інформацію про роботу органів управління Фонду.

Наглядова рада проводить свої засідання відповідно до плану, але не рідше одного разу на квартал.

Прикінцевими положеннями Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” організаційну роботу щодо формування першого правління Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та наглядової ради, а також проведення їх перших засідань було покладено на Український координаційний комітет сприяння зайнятості населення.

Створення самоврядної нової системи соціального страхування від безробіття не означає, що держава не буде нести відповідальності за діяльність Фонду. Її роль змінюється і полягає у створенні необхідної правової основи для впровадження страхування й забезпечення державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав, участі в управлінні Фондом на паритетних засадах із соціальними партнерами та державному нагляді у сфері загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

Новий Закон про страхування від безробіття покладає багато нових обов’язків на державну службу зайнятості, підносить її роль у здійсненні соціального захисту громадян України від безробіття.

Контрольні питання

1. Роль соціального партнерства у вирішенні проблем зайнятості.
2. На яких принципах будуватиметься робота координаційного комітету сприяння зайнятості населення?
3. У чому полягає самоврядування системи соціального страхування на випадок безробіття?

Список використаної та рекомендованої літератури

1. *Конституція* України //Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — С. 141.
2. *Кодекс законів про працю* України //Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами /Відп. ред. В. М. Вакуленко, О. П. Товстенко. — К.: Юрінком Інтер, 1997. — 1040 с.
3. *Закон* України “Про зайнятість населення” від 1 березня 1991 р. (зі змін. і допов., внесеними законами від 18 грудня 1991 р.; 17 листопада 1992 р.; 14 жовтня 1994 р.; 22 грудня 1995 р.; 14 лютого 1996 р.; 17 грудня 1996 р.; 21 листопада 1997 р.) //Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 14. — С. 171; 1992. — № 12. — С. 169; 1993. — № 2. — С. 3; 1994. — № 45. — С. 408; 1996. — № 3. — С. 11; 1996. — № 9. — С. 42; 1998. — № 11–12. — С. 44.
4. *Закон* України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” від 21 березня 1998 р. (зі змін. і допов., внесеними згідно із Законом України від 14 жовтня 1994 р.) //Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 21. — С. 252.
5. *Основні напрями соціальної політики на 1997–2000 роки*: Указ Президента України від 13.10.97 № 1166/97 //Уряд. кур’єр. — 1997. — 30 жовт. (№ 202–203).
6. *Закон* України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” від 2 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 22.
7. *Про порядок* реєстрації, перереєстрації та ведення обліку громадян, які шукають роботу, і безробітних, виплат допомоги по безробіттю, а також умови подання матеріальної допомоги та підготовки: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578 //Інформ. бюл. Міністерства праці та соціальної політики України. — 1998. — № 6.
8. *Про порядок* подання матеріальної допомоги по безробіттю: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578 //Інформ. бюл. Міністерства праці та соціальної політики України. — 1998. — № 7.

9. *Про порядок організації та проведення оплачуваних громадських робіт*: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578 //Інформ. бюл. Міністерства праці та соціальної політики України. — 1998. — № 7.
10. *Про порядок бронювання на підприємствах, в організаціях і установах робочих місць для працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту*: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578 //Інформ. бюл. Міністерства праці та соціальної політики України. — 1998. — № 7.
11. *Про порядок організації сезонних робіт*: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578 // Інформ. бюл. Міністерства праці та соціальної політики України. — 1998. — № 7.
12. *Про порядок надання безпроцентної позики безробітним для зайняття підприємницькою діяльністю*: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 578 //Інформ. бюл. Міністерства праці та соціальної політики України. — 1998. — № 6.
13. *Про державну службу зайнятості*: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 1991 р. № 47 (зі змін., внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 29 квітня 1993 р. і від 4 вересня 1998 р.) //ЗП УРСР. — 1991. — № 6. — С. 50; 1993. — № 10. — С. 200; Праця і зарплата. — 1998. — № 9.
14. *Про організацію роботи щодо сприяння зайнятості населення в умовах масового вивільнення працівників*: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1993 р. № 1090 //Праця і зарплата. — 1994. — № 1.
15. *Про робоче місце інваліда і порядок працевлаштування інвалідів*: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 травня 1995 р. № 1314// ЗП України. — 1995. — № 7. — С. 181.
16. *Концепція державної системи професійної орієнтації населення*: постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1994 р. № 48 // Інформ. бюл. Міністерства праці України. — 1994. — № 4.
17. *Концепція професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації незайнятого населення*: Схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 1 лютого 1996 р. № 150 //ЗП України. — 1996. — № 1 — С. 200.

18. *Про порядок* виплати громадянам матеріальної допомоги в період професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості: Інструкція, затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 28 вересня 1998 р. № 161 //Юрид. вісн. України. — 1998. — 19–25 листоп.
19. *Генеральна угода* між Кабінетом Міністрів України і Українським союзом промисловців і підприємців та профспілковими об'єднаннями України на 1997–1998 рр. //Уряд. кур'єр. — 1997. — 11 листоп.
20. *Библиотека* управляющего персоналом: мировой опыт. Управление занятостью и организация трудоустройства: Обзорная информация //Сост. В. И. Яровой; Под ред. Г. В. Щёкина. — К.: МАУП, 1995. — 176 с.
21. *Бойко Ю.* Розмежування правового регулювання законодавства про працю та законодавства про зайнятість населення //Право України. — 1994. — № 10. — С. 39.
22. *Гаврилина А.* Практика применения законодательства о занятости населения // Человек и труд. — 1995. — № 2. — С. 4–9.
23. *Гаврилина А. К.* Законодательство о занятости населения в государствах СНГ (Аналитический обзор) //Право и экономика. — 1998. — № 6. — С. 111–115.
24. *Гришова О.* Проблеми ринкової трансформації освіти та професійної підготовки //Україна: аспекти праці. — 1998. — № 1. — С. 26–28.
25. *Дисбаланс* между спросом и предложением. Данные государственной службы занятости о положении на рынке труда Украины //Персонал. — 1998. — № 2. — С. 29.
26. *Калеп Л.* Профессиональная переориентация. Формирование мотивации выбора новой профессии у безработных //Персонал. — № 2. — С. 66–68.
27. *Пастухов В.* Правові проблеми ринку праці в Україні //Право України. — 1996. — № 5. — С. 30–33.
28. *Пашков А. С.* Занятость, безработица, трудоустройство. — СПб.: СКФ “Россия—Нева”, 1994. — 54 с.
29. *Правовое* регулирование рационального использования трудовых ресурсов //Отв. ред. А. Р. Мацюк, З. К. Симорот. — К.: Наук. думка, 1989. — 224 с.

30. *Терюханова І. М.* Соціально-економічні аспекти професійного навчання незайнятого населення: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. — К., 2002.
31. *Тюхтенко Н. А.* Організаційно-методичні аспекти професійної орієнтації: Автореф. дис. — Одеса, 1999.
32. *Ушєнко Н. В.* Зайнятість населення та удосконалення економічного механізму її державного регулювання в ринкових умовах: Автореф. дис. — К., 2003.
33. *Шаленко М.* Сучасні тенденції розвитку ринку праці України // Економіка України. — 1996. — № 9.
34. *Юрлова Н.* Рабсила есть... Механизм регулирования процессов высвобождения и трудоустройства рабочей силы в Украине // Персонал. — 1998. — № 2. — С. 26–28.

Зміст

<i>Вступ</i>	3
<i>Тема 1</i>	
Мета, завдання та основні напрямки діяльності державної служби зайнятості	5
<i>Тема 2</i>	
Організація професійної орієнтації, професійного відбору і профконсультацій незайнятого населення	31
<i>Тема 3</i>	
Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації незайнятого населення	41
<i>Тема 4</i>	
Порядок реєстрації безробітних, пошуку їм підходящої роботи та працевлаштування	54
<i>Тема 5</i>	
Єдина технологія діяльності центрів зайнятості України	66
<i>Тема 6</i>	
Умови та розмір виплати допомоги по безробіттю різним категоріям безробітних	78
<i>Тема 7</i>	
Організація громадських робіт, тимчасової зайнятості на сезонних роботах, залучення безробітних до підприємницької діяльності	91
<i>Тема 8</i>	
Розробка і реалізація регіональних програм зайнятості	100
<i>Тема 9</i>	
Координація діяльності підприємств, установ і організацій міста, району, області у сфері зайнятості	106
<i>Список використаної та рекомендованої літератури</i>	113

On the basis of current legislation of Ukraine on employment the suggested series of lectures covers aim, tasks and main directions of public placement service activity as centralized executive authority, which is responsible for public policy implementation in the field of employment. The edition includes the content of main normative documents, which concern placement service activity.

It is intended for students of specialties “Social worker”, “Employment and economic law”, “Labour resources management”, lecturers and everyone interested in placement service activity issues.

Навчальне видання

Чемерис Анатолій Терентійович

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ
СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ**

Конспект лекцій

Educational edition

Chemerys, Anatoliy T.

**ORGANIZATION OF PLACEMENT
SERVICE ACTIVITY**

Series of lectures

Відповідальний редактор *С. Г. Рогузко*

Науковий редактор *А. В. Калина*

Редактор *О. Ф. Пінчук*

Коректор *Л. Г. Буракіна*

Комп'ютерне верстання *Т. В. Кулік*

Оформлення обкладинки *О. О. Стеценко*

Підп. до друку 20.08.03. Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 6,98. Обл.-вид. арк. 6,8. Тираж 3000 пр. Зам. № 3-09011

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 8 від 23.02.2000*

Поліграфічне підприємство

ЦСТРІ м. Києва, філіал № 11

03039 Київ-39, Голосіївський проспект, 32^Д

Свідоцтво № 02175 від 14.01.02